

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmertve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre..... 12 kor.
félvre 6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A kálvinista sovinizmus.

Beszéljünk erről is, mert nekünk, magyar kálvinistáknak semmi okunk sincs szégyenleni, megtagadni, avagy mentegetni magunkat, hogy kemény magyar sovinsták vagyunk. Egyházi politikánk, alkotmányunk, egész életünk és berendezésünk a magyar sovinizmusban gyökerezik; sőt central dogmánk, a »praedestinatio« tana is e talajban feltalálja fejlődésének gyakorlati alkalmazását. Mi a régi kuruc szellemlen vagyunk letéteményesei. Azok közé tartozunk, kik minden ereőket, munkásságukat arra szentelik, hogy e hazát, ennek alkotmányát, szabadságát úgy biztosítsák és hagyják örökségül utódaiknak, hogy abban a föld magyar kézben legyen, a magyar nemzeti jellem és szellem nemzedékről nemzedékre megmaradjon s erőteljesen domborodjék ki. A kié a föld, azé az ország; a milyen a nemzeti jellem és szellem, olyan az ország, annak alkotmánya, kulturális oekonomialis és minden néven nevezendő alkotásai. Sovinizmusunk azt követeli, hogy ne csak mi maradjunk testestől-lelkestől magyaroknak, hanem mentől többet beolvasszunk magunk közé; a föld, mi kezeink közt van, megmaradjon; becsületes, istennek tetsző szorgalom által mentől többet biztosítsunk hitfeleink számára, hogy közülünk egy se legyen földhöz ragadt szegény, proletár, elhagyott, hazátlan világpolgár. Sőt tovább megyünk; a társadalmi, politikai, állami, socialis mozgalmakban kálvinista elveinket, világ- és életnézeteinket, szellemi, értelmi, erkölcsi erőinket érvényesíteni törekszünk.

Ennek így kellene lenni minden vonalon, az ország minden szögletében: de nincsen egészen így; csak gondolatban, érzelmekben vagyunk telivér sovinsták, néha kimondjuk, sokszor eltagadjuk, legtöbbször szépítgetjük s megalégszünk »a ne bántsd a magyart«-féle sovinizmussal. Ez inkább passzív, mint aktív sovinizmus; sem nem árt, sem nem használ, legfőlebb igen alkalmas arra, hogy az ultrámontanizmus és a nemzetiségi egyházak saját érdekükben céltáblául felhasználják. Nem szabad ugyanis felednünk, hogy a magyar haza idegen ajku gyermekei, a különböző nemzetiségek

hatványozott mértékben nagyobb sovinsták, mint a magyarok; az ők felfogása szerint a mi sovinizmusunk bűn, barbarizmus, kegyetlenség, erőszak, stb. stb. velük szemben. Romlásunkra vezet, ha e vádakát készpénz gyanánt vesszük s a magyar lovagiasság, nagylelkűség köpenyébe burkolódzunk. A nemzetiségi sovinizmus ugyanis — az állam oltalma alatt — az egyházi szervezetben és egyházi életben fejlődik, erősödik s domborodik ki; a miénk ellenben folytonos ostromnak, gyanúsításnak van kitéve; a mi egyházi életünk, alkotmányunk, szervezetünk ki van téve azon eshetőségnek, hogy a nemzetiségi sovinizmusnak engesztelő áldozatul dobassék oda. A nemzetiségek minden társadalmi mozgalmait, kulturájukat, anyagi és szellemi fejlődésüket, öntudatos, tervszerű számításal, nemzetiségi egyházuk vezetése és befolyása alatt intézik, — helyesebben mondva — ennek firmája alatt működnek; gazdag pénzintézeteik az egyházak és csupán csak az egyházak közreműködésével fejtik ki kulturális, művészeti, ipari, gazdasági, kitelepítési, kirajoztatási stb. roppant sok oldalú munkásságukat. Az állammal, politikai községgel csak annyiban vannak kontaktusban, mennyiben azokat céljukra felhasználhatják; vagy oltalma alá rejtőzhetnek. Kisérje bárki figyelemmel a nemzetiségi sovinizmust, a szászok, oláhok egyházi, társadalmi, kulturális mozgalmait, alkotásait és sokféleségét, azt a roppant sok segélyt, áldozatot, miket pénzintézeteik fajuk fentartására egyházi szervezetük firmája és közvetítése útján felhasználnak: azonnal meg fog győződni, hogy ők a magyar állam oltalmát, törvényeit, kedvezményeit egészen másképen és más szempontból használják ki, mint mi, magyar kálvinisták. Ők egyházi szervezetükbe zárkozva, fajilag ott tömörülnek, erősödnek, vagyonilag gyarapodnak, társadalmi osztályokat teremtenek, vezetik a kitelepítést, községi kirajoztatást s létre hozzák mindazon intézkedéseket, melyeket fajuk prosperálása érdekében szükségesnek ítélnék; minket, kálvinistákat, mint a szétrepedt tömlőből kiomló folyadékot nyeli magába a kiszáradt föld: úgy olvasztanak magukba a velünk ellenlábás nemzetiségek, magunk és utódaink hátrányára, mások számára termelünk és érlelünk gyümölcsöket; mi vetünk, de mások aratnak. Ügyesen maszkirozott raffineriával ország-világ előtt barbár sovinstáknak va-

gyunk feltüntetve, kiknek éhsége kielégíthetlen. Szemre veheti valaki, hogy ezt a vádat a magyarországi kálvinista egyházzal, mint a protestantismus egyik életnyilatkozatával szemben senki nem állítja. Megengedem, hogy ily élesen, mint egyházzal szemben, nem foglalnak állást, mert akkor a nemzetiségi egyházak saját maguk alatt vágnák a fát: de mivel éppen a kálvinista egyház a tisztán magyar nemzeti egyház, ez hamisítatlan kinyomata a magyar szellemnek, törekvéseknek, aspirációknak: mind azon támadás, mit az egységes magyar állam és nemzet ellen tesznek, az közvetlenül ránk vonatkozik, minket érint, minket hív fel a küzdelemre; mind azt, a mi nekünk hátrányunkra, kárunkra van. érzékenyen megérzi az önálló, egységes magyar állam is.

Már magában véve az is szomorú tény, hogy minket, magyarokat az ultramontanizmus és protestantismus két ellenséges táborra különített. Az ultramontanizmus ügynökei a jezsuiták, a hecckáplánok, a néppárti korifeusok szerteszét járnak az országban, processiókat tartanak, prédikálnak, térítenek, a hol tehetik, újra keresztelik a protestánsokat. Hallatlan a többek között, hogy az erdélyi püspök közelebből, körútja alkalmával egy városban két áttért kálvinistát akart újra keresztelni, hogy a protestantismust prostituálhassa s csak a főispán és a kultuszminiszter úr erélyes fellépése gátolta meg az állam oltalma alatt álló egy felekezetenek ily nemű nyilvános meggyalázását. Ilyenről mi nem hallunk a nemzetiségi egyházak keretén belül, pedig az ultramontanizmus ott is hatalmaskodik. A jezsuiták a múlt évben voltak N.-Szébenben is; tömegesen hallgatták laikusok és egyháziak, protestáns papok, tanárok, theologusok, iparosok, kereskedők, gazdagok és szegények. Általánosan az volt a vélemény, hogy mint ingyen mulatság, az is ér valamit: de a komolyabbak nem tagadhatták meg azon aggodalmukat sem, hogy az ingyen mulatság csábít s a sok fülbemászó zofizma, a szenvedélyek mesterkelt felkeltése, hullámmásban tartása nem tévesztheti el hatását. Ettől a szász lutheranus atyafiak nem tarthatnak, ezt maguk is jól tudják, mert egyházi és nemzetiségi életük annyira össze van forrva, annyira kiegészítik egymást, hogy az ultramontanizmus minden támadásait nem csak sikerrel vissza verhetik, hanem még bátoritást is vehetnek a regnum marianum hőseitől a magyar liberalizmus és sovinizmus bombázására.

Az ultramontanizmus és a nemzetiségek leplezett szövetsége már világosan felismerhető a pánszlávok mozgalmában. Ultramontanok és pánszláv protestánsok egyesült ereje első sorban a magyar szabadelvű kormányral az alkotmány jelen állapotával szemben foglal állást; ők is liberálisoknak tartják magukat, de más értelemben, mint mi; ők is hatalmas országot akarnak a Kárpátok között, de más alapon s vezérelvek szerint, mint mi. Ugy látszik arra számítanak, hogy ha sikerül a fejlődés jelen irányát megváltoztatni, a meglévő intézményeket ízlésük szerint átalakítani: akkor útból elhárították az egyedüli akadályt, mely céljaik kivitelében őket hátráltatja. Ha célt értek, majd eligazítják a többi egymás között. Így jövünk mi, kálvinista protestánsok pánszláv protestáns testvéreink-

kel éles ellentétbe. Köztük és közöttünk áthidalhatatlan távolság van, jóllehet a protestáns szellem és elv érdekközösségre hív fel. Mondjuk ki nyíltan, mert a nyíltság tiszteletre méltó, hogy a magyar kálvinizmus és a pánszláv lutherizmus — bár mindketten a protestantismus nyilatkozatai — egymással szemben, mint ellenfelek állanak, ez idő szerint semmi érdekközösség nincs közöttük; ők sovinizták a maguk értelme, mi pedig a mi értelmünk szerint.

Miután a dolgok így állanak, legyünk tisztában azzal is, hogy a magyarországi protestáns egyházak ily természetellenes viszonya sokkal inkább bénítja erőnk kibontakozását, értékesítését, a protestantismus prosperálását, mint az ultramontanizmus? A protestantismus elvei a szabad vizsgálódás, a lelkiismereti szabadság, az evangelium világossága, a szeretetnek, a békességnek, az igazságnak, a váltásnak vallása közös kincse ugyan mindnyájunknak — a mívelt, felvilágosodott katolikusok is bensőleg protestánsok; mentől teljesebben átérzi azt egyik vagy másik mentől többen osztoznak annak becses drágaságain, annál gazdagabbak lesznek, a nélkül, hogy valaki rövidséget szenvedne: s mind ezek dacára vagy talán éppen ezek miatt divergens erők léptek működésbe az egységes magyar állam területén, a socialis, társadalmi problémák megfejtése, azok helyes irányban vezetése nagyon meg van nehezítve. A bonyodalmak szövését intézi a nemzetiségi sovinizmus, mely a protestantismus firmája alatt hozza forgalomba gyártmányait, a mi sovinizmunkkal szemben erős állást foglalnak; ezt döngetik, gyanúsítják, vádolják, mintha nekünk velük szemben egyéb jogunk nem lenne, mint hallgatni, tűrni s feltétlenül meghódolni előttük. Ezt ugyan az egyetemes magyar nemzettel, nem pedig a kálvinista egyházzal teszik, sőt itt ott, mindenütt, hol érdekük úgy hozza magával, mint a protestantismus egyik életnyilatkozatát pártolják, azzal a szellemi közösséget keresik, fenn tartani óhajtják: de ez a dolog állásán semmit sem változtat, azért mi a hazai nemzetiségi egyházakkal solidaritásban nem állhatunk, mert a hazai kálvinista egyház tisztán magyar nemzeti egyház — tiszta tudatával kell bírunk annak, hogy mi a protestantismus körén belül is, mint ellenfelek állunk velük szemben. Szomorúsággal konstatalom e tényeket, miknek nem volna szabad így lenni, de ha így vannak, nem térhetünk ki előle, a nemes harcot meg kell harcolnunk, mert a győzelem, vagy a legyőzetés szorosán össze van forrva a magyar nemzettel és az önálló, egységes magyar állammal; együtt élünk vagy halunk.

Mi, magyarországi kálvinisták nagyon jól látjuk és érezzük a Scilla és Charibdis örvényei közé kényszerített evezés veszélyeit, jól látjuk, hogy nekünk megfeszített éber figyelemmel kell őrködni a felett, hogy a protestáns szellem, egyházi alkotmányunk, autonómiánk fejlesztése közben ne benujunk meg egyfelől az államkormány gyámkodó, mindent magába olvasztó rendszerében, de másfelől kitarító autonómikus küzdeleinkkel bátoritást ne adjunk, fegyvert ne szolgáltatunk nemzetiségi protestáns testvéreinknek. Bizony sok és nehéz áldozatokat kellett s ha a viszonyok jobbra nem fordulnak, ezután is kell hoznunk, sok szép és

nemes protestans elveket kell csírájában szenderegni hagynunk — az ultramontanizmus nagy öröme — az egységes magyar állam érdekében, mert azok érvényesülése a nemzetiségi sovínisták protestáns egyházait erősiténé, bátoritáná ellentállásra a magyar nemzet és faj ellen. Tünnünk kell, saját fajunk megmaradása érdekében kell tünnünk, ha mi magyar kálvinisták, mint árva, vagy mostoha gyermekek a családi ház egyik szögletében megvonhatjuk magunkat, nem azért, mintha nem lennének érdemesek, hogy fiaknak nevezessünk s örökösöknek tekintessünk, hanem azért, mert protestansok, közelebbkről kálvinisták vagyunk. És ebben minden megvan mondva. Mint tiszta, tipikus magyar nemzeti egyház saját erőnkre, saját magunkra vagyunk utalva, kálvinista egyházukba kell tömörülni a magyarság zömének — mint tömörülnek a többi nemzetiségek a szászok, panszlávok s a többiek protestáns egyházaikban. Ezek nem várhatják, hogy az egységes magyar állam támogassa őket divergens nemzetiségi aspiratioik megvalósításában, melynek végeredménye az államalkotó magyar elem teljes háttérbe szorítása, vezető állásából való kiszorítása lenne: úgy mi magyar kálvinisták sem várhatjuk, hogy az állam minket, mint elkenyesztetett gyermekeket túlságosan protegáljon, mert ez prejudikálna a többi nemzetiségi egyházaknak. Egyedül az ultramontanizmus éli világát gondtalanul — mindenről bőségesen gondoskodik a vatikán; kényelmesen újonghat a sziklához láncolt Prometheus iájdalmas nyögései felett s dicsőkedhetik, valahányszor az éhes saskeselyük egy egy darabot kiszakítanak a meg-megújuló szervezetről. Elég bölcssek, merészek voltak elődeink a »regnum marianumból« egy szabad, önálló Magyarország megalkotására vállalkozni, elég bátrak vagyunk mi utódok az ő nyomdokaikon haladni, legyünk elég kitaratók a Prometheus kínjait is elhordozni egy szebb, boldogabb jövő reményében.

Az ultramontanizmus és a nemzetiségi protestans egyházak leplezett szövetségéhez csatlakoznak a gör. kath. és gör. keleti egyházak, nem mint keresztyén egyházak, hanem mint oláh és szerb s így nemzetiségi egyházak. Egyik, mint a másik igen ügyesen fel tudja használni egyházi életét és szervezetét saját fájának erősítésére, terjeszkedésére. A gazdag román pénzintézetek és az egyházak egyöntetű, egy célra törekvő munkálkodása teremtett egy vagyonos és tekintélyes román intelligentiát, erős és öntudatos román mívelt társadalmat, mely önmagába zárkozva, a rajta kívül levő társadalmat mintegy fitymálva terjeszkedik, hatalomban és befolyásban rohamosan gyarapodik. Ezt az államot alkotó magyar elem nem mondhatja el magáról. A magyar nemzet és társadalom a magyar szellem, magyar érdekek, magyar kultúra feletti gondoskodást a magyar államtól várja és követeli, a magyar pénzintézetek a tisztán magyar nemzeti egyházzal semmiféle kontaktusban, viszonyban nincsenek, annak küzdelmeiben részt nem vesznek, anyagi áldozatokkal nem támogatják, alapítványokat nem tesznek, egészen magára hagyják nehéz küzdelmeiben — egészen ellenkezőleg cselekesznek, mint a nemzetiségi egyházakkal cselekesznek a nemzetiségek. Így a kálvinista egyház azon kényszerhelyzetbe szorúl, hogy megelégedjék a beteges evangelizációval, kurapásztorálissal, fejtérkereszt

egylet. kékkereszt egyletek látogatásával, s más ezekhez hasonlókkal, de nem adatik alkalom nekik, hogy kulturális, humanisztikus intézmények, alkotások által tevékeny munkásságot fejthessen ki, kitelepítés, kirajoztatás által a magyar nemzet szaporítására, erősítésére megindított mozgalomban tevékeny részt vehessen. Éppen ezért egyetemes munkálkodásunk egész vonalán — eltekintve egyes apróbb részleteket — általában véve bizonytalanság, sok tekintetben a socialis mozgalmakról való idegesség, félelem, aggodalom, sőt nem kis méretű szereplési viszketeg ismerhető fel, pillanatnyi nyomor enyhítésére, ideiglenes kedvező hangulat költésére, szalmaláng élesztésére szoritkozik, de a messzi jövőre kiható alkotásokra nem elég erős, nem elég határozott.

Ez így sokáig nem maradhat, meg kell nekik adni az eszközöket, hogy mind az anyagi, mind a szellemi, mind a valláserkölcsei téren teljes mértékben kifejtthesse munkásságát, érvényesíthesse a benne rejlő erőket, egész világnézetét, mert a socialis problémák megoldásában egyike a legalkalmasabb tényezőknek. A sok kérdés közül csak az agrársocializmust említem, melynek megfejtésén oly sok jeles államférfi munkálkodik. Vajjon ezek közül valaki gondolt-e arra, hogy a kálvinista egyház birtokában levő fekvőségeket, melyeket rendszeren az egyháztagok tartanak haszonbérben, mily jól és minden rázkódás nélkül fel lehetne használni, hogy hitfeleink közül mentől többen jussanak földbirtokhoz, de másfelől az egyház épen ezen mivelet által mentől többet vásárolhasson. Mondám, hogy ezen egyházi birtokot többnyire az egyháztagok tartják haszonbérben, sokan élnek azok után századok óta. Vajjon nem lehetne-e egy lelkiismeretes pénzintézet, vagy épen egy egyetemes egyházi központi pénztár segítségével úgy vezetni ezt a haszonbérleti rendszert, hogy bizonyos évek letelte után a birtok a haszonbérlet kezébe menjen át? A haszonbéri összegek a fenntartási szükségletek levonása után folytonos birtokvásárlási forgalomban legyenek? Így az egyház egyfelől folytonosan vásárolna, másfelől haszonbéri törlesztéssel földbirtokot juttatna tagjainak kezébe. Ily módon — pld. Jancsi Péter, ki 25 év óta minden évben haszonbérbe vette az egyház 4000 korona értékű birtokát 200 korona évi bér mellett, 25 év alatt fizetett 5000 koronát, ezen kívül az adót s a birtokon levő terheket hordozta. Mily nagy áldás lenne, ha e birtokot mint örökséget mondhatná magáénak, vagy hagyhatná utódaira. Meg vagyok győződve, hogy okos számításai, helyes kezeléssel a földbirtoknak ilyenmü forgalma, hullámozása a kálvinista egyháznak egyik legüdvösebb, legmaradandóbb alkotása lenne. Ezt csak úgy ötletszerűen hoztam fel, hogy a figyelmet egy oly mezőre tereljem, mely egészen műveletlen hever s mely gazdag termést ígér az egyetemes ref. egyház számára. Nem az egyetemes egyház, mint jogi személy lenne ez által gazdagabb, lehet mint ilyen még szegényebb lenne, mint most, de de gazdagabb lennének anyagilag, szellemileg, értelmileg, erkölcsileg az egyháztagok, érvényesülne és kidomborodna az egyéni karakter, a személyiség, érvényesülne az altruizmus — egy az egészért és az egész az egyért.

Hogy a kálvinista sovínizmussal mily viszonyban

van theologiai, dogmatikai világnézetünk, arról — esetleg — egy következő cikksorozatban fogok megemlékezni.*

Horváth István,
bükkösi ref. pap.

A lelkipásztor társak figyelmébe.

Társadalmunkat mind inkább áthatja egy új evangélium. Ez is, mint rendesen a legtöbb új irány, a nyugati miveltség hullámátverődése hozzánkig. A szövetkezeti eszme, ősi szűk keretéből kibontakozva, nálunk is hatalmas arányokban mint egy új megváltó gondolat lépett fel s tartja szüntelen lekötve érdeklődésünket.

Hazai viszonyainkból kifolyólag főként a gazdasági élet terén való szervezkedést sürgetik az irányító körök, hogy a mozgó tőke hatalmának rombolásaitól földmives társadalmunk megmenthető legyen.

A magyar középbirtokos osztály, mint egy halálra ítélt emberfaj, ijesztő módon enyészik el, mert a szervezethez hiánya miatt egyedeiben van megtámadva; s ha a nagy hal megeszi a kis halat, előre látható a magyar földmives osztály pusztulása, a mentő eszme, a szövetkezés nélkül.

Szervezni a kisgazdákat, a faluk népét, emelni anyagi jólétét és erkölcsi színvonalát, védelmezni érdekeiket, nemcsak hitelszövetkezetekkel, hanem fogyasztási, termény és állatértékesítő, biztosító és beszerzési szövetkezetek létesítésével megmenteni a kizsákmányolástól, — mily széles hazafias és emberbaráti munkatér nyílik a vidék intelligens elemei, közül a lelkészek előtt.

Hogy drága magyar fajunk, a földmives nép, kálvinista gyülekezeteink védelmezésében sikeres munkát végezhesünk a lelketlen kihasználás, uzsora, elszegényedés, a tisztátalan pénz túlhatalma, az elharapózott vesztegetések ellen, hogy helyes irányban vezethetővé, függetlenné és boldoggá tehessük, bele kell mélyednünk a szövetkezeti munkakör tanulmányozásába.

Első sorban a székelyföld népének szervezéséről van szó, s mily felséges mű látványát nyújtaná, ha az egész székelységnek egy nagy arányú földmives egyesületben szervezése által kifejezésre jutna a «székely egység».

Hogy a papok ez eszme terjesztésében közreműködjenek s maguk is részletes ismereteket meríthessenek a szövetkezeti mozgalom körébe tartozó dolgokról, *Páris Frigyes csik-szeredai királyi ügyész és a csikmegyei körlelkészség presbytere*, a megindult mozgalom egyik lelkes harcosa, a sajtó által nagy rokonszenvvel fogadott jeles művét „*A mezőgazdasági szövetkezetekről*“, a melyben népünk szomorú helyzetét, szervezetlenségét, mélyen átérző bibliai szeretettől sugárzó, testvérbaráti eszméktől áthatott gyönyörű tanulmánya után a protestáns nagy német nemzet szövetkezeti életét tárja népünk elébe mintaképpül, munkára sürgetve minden téren az aggályoskodókat, — a székely társadalom ref. lelkipásztorainak (parochialis könyvtáraknak) szives lesz az ügy érdekéből *ingyen megküldeni*.

* Szivesen vesszük és szivesen közöltük e mostani cikket is, bár nem egy tekintetben másként gondolkozunk, mint tisztelt munkatársunk.

Szerk.

Ebbeli kívánságukat érdeklődő kedves lelkésztársaim akár Páris Frigyes barátomhoz, akár hozzám* juttatni sziveskedjenek.

Csik-Szereda, 1900. január 23.

Bitay Béla.

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1900. jan. 23

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok aa. Jegyzőkönyvet vezetett: Dr. Kádár János, titkár. Jelen voltak: Br. Kemény Kálmán, Simó Lajos, Zeyk Dániel, Gróf Bánffy György, egyházkerületi főgondnokok. Dr. Bartók György, püspök, Kenessey Béla, főjegyző, Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Br. Bánffy Ernő, Herczeg Lajos, Lészay Ferencz, Bartha Lajos, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Becsek Lajos, Deésy Gyula, Dr. Sárkány Lajos, ig. tanácsosok. Deák József. pénztárnok, Dr. Deák Albert, ügyvéd és Maksay János, számvevő.

Elnöklő főgondnok aa. örömmel üdvözölvén a tanácsnak csaknem teljes számban megjelent tagjait bejelenti, hogy az egyedül távollevő Sándor János, ig. tan. aa. gyöngékedésével mentette ki távolmaradását. Szolgált tudásul.

Ugyancsak elnök aa. ismertette, ezután, röviden a mai ülés napirendjére kitűzött ügyet s kérte a tanács tagjait, hogy az előadó referációját figyelmesen meghallgatva s a szükséges tájékozást megszerezve, kellő körültekintéssel határozzanak a szönyegen levő fontos vagyoniügyi kérdésben.

Bodánszki Lajos, budapesti építési vállalkozó ugyanis, Budapesten, a Kertész-utczában és Ferenczkörúton épült, négy-négy emeletes, új bérházait ajánlotta fel egyházkerületünk részére, megvételre, oly módon, hogy a megállapítandó vételár fejében egyfelől a bérházakon levő 325,000 frtnyi bankteher vállaltassék át, másfelől pedig az erdélyi ev. ref. közalapnak Berzeviczy Béla és neje ellen fennálló, eredetileg 7000 frtnyi, de a hátrálékos kamatokkal, perköltséggel és díjakkal ma már 97,000 frtnyi, követelése engedtessek át eladónak s az ezen felüli különbözet az egyházkerület birtokában levő értékpapirokkal, és pedig azoknak beszerzési árban számított értékével, egyenlitessek ki. Igazgatótanácsunk, már egyik előző ülésében, foglalkozván a kérdéssel, abban állapodott volt meg, hogy az esetben, ha ajánlattevő a becslési költségeket előlegezi: hajlandó a dolog érdemi tárgyalásába belemenni. Bodánszki erre le is tette a becslési díjak biztosítására követelt 1000 frtot s így a Herceg Lajos, főmérnök és ig.-tanácsos, Maksay János, számvevő, valamint Salkovits József, budapesti építész-mérnök személyében fölkért becslobizottság fogantatosította is, legapróbb tüzetességgel, a becsüt s annak eredményében a két bérpalota értékét 480,000 frtban állapította meg, figyelemmel ama nyomott üzleti- és pénzvisszonyokra, melyeknek következtében ma a budapesti házastelkek ára a valódi érték 25–30%-jával csökkent.

A becsü alapján, azután, az előleges alkudozások indultak folyamatba, melynek eredményeként a

* Magunk is kérünk egy példányt és pedig, mivel a mű árát nem tudjuk, postai utánvét mellett.

Szerk.

szerződési pontozatok meg is állapítottak, 480,000 frt vételári összeg mellett.

Igazgatótanácsunk, beható tárgyalás és megfontolás után, maga részéről is előnyösnek találta és egyhangú határozattal elfogadta a szerződési pontozatokat, mert ez által teljesen új és szilárdon épített, élénk forgalmu helyen fekvő értékes bérházak tulajdonába jut a kerület, melyeknek a lehető legmérsékeltőbb módon számított jövedelmei, az adósság kamatán és törlesztési részletén felül is, 3000 frtnyi tiszta jövedelmet biztosítanak; az ellenértékül adandó Berzeviczy-féle követelés pedig már évek óta semmit sem jövedelmez s a biztosítéki birtok folyamatban levő elárvereztetése esetén is egyházkerületünk a 3000 holdnyi bükk-erdő iparszerű kihasználását. újabb nagy befektetés és rizikó nélkül nem eszközölheti, valamint a vételári összeg kiegyenlítéséül adandó 58,000 frtnyi értékpapírt is oly árban értékesíti, a minőt az általánosan nyomott pénzügyi helyzetre tekintettel, nem egyhamar remélhet más úton.

A végleges vásár-szerződés aláírására s az ezzel kapcsolatos intézkedések megtételére Br. Bánffy Dezső és Simó Lajos, egyházkerületi főgondnok aa. kérték föl.

Tárgyalta, ezután, ig. tanácsunk Feszty Gyula, budapesti műépítés ajánlatát az általa eddig is bérben tartott két bérházunknak további kibérlésére vonatkozólag s a budapesti bérviszonyok rosszabbodására te-

kintettel teljesítendőnek találta ama kérését, hogy az eddigi béreknél évi 900 frttal kevesebbet fizessen.

Az egyházkerületi közalapnak Kolozsvártt, a külközéputczában fekvő 2 házastelkét, az igazságügyi palota elhelyezése céljából, a kincstár kisajátítani óhajtván, ig.-tanácsunk e telkek árát 45,000 frtban állapította meg s útasította egyházkerületi ügyvéd aát, hogy a kisajátítási tárgyalásokon egyházkerületünk érdekeit védelmezze.

Cakó Lajos, építőmester kérésére, a szeretetház építési összegéből még hennlevő 100 frt követelése kiutaltatott.

Végül főt. Püspök aa. indítványára elhatározta ig.-tanácsunk előterjesztést tenni, a kerületi közgyűlés útján, az egyetemes konventhez az iránt, hogy a papi kvalifikációs törvény s az adminisztrációs korlátozó szabályai, a fennforgó nagy mérvű paphiány elenyészthetése céljából, a legközelebbi zsinat által megfelelően módosíttassanak; addig is helyeslő tudomásul vette ig.-tanácsunk főt. Püspök aának a szükséghelyzet által indokolt amaz eljárását, melyszerint üres papi állások adminisztrátorául segédlelkészeket is kinevez s azokra nézve eltekint a törvény azon rendelkezésétől, mely szerint az illető állomásra pályázni jogosultak nem volnának.

Több tárgy nem lévén előkészítve: elnök aa. az ülést bezárta.

r. s.

TÁRCA.

A nő szerepe a vallásos életben, tekintettel egyházunkra.

(Felolvastattat a sz.-szolnoki egyházmegyének f. év augusztus hava 13-án, Szilágy-Csehben tartott papi értekezleten, művelt hölgyközönség jelenlétében.)

(Folytatás.)

Ott van mindjárt legelől az anya, a jó édes anya, a Mózes anyja Jokhabéd, a ki élete kockáztatásával rejtegette drága gyermekét, a gyilkos erőszak vérengzése elől, és a mikor már tovább nem rejtőzhetett, anyai szíve kétségbeesett fájdalomában, a vesztés rettentő félelmében, találékonnyá, merésszé lesz; gyékény ládácskába helyezve magzatát, kiteszi a Nilus vizére s a part nádasainak titkos rejtekéből leimádkozza az isteni gondviselést, hogy gyermekét csodás módon is mentse meg a Jáhvé imáadására és az ő népének megszabadítására, naggyá fejlesztésére. És Mózes megmenekült, s felnevekedvén lett az ő népének szabadítója, törvényhozója, vezére, történetirója, prófétája.

A kegyeslelkű Anna mikor érezte, hogy keble alatt hordozza szerelmének drága zálogát, tüstént fogadást tesz, hogy születendő gyermekét az Úr szolgálatára neveli és szenteli fel. Ki ne szemlélné Annában a finom gyöngéd lelkületű nőt? a ki még mielőtt legédesebb reményét valósulva látná, jövője élete terveibe beleszövi, hogy születendő magzatának nem anynyira, világi javakat előnyöket biztosít, hanem főleg, arra törekszik, hogy az felnevekedvő, szép és nemes erkölcsökkel, valódi lelki kincsekkel felékesítve legyen.

Fordítsunk egyet a szent könyv lapjain. A jó anyák mellett lássunk egy jó feleséget. Van-e férj, a kinek lelkét bámulat és tisztelet ne töltené el a tiszta, hű feleség, a Jojakim felesége, Zsuzsánna személye iránt. E nő a szépség, szelidség, a tiszta erkölcs, fedhetetlenség és házastársi hűség tündöklő mintaképe. A mikor férje barátainak nemtelen kéjvágyó tolokodását visszaútasítva, azok gonoszt kiáltottak az ártatlan nőre, azzal a bűnnel vádolva, a melyet épen ők akartak elkövetni, ő csak eltöltött életére, tiszta lelkiismeretére s a mindeneket látó jó Istenre hivatkozott és mikor Isten segedelmével ártatlansága kiderült, megkoszoruzva s a nép üdvözlete kíséretében került vissza házához; férje szerető kebelére. „A hű asszony koronája és dicsősége az ő férjének“.

És most lépünk át a nő tulajdonképeni világának a háznak küszöbét, lássuk hogy miképen szerepelhet a nő a házon kívül, az élet rendkívüli körülményei között is üdvösen, ha lelke eszményekért hevül, ha szíve a cél szentségében bizó lelkesültséggel, hittel Istenbe vetett bizalommal van beteljesedve.

Ki ne ismerné Deborát, a kinek győzelmi éneke a Krisztus előtti XI. századból oly büvösen oly elragadóan csendül felénk még ma is.

Jövő századokon át fog viharzani az a hatalmas dythyramb, mellyel Debora Izrael fainak Sisera népén vett győzedelmét megénekelte. »Meg van bosszulva Izrael... Éltét önként áldozta fel népem. Áldjátok Jahvét... Debora Izrael népének ama látnoknöje merészségre ragadó bátorságában úgy jelenik meg előttünk, mint egy nemzeti hősnő. Izrael fiai gonoszt cselekedtek az urnak szemei előtt, s azért adta őket az Úr a gyűlölt ellenségnek kezébe. És az elnyomott, a

megfélemllett nép kétségbeesésében Deborához fordult, a ki az Efraim hegyén a pálmafák árnyékában lakott és az Urnak élt. És a mikor már nem volt bátor szív Izraelbeni, a mikor még Bárak is, — kit Debora Izraelnek Ura, Istene nevében felhívott, hogy sereget gyűjtve támadja meg az ellent, gyáván felelt, — »csak úgy megyek el, ha te is velem jövedesz.« Debora Jahvéban bizva, táborba szállott s példája, okossága, lelkesültsége győzelemre segítette Izrael népét. Ime egy nő egy azok közül, kik koruk uralkodó szokásain felül emelkedve, nem sápítoznak a csüggedőkkel, nem jajveszékelnének ok nélkül a nehéz pillanatban, hanem megragadva a kedvező pillanatot, ők viszik elől a diadalra lelkesítő lobogót s győzelmet nyerve, összetett kezekkel adnak hálát a seregek Urának a megnyert diadalomért. Az Istenbe vetett bizalom bátorsággal és lelkesültséggel párosulva, így avatta hősnővé Izrael ama látnoknőjét

És ki ne emlékeznék Judithra, a bethuliai szép ifjú özvegyre, a ki a midón az assirok fővezére Holofernes kegyetlenül pusztította Izrael országát s megszállotta Bethuliát, engedélyért könyörgött, hogy az ellenség táborába mehessen, ígérve, hogy Isten segédelmével meg fogja menteni a szorongatott várost, csak a míg oda lesz, övéi imádkozzanak érte. Judith fogadásának megfelelt Istenben bizva s a népe iránt táplált szeretettől ösztönöztetve, felhasználta a kedvező pillanatot. A magáról megfélemlített Holofernes fejét tulajdon kardjával levágta s mintha imádkozni ment volna, úgy távozott azzal a városba, hogy az ellenség zavarát és fejtelenségét kihasználva, népét a sanyargatástól megszabadítsa.

A Debora és Judith története nélkülözi ugyan a nőiesség báját; annak finom gyöngéd vonásait, de fejtegetésem közébe úgyhiszem beillik az ilyen hatalmas, merész női alakok fölemlítése is; annál inkább mivel példájuk igen alkalmas annak bebizonyítására: hogy a gyöngéd, finom női természet is, ha magasabb ideálok érintését érezi, rendkívüli tettekre ragadtathatja magát, csak a cél, a melyért küzd legyen Isten nevével körsugározva, legyen eszményi örökkévaló A lelkesültség, a buzgalom, az önfeláldozás a valódi nőnek legszentebb jellemvonásai, melyek nyomában áldás fakad, melyek hiánya önként maga után vonja az Istennel nem törődést, a közösséget, a hidegséget, a nők derűs érzelmvilágának sötét fellegetit.

Milyen kedvesen emelkedik ki a multak ködéből Rákhelnek a Jákob feleségének fényes alakja, ki a mikor hazatérő férjével szülőföldjéről őseinek eredeti hazája felé indult, bálványimádó atyjának öntött képeit bálvány Isteneit, csak hogy őt a bálványimádástól megmenthesse, tevéjének nyerge alatt magával vitte s oly ügyesen el tudta rejteni, hogy azok nem kerülhettek többé elő. Rákhel tette is nemes szent célból s a jót cselekvés erős hitétől származott.

(Folytatása következik.)

Kovács Albert,
ref. lelkész.

Különfélék rovata

Báró Bánffy Dezső, elnök főgondnokunk Ő nagyméltósága mult hó 22-én napján egyházi közügyekben Kolozsvárra érkezett s az igazgató-tanácsban

elnökölt. Az igazgató-tanács ülésében összes statusku ratoraink s püspökünk mellett az igazgató-tanácsosok teljes számban vettek részt. Az ülésről részleesebben rendes tudósításunk szól.

Kolozsvári egyházközségünk protestáns estéin fölolvastat tartani világi hiveink a legnagyobb készséggel vállalkoznak. Tanárok, városi tanácsosok, orvostudorok sorából való kiváló egyéneket hallhatott már közönségünk, mint a lapunkban közölt programokból látható. Az egyháztársadalmi tevékenység továbbbi fejlődésének és sikereinek reménységével örvendezünk.

A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás ifjúságának ének- és zeneegylete 1900. február hó 10-én Maros-Vásárhelyen a »Transylvania« nagytermében saját pénztára javára hangversenynyel egybekötött zártkörű tánc-estélyt rendez. Védnök: Máriaffy Lajosné. Védnökök: Dr. Bartók György, Br. Kemény Kálmán, Br. Solymossy László, Z. Knöpfler Elek. — Farkas Károly, elnök. Molnár Gyula, alelnök. Nagy Endre alelnök. Darvai István, titkár. Nagy Ödön, jegyző. Szathmári Jenő, pénztáros. Daru Mihály, ellenőr. Lengyel Endre, ellenőr. Barthos Indár, Batta István Bedő Ödön, Bihary István, Borsody Károly, Deésy Sándor, Farkas István, Farkas Jenő, Farkas József, Félegyházi Ernő, Futó Mihály, Görög Ferencz, Györe János, Kakassy Gyula, Kakassy Márton, Kliment Jenő, Kristóf György, Loisch János, Lőrincz Áron, Márton Árpád, Maller Dezső, Mockovcsák János, Molnár Imre, Nagy Elemér, Orbán Elek, Osváth Ferencz, Péter Gerő, Paksy Károly, Rácz Dezső, Roth Ágoston, Sárkány Loránd, Sebestyén Sándor. Seprődi János, Sylvester Ákos, Spaniel Vincze, Szenlpéteri Zsigmond, Szabó Márton, Székely János, Szilágyi Géza, Tóth Gyula, Varga Dezső, Varga János, rendező bizottsági tagok. — Műsor: 1. Nyitány. Előadja az ifj. zenekar. 2. Szavalat. Tartja Deési Sándor. 3. Hegedű-solo. Előadja Rác Dezső. 4. Huber K. a. »Édes lánykám«. b. »Dal, bor, lány«. Előadja az ifj. énekkar. 5. Felolvasás. Tartja Kenessey Béla, theol. igazgató. 6. »Malom az erdőben«. Előadja az ifj. zenekar. 7. Vig szavalat. Tartja Nagy Elemér. 8. Részletek a »Kúnok« operából. Előadják: Rác Dezső (I. heg.), Seprődi János (II. heg.), Mockovcsák János (zongora). 9. Petőfi a Hortobágyon (melodráma). Szaválja Székely János vonós négyes kísérettel. 10. Magyar dalok. Előadják Rác Dezső (I. heg.), Borsody Hároly (II. heg.), Csiky István (viola), Seprődi János (cello), Mockovcsák J. (zongora). (Ez igen érdekesnek ígérkező estélyre vidéken lakó lelkész társaink és hiveink figyelmét is föl hívjuk. Szerk.)

A maros-vásárhelyi ref. egyházközség által f. hó 29-én rendezett református estélyen Nagy Károly theol. tanár olvasott föl. A kitünő fölolvastat mélyen meghatotta a jelenlevő nagy, díszes közönséget. Költeményt olvasott föl Józsa Gyula kollegiumi s. tanár. E református este emelkedett hangulatában az említettek kivül H. Bathó János orgonista-kantor, valamint a polg. leányiskola növendékei énekének is kiváló része van.

A maros-vásárhelyi egyház által rendezett református fölolvastat esték sikereiről örömmel értesülünk. Dr. Szász Károly, dr. Sebess Dénes (kitünő jo-

gász és buzgó református egyháztag) voltak az utóbbi esték fölolvásói. Jan. 12 napján pedig *Jóssa* Gyula kollegiumi s. tanár és *Tóthfalusi* József ref. lelkész olvasott föl. Igen örvendenénk, ha ily irányu tevékenységről más városból, avagy helységből is értesítést vehetnénk.

Felhívás, az erdélyi ev. ref. egyházkerület N. T. lelkészeihez. Rajztanársjelöltek és műkedvelő fényképszekből álló társulatunk az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek, a XX ik század első évében hivatalban levő lelkészeit egy általánkn szerkesztett albumban óhajtaná megörökíteni. Az album negyedréte alaku diszes munka lenne, melyben a N. T. lelkész urak egyh-megyénként csoportosítva lennének, minden kép sajátkezü aláírással egy lapon 8—10 fényképpel.

Hogy az könnyen megszerezhető legyen, társulatunk, mely nem haszonért, hanem inkább kedvtelésből dolgozik, árát az albumnak 13 frtban állapítja meg. Az album 1900 év végén lenne szétküldendő s addig az előfizetés havi 2 frtos részletekben is fizethető

Felkérem azon N. T. lelkész urakat, kik óhajtják ezen mű megjelenését, hogy előfizetési szándékukat febr. 28-ig alulirotnál egy lapon jelentsék be. Az albumból csakis annyi példány fog készülni, a hány előfizetője lesz. Az album diszes és kifogástalan elkészítéséért exponált állásunk, melyhez tisztességtelen nem férhet. kezeskedik. Különben is a mű első példánya híralat véget nevezetes egyének által meg fog vizsgáltattni s a bíráló e lapban közzé tétetni

Ér-Mindszent. u p. Ér-Kávás (szilágym.) 1900. jan. 21 *Lakatos Sándor*, tanító.

Szerkesztői üzenetek.

Mi soha sem írtuk, hogy állami kongruára csak azok illetékesek, kik a múlt év végén már kézhez is kapták a kiegészítési öszszeget. *Erre* a szóban forgó öszszegre természetesen ők voltak az illetékesek, hiszen ez öszszeg egyenesen az ő nevükre küldetett le. Azonban mindenik illetékes meg fogja kapni ez ő illetményét. Hát nem elég csak olvasni tudnunk, de meg is kell értenünk azt, a mit olvasunk. Különben a pessimistikus és kritizáló cikk komorságát igen kellemesen enyhíti meg a minduntalan felcsillanó hamisítatlan *gyermekhumor*. Például: »A szántóvető rég szegre akasztotta *ekéjét*.« (!) stb....

Egyebekben — üdvözetünk megy.

Kiadóhivatali üzenet.

Nt. Nemes Árpád esperes urnak. Az esperesi úton kezünkhöz jutott nyolcz koronát mint a haranglábi egyház előfizetési hátraléktörlesztését itt nyilvánosan nyugtázzuk.

A küküllői egyházmegyéből még mindig hátralékosok a következő egyházak:

Egrestő 10 k., Küküllő-Széplak 10 k., M.-Bodon 8 k., Medvés 10 k., Mikefalva 10 korona.

Szükségesnek tartjuk hogy a hátralékos egyházközségek nyilvános felsorolását ezennel megkezdjük.

Szilágyszolnoki egyházmegye: Ákos (1 és fél évről) 15 kor., Ardó (2 évről) 20 k., Borzás (1 és fél évről) 15 k., Bööslára 10 k., Egrespatak 10 k., Ér-szodoró (1 és fél évről) 15 k., Hadad-Nádasd 10 k., Ilosva 10 k., Kusaly 10 k., Lompert 10 k., Monó (2 évről) 20 k., Pacal 10 k., Pelikessi (2 évről) 24 k., Szakácsi (2 évről) 20 k., Sz.-Cseh 12 k., Sz. Panit 10 k., Sz Somlyó (2 évről) 24 k., Sz. Szeg (2 évről) 20 korona. Tehát 265 korona összegü hátralék csak a szilágyszolnoki tractusban. (Folytatjuk)

Hivatalos rész.

445 -- 1900. NYILVÁNOS NYUGTÁZÁS.

Néhai főt. Szász Domokos püspök aa. síremlékére s a Szeretetház javára a következő adományok folytak be:

	Kor. fill.
Gáspár Sámuel a. szováthi lelkész gyűjtése	6:10
D. Mezei Ödön koll. főgondnok.....	20:—
Bodor Tivadar sepsi-szentgyörgyi koll. főgondnok	2:—
Csösz János sepsi-szentgyörgyi koll. tanár	2:—
Dr. László Ferenc sepsi-szentgyörgyi koll. tanár	2:—
Májér János	2:—
Zajzon Ferenc	2:—
Péter Mózes	2:—
Végh Endre	2:—
Tárkányi György	4:—
Domján István	2:—
Zelles Lajos	2:—
Dr. Szász Izsák	2:—
Pap Lajos	2:—
Bodor Domokos	2:—
Petrás György	1:—
Dr. Dadai Vilmos	2:—
Vásárhelyi Samu	2:—
I. Szász Béla	2:—
Gr. Vass Albert	10:—
Sipos Gyula m.-borzási lelkész gyűjtése	4:40
Stein Gábor könyvkereskedő	50:—
Kiss Péter patai körlelkész gyűjtése	8:—
Szil.-bagosi egyház és Kérész István lelkész	3:—
Görgény-szentimrei hivek gyűjtése	6:30
Bucsi József műszaki tanácsos	20:—
Szabó Lajos lelkész gyűjtése kis- és n.-kapusi egyházakban	5:—
Keszü, Régen és gyekői egyházakban Szabó József gyűjtése	7:—
Koronkai ev. ref. egyház és hivei.....	10:28
Demeter Károly kolozsvári ehk. pénztárnoka..	2:—
Tóth Ferenc " harangozó....	2:20
Régeni György üveges.....	10:—
Józsa Ferenc küküllővári körlelkész gyűjtése..	6:—
Thamó Gyula alpestesi lelkész gyűjtése	4:40
Incédi Sámuelné	2:—
Paál Ferenc nyug. tanítókép. igazgató.....	2:—
Bakcsi Sándor sz.-krasznai lelkész gyűjtése	6:—
Dévai ev. ref. egyház	10:—
Bartha Dezső tasnádi lelkész gyűjtése.....	39:—
Kézdivásárhelyi egyházközség	14:—
Jenei Sándor n.-ernyei lelkész gyűjtése	6:—
Molnár Gyula deésházi lelkész gyűjtése	14:—
Ladányi Sámuel	2:—
Dr. Szádeczky Gyula.....	10:—
Nagy Károly theol. tanár	5:—
Tóth Zsigmond.....	10:—
Révai Pál s.-szentgyörgyi lelkész gyűjtése	17:—
Dr. Nagy Sándorné	6:—
Deák Andrásné gyűjtése ...	4:—
ifj. Gödri Ferencné	1:—
Dr. Bodor Tivadarné gyűjtése	2:—
Szász Izsák	4:—
Sass Józsefné	2:—
Császár Domokosné gyűjtése.....	10:—
Málik Józsefné	4:—
Kelemen Lajosné	10:—
Bogdán Arturné	2:—
Kémeri egyház és Vince Ödön	4:—
Szász Mózes és Szász Mózesné	4:—
Nemes Ferenc ilosvai lelkészgyűjtése	7:—
Bácsi Gyula mérai lelkész	2:—
Jakab László és neje	10:—
Beregszászi Albert tacsai lelkész gyűjtése....	2:89
Bisó András daroci lelkész gyűjtése.....	19:—
Kovács János hadadi lelkész gyűjtése	11:—
Perecsenyi ev. ref. egyház	5:—

	Kor. fill.
Biró András mezőbándi lelkész.....	2.—
Balogh Sándor mező-bodoni lelkész.....	2.—
Kádár Domokos lelkész, Csiszér Mihály gondnok, Nagy Ferenc presbiter gyűjtésök égei egyházban	6.—
Sükösd Mihály marosjárai lelkész gyűjtése....	3-70
M.-Csaholyi egyház	2.—
A nagyenyedi egyházban Gáspár János főgondnok gyűjtése.....	38.—
Benedek Lajos mezőföldvári lelkész gyűjtése..	5.—
Rucska János és neje.....	20.—
Rigó Árpád	10.—
Vass Lajos rátoni lelkész gyűjtése	4.—
Kovács Sándor olasztelki lelkész	8.—
Toth Tamás és neje.....	4.—
Kócsi Andor kir. ügyész.....	30.—
Molnár Lőrinc kolozsvári lelkész	2.—
Ady Sámuel ny.-sz.-benedeki lelkész.....	2.—
Bartha Lajos esperes	10.—
Angyalosi ref. egyház	6.—
Székely Árpád szill. borzási lelkész gyűjtése..	5.—
A bukaresti ev. ref. egyházközség hiveinek adománya:	
	Lei.
Farkas Miklós	4
Özv. Salamon Jánosné.....	2
Nagy István	5
Szabó Gyula	5
Hajdu András.....	10
Varju Péter	5
Jakab András.....	5
Hajdu Sándor...	5
Keresztély Márton.....	4
Baló Károly	5
Mara János.....	2
Trombitás János	5
Köpe Falmagy István	2
Szóts Bálint	4
Köpe Tónagy János.....	2
Roth József	5
Tamás István.....	1
Dávid György....	1
Giró István.	3
Sandi András.....	4
Toth István	2
Tóth József.....	1
Özv. Tenkei Mihályné	5
Jakab Pál	2
Kocsis Péter	5
Papp István	4
Özv. Csiki Andrásné.....	10
Biró Katalin	3
Tais Sándor	6
Köpe Tónagy István.....	2
Özv. Miklós Mihályné	6
Gáll János	4
Cimbor István.....	2
Jakab István	4
Rab János	2
Husztí János	3
Jakab Lajos	6
Jakab István (bíró)	10
Özv. Hajdu Istvánné.....	3
Szörnyű Mihály.....	10
Tatár József.....	5
Gonda Genrikné.....	3
Tónagy József	3
Zsigmond János.....	3
Balogh József.....	10
Dakó Sámuel.....	5
Özv. Shatz Albertné.....	2
Özv. Vajda Mártonné	6
Özv. Baróthy Istvánné.....	10
Kövér György.....	5

	Lei.
Paál János.....	5
Váncsa Mihály	2
Király József.....	2
Antal János	5
Molda István	5
Gocsmán János.....	7
Székely János	5
Erdő Sándor	5
Kovács Mihály	2
Borcsa Mihály.....	2
Dávid István	3
Köpe M. István.	4
Buna Sámuel.	4
György Miklós	5
Krecsák Albert	2
Dávid Miklós.....	4
Özv. Homoky Ferencné	4
Fogadják a kegyes adakozók Igazgató tanácsunk mély köszönetét.	
Kolozsvárt, 1900. január 20-án.	
<i>Dr. Bartók György,</i>	<i>Dr. Kádár János,</i>
elnök.	titkár.

153—1900. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi egyházkerületben, a szilágy-szolnoki ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *hadad-nádasdi* egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom: természetbeni lakás, szép kerttel s melléképületekkel. Kézpénz: piumlegatum 46 kor. faváltság 168 kor. Ezenkívül 10 hold 813 □ öl szántó, 6 hold 1176 négyszög öl rét, valamint a fizetésnek állami segélyvel 1600 koronára való kiegészítéséig még 6 hold 770 négyszög öl szántó és 3 hold 322 négyszög öl kaszáló. Az összes földek első osztályuak 115 véka tiszta buza, 8 öl fa beszállítva s az úrbéresek erdejéről még 8—10 szekér fa. A kövesdi filiából 80 korona, melyhez 100 korona lótarási államsegély járul. Az ó-temető két harmadrészének s 200 négyszög ölnyi felújítás alatt álló szőlőnek haszonélvezete. Stóla helyi szokás szerint 20 30 korona.

Ezen papi fizetésnek 1600 koronára való kiegészítésében az állam 1050 korona 72 fillérral járul.

Megjegyzendő hogy a megválasztandó lelkész a teljes fizetésbe csak ez évi szeptember 30-án lép, mert addig a fizetés egy negyed részét, az államsegélyen kívül az elhunyt lelkész özvegye élvezi.

Pályázati határidő február hó 25.

Kellően felszerelt kérvények fentirt határnapig nagytiszt. Viski Pál esperes aához küldendőek Zoványra (Szilágy-megye.)

Kolozsvártt, 1900. jan. 29.

dr. Bartók György,
ev ref. püspök.

171—1900. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kézdi ref. egyházmegyébe kebelezett *márkossalvi* egyházközség énekvezéri állására pályázat nyitattik.

Javadalom: 1. Lakás gazdasági épületekkel és kerttel. 2. Kepe és kanonika porció, egyházhatósági becslés szerint: 536 korona 07 fillér értékben; melyből a megválasztott énekvezérnek tartozik fizetni.

Azon esetben, ha az énekvezér egyszersmint állami tanító is: fizetése — lakás és stólán kívül — 300 korona kézpénz leend, az egyházközség pénztárából fizetve.

Pályázati határidő 1900. március hó 10-ike. Folyamodványok nt. *Bodor Géza* esperes aához Alsó Csernátonba küldendőek.

Kolozsvártt, 1900. január 30.

Dr. Bartók György,
püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők. az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre . . .
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Az erkölcsi műveltségről.

(Felolvasás a theol. fakultás dísztermében 1900. január 21-én tartott Protestáns estén.)

Az erkölcsi műveltség forrása: az igazi krisztusi vallásos jellem. Az a jellem, mely vallásos nem öröklött, vagy hagyományos szokásból, szerzett, vagy kitanított rendszer alapján, hanem benső — ellenállhatatlan és nélkülözhetetlen szükségből. Erkölcsi műveltség, a melyet gyermekkorunkban ápolhat a gyöngéd szülői tapintat, fejleszthet a jó iskola, később nemesíthet az egyházas élet és a boldog családi viszony, de a maga mélységében és főlemelkedettségében egyedül csak az ember önmaga igaz, józan és buzgó valóságossága, és pedig hozzá teszem: krisztusi vallásossága által tehet magáévá.

Ez igaz vallásosságból eredő erkölcsi műveltségre céloz a nagy mester is, midőn a valódi boldogságról tartott gyönyörű hegyi beszédében, a többek között, így szól tanítványaihoz: »*Ti vagytok e földnek savaí; hogya a só megízetlenül, mivel sózatik meg? Nem jó azután semmire, hanem hogy kivetessék, és megtapodtassék mindenektől.* Máté V. r. 13. v.« Mintha azt mondaná ez igékben a mester: valamint az emberi test minden táplálékának a só az, a mi megadhatja tápláló izét, erejét, — akként az emberi lélek szellemi erejét is bizony csak az igaz vallásos jellemű erkölcsi műveltség adhatja meg. E nélkül nincs, nem létezik valódi szellemi élet! Igazi jellem!

Szörnyen tévednek tehát azok a világiasan gondolkozó és élő emberek. a kik azt hiszik és azt is hirdetik, hogy vallásosság nélkül is lehetnek igazán műveltek. És hogy a tanulás, tudományos ismeretek szerzése tökéletesen elegendő lenne bárkit is jellemessé, igazán jóvá és boldoggá tenni. A tudományosság magában véve még nem a valódi műveltség és nem az igazi jószág. Hogy valaki tud olvasni s talán beszélni is anyanyelvén kívül még más és sokféle nyelveken: ebből még nem következik, hogy értsen és beszéljen az igazi erkölcsi műveltség nyelvén is. A reformáció korában a nagy tudományossága és gazdagságáról is híres Rotdami Erasmus Desideriushoz bási fényes palotájába

egy alkalommal viseltes, kopottas ruhájában, sápadt, beteges arccal beállított Hutten Ulrich, a híres német költő és lovag s egyszersmind a reformáció úttörő derék harcosa. Előadja, hogy orvosai mellbetegsége miatt a Shweiz üde levegőjébe küldték gyógyulni. »Láthatod arcomról és...!« Még be sem végezhetette mondókáját a költő, midőn szavába vágva, e dűrvasággal utasította el magától a nagy tudományú humánista: »És én munkabíró koldusnak nem szoktam alamizsnát osztogatni!« Igy! Vajjon volt-e a sok nyelveken írt és beszélt, nagy tudományú humánista beszédében, az általa jól ismert híres író és költővel szemben — a valódi krisztusi erkölcsi műveltségből egy szemernyi bár? Hiszen a költő bizonyára nem alamizsnáért, talán nem is valami segély nyeréséért mehetett szellemi barátjához, hanem talán épen nagy tudományosságának híre-neve vonzotta bozzá. És a kinek agyából annyi tudománynak fénye áradott szét, annak szívében nem volt az igazi szeretetnek egy parányi melege sem!

Mert, tovább megyek, a valódi krisztusi vallásos hitből fakadó erkölcsi műveltségnek megnyilatkozása olyan, mint a harmathullásra megnyíló virág édes illata. Akarám mondani, a szent könyv szerint szólva: »*a krisztusi hit szeretet által cselekszik.*« (Gal. V. 6.)

A mai kor ideges emberei úgy irtóznak az erkölcs szónak még csak nevével is, miként — a mint mondani szokták — az ördög a tömjéntől. Olyan kopottas fakóságu valaminek mondják és tartják annak modorát, a ki az erkölcsről értekezik, mint a milyen talán csak az a koldus lehet, a ki házunknak küszöbén minden héten és mindig azon a napon megjelenik, mindig ugyanazt a historiát beszéli el vontatott, éneklő hangon, a mit tőle unosuntalan már annyiszor hallottunk. Nó, hát ez is egyik, a mai modern civilizatio azon kényeskedve idegeskedő felfogása, mely a migraine bacillusainak terjesztője.

Nó hát, nehogy böjti predikációnak kereszteltesék felolvasásom: én sem állok bé a világ romlottságáról jeremiáskodók fekete legiójába. A szeretet meszerének nyelvén én szeretetnek nevezem és pedig valódi, igazi szeretetnek a romlatlan — tiszta erkölcsöt.

És szeretetteljes jellemnek: az erkölcsi műveltséggel bíró embert.

Avagy nem annak nevezte-e azt a legtökéletesebb isten-ember is? Akkor, a mikor az írástudók és fari-zeusok örökös moralizáló és törvényt prédikáló eljárásaival szemben így szólt: »Én nagyobb törvényre tanítalak titeket, mint Mózes és az összes próféták, t. i. a szeretet törvényére, a mely minden törvények összesége. . . Avagy az Isten- és ember-szeretetlenben nem benne foglaltatnak-e a hitnek, az igazságnak, erénynek és erkölcsnek minden törvényei?

A ki a mester tanítása szerint szereti az Istent teljes szívéből, teljes lelkéből, egész elméjéből és minden erejéből; és a ki szereti felebarátját, mint önmagát, sőt, a mester fenséges példája szerint: embertársait még jobban szereti, mint önmagát? — avagy az az ember nem tölt-e be minden tökéletes erkölcsi törvényt; és vajjon, nem-e az a valódi erkölcsi műveltséggel bíró ember? Hiszen, a mások önzetlen szeretete a legnemesebb önmegtagadás! És pedig az önmegtagadás, az igényeiről való lemondás, az önfeláldozó jócselekedeteknek, a legtisztább erényeknek a kútforrása!

Az erkölcsi műveltség pedig a jócselekedetek által való boldogító boldogságban áll és nyilatkozhatik a legszelbben, a legméltóbban. Mert jó az embernek boldognak lenni, de sokkal jobb mást boldoggá tenni. És ebben áll a keresztyén civilizációnak fensége és minden más vallások fölött jóval kimagasló óriási előnye: tökéletesítő varázs-hatalma. Hogy az egy éljen, küzdjen, munkáljon, ha kell: szenvedjen is az egészért, és az egész is tudjon harcolni az egy javáért, boldogságáért.

És ez idő szerint a keresztény erkölcsi műveltséget ápoló, erősítő, tökéletesítő és ez által a halandó embereket a halhatatlan Istenség eszményi fensége felé biztosabban vezérlő kalauz más nincs, mint az egyház. Az egyház, mi templomaiban a felnöttek iskolájaként áll boldog és szerencsétlenek rendelkezésére. A templomok, a melyekben az ige lelkes hirdetése, az imádkozás és éneklésnek együttes végzése által valósággal »a mennynek pítvarát« tárják föl a földiség nehéz gözkörében, az anyagiasság vásári zsvivájában; s az isteni tiszteltnak a legegyszerűbb formáiban is végzése által a hit által való erkölcsi megigazulásra nézve oly kibeszélhetetlen jótétemény és áldás forrásait tárják föl lelki életünkben, a melyeket elég háládatossággal soha nem méltathatunk. Nagyon is kezdi érezni ezt korunk. És ez az időknél egyik jóreménységre figyelmeztető jele.

És az egyház iskolái és a külső életben is megnyilatkozó különböző intézményei mind, de mind az erkölcsi művelődés szolgálatában teljesíthetik csak magas rendeltetésüket.

De az az egyház, mely létfeltétele legmagasabb céljául hiveinek nem az erkölcsi művelődésben való erősödését, haladását tűzte ki és intézményeivel nem azt szolgálja: az lehet külsőségekben bármilyen szemfényvesztőleg vakító, művészi építményű templomaival bármilyen imponáló; érzékekre ható cerimoniai, ünnepei által bármilyen hatalmaskodólag tüntető: — az éppen olyan gátja a szellemi haladásnak, mint a chinai u. n. mennyei birodalom sokáig volt áthághatatlan és

mosntruozus kőfalaival, helytmaradást hirdető copfos magaviseletével!

De a mely mennyei birodalomnak pár ezred éven át a csalhatatlanság hátyaival őrizett kőfalai is ma már nagy részben le vannak rombolva. Haladni, erkölcsileg művelődni nem akart copfoskodásai is a nála kisebb Japán birodalom felette győzedelmeskedett sergei mások által megtépászva. És az egész tehetetlen nemzet-test a helytmaradás rettenetes symptomái alatt a visszafejlés, sőt a teljesen megsemmisülés örvénye fölöött kereng.

Hiába, miként a testet sem lehet üres áztatásokkal táplálni, mert életet és vért adó s azt fentartó egészséges anyagu táplálék kell annak: akként a lelket sem lehet éltet adó szellem, erkölcs, igazság nélkül, mint minden dolgoknak anyaga nélkül táplálni, nevelni, erősíteni, kielégíteni — csak áztatni, ámitani!

És az az egyház, mely csak az oltárnál egyesít, az életben pedig elkülönít, csak a templomokban áldoz, a Hazában s annak alkotmányos szabadságában való nemes harcaiban pedig pártot alakít a néppel, de nem a népért; az az egyház, mely a töredelem klasszikus földjén még a tiszta búzával bevetett barázdákba is az egyenetlenség magvait veti: az nem áll az *erkölcsi művelődés* pidiestálján. Az az egyház az, a melyre maga az isteni mester, a Krisztus mondaná a legtalálhatóbb ítéletet: »Az én országom nem e világból való!«

A míg a hitben, Haza és emberszeretetlenben együtt érző, egyetértő és együtt munkáló vallásos társadalom az erkölcsi művelődésnek sokkal klaszszikusabb küzdő tere, mint a hajdani görög nemzetnek testgyakorlatok ezernyi nemeivel, isteni tiszteletek, ének, zenei és költői és szónoklatok részleteivel túlhalmozott ünnepélyei! Igaz, hogy a görögök ilyenmü miveleteivel maig is utól nem ért magas tökélyre fejlett a test plastikája, a szellem szépészeti érzéke, a haza védelmére önfeláldozó lélek készsége, bátorsága, sőt hősiessége, — de parlagban maradt, sőt vissza fejlett a benső, »az elrejtett embernek« erkölcsi tartalmassága. Már pedig az élet egyenetlen harcaira, szenvedésekkel, megpróbáltatásokkal teljes nehéz küzdelmeire nem gladiátorokra, és testi ügyességekkel fölvértezett bajvivókra van (csak) szükség, hanem szilárd jellemekre, tenni, munkálni, áldozni, sőt szenvedni is képes megedzett akaraterőkre. Erényekre, melyek nemesítenek, lelkesítenek, jót és mindig csak jót cselekesznek. Ilyen lelki erők nélkül pedig nincs erény, s gyengeség viszi az embert a bűnre.

Az evangelium eredeti alapján álló keresztyénség vezérelve határozottan: az erkölcsi műveltség által hova-tovább jobbra, boldogabbá, Istennek lélekben és igazságban imádása s embertársainknak s a köznek, a családnak, a Hazának sorsát nemcsak türhetővé tétele által, hanem valóban szabad-tételében: Istennek országát megalapítani e földön.

Az erkölcsi műveltségnek alapja: a valódi *jóság*. Jóság, mely nemcsak a maga érdekében *igaz*, hanem másokkal szemben is *igazságos*. Jóság, mely soha sem tolja fel magát mások fölé, hanem a mely a legtöbbször alárendeli magát a mások jobbítása és boldogítása nemes érdekeinek.

Azt mondja egy régi példabeszéd, hogy minden

szentnek maga felé áll a keze.« Vagyis a keresztyénség első századaiban, az üldözések és martyromságok idejében s még később is némelyek a hitvallókat akként festették vászonra s akként faragták ki kőszobrokban, hogy kezeiknek mellökre tételében erkölcsileg teljes ártatlanságukat symbolisálták. Az egyház pedig szentekké deklarálta őket. A megtisztult és valódi krisztusi, valódi erkölcsi műveltséggel bíró ember pedig képmutatólag soha sem önmaga, hanem mindig mások felé nyújtja kezeit. Követvén, mint hű tanítvány a mestert, hogy t. i. »*sokkal jobb adni, — mint venni*«. (Csel. XX. 35)

Az erkölcsileg művelt ember »*soha sem győztik meg a gonosztól, hanem inkább a gonoszt mindig jóval győzi meg*«. (Róm. XII. 21.)

Nem abban áll a valódi erkölcsi műveltség, mint a hogy egy új világnézetet követő filosofus meghatározta, hogy t. i. a mindig udvarias, mindig nyájas és mindig finom beszédeivel az ember tudja elfedezni azt, a mit valóban érez vagy gondol. Mert ez álszenteskedő u. n. farizeizmus, vagy épen raffinált jezsuitizmus. A valódi erkölcsi műveltséggel bíró ember ha nem is hordozza az ő szívének ajakán, de nyilatkozataiban mindig őszinte, igaz, nyílt, érintkezéseiben szívélyes, gyöngéd; magaviselésében, modorában: lekötelező.

A legnagyobb emberek nem mindig a leghatalmasabb polcon ülők, hanem a legjobbak és a legtöbb erkölcsi műveltséggel bírók. Nem azok, a kiknek minél többek szolgálnak, hanem azok, a kik minél többnek szolgálnak.

A servus-servorum, vagyis a szolgák szolgája nem az, a ki az egész világot az ő csalhatatlannak hirdető fensége alá akarja hódítani, hanem az, a ki egész életét képes adni másokért. Rég eltelt már az az idő, midőn — mint az egyiptomi Pharaók alatt — milliók éltek és haltak egyért. Ma a királyok is csak úgy lehetnek hatalmasok és nagyok, ha milliókért tudnak élni, munkálni, harcolni egész a diadalomig.

Ma a ker. igaz erkölcsi műveltség szellemi és füstnélküli löporai töltött fegyvereivel, a józan, de buzgó vallásosság hatalmas erejével, a szabadság, a Haza szerelmének lángoló lelkesedésével a kis búr állam is diadalról-diadalra halad a hatalmas angol sereg sok hajó ágyuival s úgy látszik, kevés erkölcsi erejével szemben. És e kis állam nagy előnye a küzdő téren a hatalmas anglia hadserge felett nagy, igaz, a mellett mély és valódi keresztyén vallásosságából eredő nagy erkölcsi erejéből származik.

Mert a valódi keresztyén vallásosság nemcsak a hit tételeinek tudásában áll; nemcsak a templomoknak szorgalmas gyakorlásában nyilatkozik, mert »*nem mind szentek azok a templom küszöbét taposók*«; nem az ünnepeknek szigorú megtartásában, a koldusoknak alamizsna osztogatásában áll és él. Mert ezek a hit gyümölcsének csak külső héjja, a mi semmi éltető tapot sem ad. Izlelni, sőt osztogatni kell a héjján belül levő gyümölcs édes húsát. És megbecsülni s tovább tenyészteni kell annak magvait is. Hogy ne csak mi élvezzük annak áldásait, hanem a következő nemzedékek is éljenek az által. Hogy folytonosan új vér lüktessen a szívekben, új lélek és új szellemi s jobbá és boldogabbá tevő erkölcsi élet támadjon attól. Hogy

hova-tovább tisztultabb alakban éljen bennünk a Krisztus.

Mert a Krisztus többé nem egy imádott holt test, nem egy festett kép... hanem »*lélek és élet!*« Erkölcsileg a legtisztább lélek és oly szellemi életnek a valósága, a mit a legnagyobb szeretettel, sőt Isten fiához illő és méltó imádatlal követ és ölel át a tiszta szívből fakadó Hit:

A hit.

Nem béna koldus kezében — mankó a hit,
A mi úgy — a hogy járni tanít,
Nem is szárny, mi hideg levegőbe emel,
Nem robot, mit szolgál nehéz nyűgként cipel.

Forrás az, mi tisztán szívből önként fakad.
Patak mi csöndben — virágos mezőn halad.
Ős-erő, mi soha meg nem erőtlennül.
Hajó, mi tengerben soha el nem merül.

Jó, a mi jó ízét nem veszi soha el.
Világosság, mit nem borít homály-lepel.
Tűz, mi ég, lobog mindig olthatatlanul.
Élet, mitől a halál halhatatlanul.

Kincs, a mi szegényt is dúsgazdaggá tehet,
Mi nélkül a király is koldussá lehet.
Méz, mi bűt, keservet bőven megédesít.
Csodás erő, mi nagy tettekre képesí!

Szellem, a mi nemesít, lelkesít, tökéletesít, boldogít, idvezit!... És az az ember, a ki e fenséges szellemi fénynek csak árnyékában jár, bár göröngyökön vagy töviseken is járjon: az megtalálta azt »*az utat, mely az igazság és élet!*«

Az, legyen bár egyszerű földművelő, vagy mért-földekkel bíró nagy úr: józan, de buzgó vallásos hite, jócselekedetekben megnyilatkozó önzetlen szeretete erejével, anyaszentegyháza, Hazája, családjá és a nyilvánosságnak élő közhasznosága és becsület, fedhetetlen karaktere révén: *erkölcsileg művelt ember!*

Herepei Gergely,
ref. pap.

A nő szerepe a vallásos életben, tekintettel egyházunkra.

(Felolvasatott a sz.-szolnoki egyházmegyének f. év augusztus hava 13-án, Szilágy-Csehben tartott papi értekezleten, művelt hölgyközönség jelenlétében.)

(Vége.)

És ki ne óhajtana megismerkedni a kegyes, istenfélő Sárának komoly tiszteletreméltó alakjával, a ki férjével Ábráhámmal, tisztos vénségre jutott, de gyermekük, kiben lelkük minden gyönyörűségét, aggkoruk gyámolítóját találták volna, nem vala. De ime egyszer a mint illamré mezején a sátor alatt ült Ábrám három utas közeledett hozzájuk, a kik az Ur küldöttei valának; kik közül egyik örömhírral lepte meg őket, mondván: »Megtérek hozzátok esztendő mulva és akkor Sárának fia léssen«. Sára e beszédre elmosolyodék és szegyenkezik vala s ki ne látna e meglepő pillanatban valami fenséges, igéző, isteni vonást Sárának szemérmes arcán tükröződni. Az ilyen arczokat, a melyeken az igaz vallásosságnak, az ártatlan nőiségnek bája öm-

lik el, lehet-e valaha elfeledni? De még hány meg hány kiváló nő alakja Izrael országának lép fel és hódít meg magasztos szereplésével; mind azt igazolva, hogy a valódi nők az Isten világának, a vallásos életnek eljegyzett prófétái, ha fenséges hivatásuk tudatában a valódi vallásos, az egyházi társadalmi életben a rájuk várakozó szent tisztet hittel, lelkesültséggel, Istenbe vetett rendületlen bizalommal betölteni Isten iránti kötelességeiknek ismerik.

De lépünk át az egyik eszményi körből a másikba. Az ó-világ ködös, borongós légköréből az evangéliumi kor napsugaras tájaira. Az ő héber nyelven bölcsészek, költők, próféták által megteremtett törvény-valáshból, a Jahvé imáadásból fenségesen bontakozik ki az a másik, tökéletesebb, eszményibb vallás a Krisztus vallása, az örök szépnak, jónak, igaznak, az általános emberszeretetnek örök isteni vallása, mely a régi kor sötétebb légköréből mint a napsugarak csókjainak érintésére felszálló köd nyomán a völgyek ezer színű virága, úgy tűnik elő, új színbe vonva az elvényt világ ábrázatját. A jó alakot ölt, a szeretet a földre száll, az Ige testté lön az Istennek, mint édes atyának szeretetében, a Fiuság eszméjében, a melyet a Krisztus kifejt a héber bölcsészek, költők, próféták műveinek nagy anyagából.

Mennyi magasztos női alakot találunk az evangéliumi korban, mely az emberiség valláserkölcsei életének fényes nappala.

A Krisztus fellépése, szereplése, szenvedésteljes tragikus élete is eszményi kört teremt, de ezt az eszményi kört már nem a törvény nyomasztó, hanem az evangélium üde meleg levegője hatja át. És ebben az üdebb melegebb légkörben a gyöngédebb nem, a nő is, szabadabban érzi magát, érzi homlokán ragyogni az emberi méltóság glóriáját. A Krisztus vallásának, a keresztyén vallásnak, a legtöbb áldást a nő köszönhet. Mi volt azelőtt a nő? Az ő férjének, azaz helyesebben urának rabszolgája, siralmas, keserves sorsban. De a Krisztus vallása lehajolt a porba a megalázott nő után s a rabszolgát emberré dicsőítette.

S mintha érezte volna a nő, hogy a szeretet, a könyörület fejedelmének örökre adósa lett, mindenütt ott van mellette, hogy súlyos terhének bár parányi részével könnyítsen rajta. Nyomába nők, előtte nők, utána nők viszik a zászlót, a szeretet vallásának zászlaját. A Jézus anyja: Mária; a samariai asszony, a ki Krisztussal az Isten országáról beszélgetett, az ideális szerelemnek ez elbűvölő alakjai; a kik az eszményt szolgálják. S az eszmény diadala biztosítva van. A világ legnagyobb tragédiájának utolsó fejezetére is egy glóriával koszoruzott nő gördíti le a függőnyt s a leghatalmasabb eszme: a feltámadás, az élet diadala a halál felett, ugyan azon nő által lett hirdelve először a világon s az ő túlradó örömtől dobogó szívéen keresztül jutott a szívekbe. Krisztus környezetében a női erények is szelidebb, igazabb, eszményibb kifejezést nyertek; keresztyén erényekké finomodtak. Az eszményekért lelkesedő nemes szívű nők emlékezetében örökre kitörülhetetlenül él a könyörületesség anyagának: Tabithának neve, emléke, a ki szülő városában, Joppébar gyakorolta nemes buzgalommal a könyörületesség krisztusi kötelességét »Gazdag lévén jó

cselekedettel és alamizsnálkodással, melyeket osztogatott vala, felöltözvén a könyörületességnek indulatát.« (Kolos. III—12.) Ő valódi, benső szükségből, érző szíve nemes sugallatából követte a Krisztust, a könyörületesség áldásainak osztogatásában. És nemes példája nem maradhatott jótékony hatás nélkül. A kegyes, az áldozatra kész nők, az özvegyek, a szentek, az eszményi cél érdekében a szeretet által egybekötözöttelve, körülötte csoportosulnak; egyesületet alkotnak, hogy egy-egy égető köny letörlésével; egy-egy nyomorult fölsegelésével; egy-egy elzüllött jó utra térítésével: egy-egy éhező táplálásával; egy-egy mezítelen felruházásával a jót munkálják s ezáltal a könyörületesség nagy mesterének szolgálatába szegődjenek. Tabithában a Krisztus lelke élt, munkált, árasztott annyi áldást, nem elégelve meg, hogy a szükség, az inség csak pillanatra enyhüljön, hanem ama szent célra törve, hogy a szerencsétlenek, az ügyefogyottak, a jó szívek humánus érzületében menhelyre találjanak. Azok a jótékonyági intézetek, azok a nemes célu keresztyén egyesületek, a melyek jótékony működése, mint ama krisztusi kovász, mind inkább áthatja, megnemesíti a társadalmi életet, Tabithától vették a teremtő eszmét, mely egyszersmind szülőanyja az itt-ott létesülő áldásosan működő nőegyesületnek is. A Tabitha könyörületes lelkének fénylő sugarai hadd áraszzsák melegségüket örök időkn át, megtermékenyítve a szíveket a könyörületességnek Krisztus szellemében való gyakorlására! És milyen felségesen illik be ezen a szent könyvből összeállított eszményi női alakok csoportképébe a bethániai nővérek megkapó alakja. Bethánia! Csak ott feküdt alig pár futamodásnyira Jeruzsálemtől, hova a Kidron völgyén át vezetett az út. A bethániai házban a Mária és Márta gyöngéd környezetében az Idvezítő mindig édes otthonra talált. Ott töltötte el életének legédesebb perczeit. Ott üdült fel a fáradalmak, a kinok, a gyötrelmek után. Ott számolt le a bekövetkező kereszthalál rettentő gondolatával. Gyötrelmes élete tragédiájának ott szövődnek utolsó fejezetei. Ime az igaz női szívek őszinte szeretetének varázshatása! Elszáll a lélekből a szerető szívek áldott környezetében minden földi gond, s mint a legázolt virág a harmatcseppek és napsugarak érintésére föl-emeli fejét s újra feleled: úgy a fáradalmaktól, a szenvedésektől, a halál félelmétől meggyötrött lélek is föl-frissül, megszentelődik az őszinte szeretet bűvös hatására. Mária és Márta, e két ellentétes karakterű, de a szeretetben egybeolvadó nővér, erős hittel ragaszkodott az Idvezítőhöz és ez erős hitnek jutalma nyilván való lön, a mikor a lesújtó fájdalom kétségbeejtő pillanatában az Idvezítő megjelenék, a bethániai házban kidölt oszlopát, a négy nap óta eltemetett Lázárt föltámasztja. És lön túlradó öröm a kedves család körében, családi ünnepet rendeznek az Idvezítő tiszteletére a mikor a kegyes lelkű Mária az Idvezítő lábai elé borulva, nárdus olajjal hintette be s kibontott hajának selymével törölte meg lábait. És a sötét lelkű Judás, mikor ellene szólott, pazarlásnak nevezvén Máriának tettét, a mester rendre utasítólag mondá »Hagyj békét neki, az én temetésemnek idejére tartotta ő ezt.« A bethániai nővérek az Istenbe vetett rendületlen hit, az Idvezítő iránti határtalan hűség és a

nemes tettekben nyilvánuló szeretet tündöklő eszményképei a vallásos életű nők előtt.

És most hajtsuk be a szent könyvet, a bibliát, melynek lapjairól állítottuk egybe az ó kor eszményekben gazdag nő-alakjainak tisztos csoportképét s lépünk ki a közélet mezejére, a hol a keresztyén egyház megalakulása és fejlődési története, mindjárt legelől, megragadja figyelmünket. A Krisztus országának terjesztésében a nőknek tetemes szerep jutott. Az apostolok, a Krisztus evangéliumának terjesztésére, az anyaszentegyház megalakulására törekvő hősies küzdelmük körébe igyekeztek bevonni a nőt s a gyöngébb női nem méltó helyét örök időkre megjelölték, a mikor nagy súlyt helyeztek a keresztyén családok tiszta, szeplőtelen, erényes életére; a jövő keresztyén nemzedék valláserkölcsei nevelésére s főleg az egyház iránti forró szeretet s rendületlen hithűség biztosítására; az egyház testén támadó sebek bekötözésére; a könyörületeség, a jótékonyág krisztusi kötelességének gyakorlására, mely magasztos keresztyén erények gyökérszállai mind-mind a család éltető lelkének az édes anyának szivéből táplálkoznak. Csakhamar megalakul a diakonista intézmény, a mely hova tovább szélesebb kört nyit az egyházért lelkesedő nők részére.

A kázépkor tévelygéseiben, a mikor a vallásos eszmék szűzi tisztaságukat elvesztették, s bizonyos mesés, csodás színben tünt fel minden s az isteni valóság is eme csodák keretébe burkolózva jelenik meg az eltévelyedett lelkek előtt: fellépnek a szent nők, szivükben a vallásos hit szentségébe és tisztaságába vetett rendületlen bizalommal, megőrizve ideális lelkesedésüket, a mely abban a korban rajongássá fajul. Ezen felséges törekvésükben is megnyilatkozik az eszményi láz hevülete.

A mikor a reformáció ellenállhatatlan erejével fölszabadítja a leigázott lelkeket, a sötétségben ülő népeket s hatalmas fényével egyszerre megvilágítja a keresztyén világ elsötétült ábrázatját: a nők is megértik a megújult idők intó szavát a reformátorok elszánt, lelkesült föllépésében. Avagy a Luther Márton feleségének, Bora Katalinnak felséges alakja nem női ideál-e a legragyogóbbak sorából? Avagy nem az ő gyöngéden szerető lelkéből, nemesen dobogó szivéből meritett nagyra hivatott férje: a rendkívüli küzdelmek közt önmérseletet; a szakadatlan fáradalmak után megújuló erőt; a hősies küzdelemben kapott sebekre gyógyító balsamot s a csüggedés leverő pillanataiban Isten akaratán való megnyugvást? Az embertelen módon üldözött protestánsok; a győtrő kinokat szenvedő református papok, a gályarabok nagy asszonyai a türelmi korszak felséges vértanújának a mi nagy Wesselényink eszményi szépségű feleségének Cserey Helenának csodálatra méltó élete, nem a legragyogóbb ideál-e minden kor asszonyai előtt?

És most jöjjünk közelebb önmagunkhoz s tegyük fel a kérdést: hol vannak ma a nagy, nemes eszményekért hevülő női alakok, a kik a mi Isten országa érdekében folytatott küzdelmünkben kész örömet részt vesznek; a kik nőiségük bájával, csodás hatalmával támogatnak; szeretetüknek, szerelmüknek égi erejével lelkesítenek? Oh mert ma is nagy és nevezetes szerep vár a magyar nőre, különösen a mi csak eszmények-

ben gazdag egyházunk életében. Nagy és szent szerep ez! A vallásosság meglazult kötelekeit, a melyek az Isten szeretetet, a felebaráti szeretetet, a család és egyház szeretetét fűzik egész lényünkhöz, erősíteni, szorosabbá tenni a nők egyik legszentebb kötelessége. Ez a magasztos szerep a családban, az életnek ezen első, derűs, napsugaras kis világában veszi kezdetét. Itt az anya szerepe az a felséges szerep, mely isteni eredeténél fogva teljesen el kell hogy foglalja a női szívet, melynek minden dobbanása egy-egy imádság. ha e szent kötelességének igazán megfelel. Az Isten legnagyobb áldását, a gyermeket már a zsenge korban meg kell tanítani Isten szeretetére, imáadására, miáltal megtisztul, megfinomodik, a lélek s nemesebb irányt nyer az életfejlődés. Az az imádság, melyet az anyai szerető szív közvetlensége, melegsége szül a gyermeki lélekben. soha el nem mosódik. Természetes tehát, hogy csak vallásos, istenfélő édesanyáknak lehet vallásos, istenfélő, egyházat szerető gyermeke. Az édes anya tanítsa meg gyermekét szeretni, imádkozni, eszményekért lelkesülni. Szeretni hiven a mi egyházunkat, a melynek nemcsak vallás-erkölcsi hivatása van, hanem nálunk magyar nemzeti hivatása is. Magyar hazánk története igazolja, hogy nemzeti nyelvünk, ősi erényünk épen a mi szent vallásunk örökké lobogó tűzhelyénél melegedett, fejlődött és a mi szerény, szegény, de tiszta nemes hajlékunkban, a mi egyházunkban talált védelmet minden jogtalan támadás ellen. Az önkényes elnyomatás siralmas korszakában ide menekült a megsértett nemzeti közérzület és a mi falaink között ápolta nyelvét, hitét, reménységét, szeretetét; itt tanulta meg az önkény bilincsei között is szeretni lángolón az Istent, a hazát.

Ezt az egyházat ne szeretnék-e úgy ma, mint régen, a mi minden szépért, jóért, nemesért lelkesülő hölgyeink? Nem. ez nem lehet!

És mégis. el kell ismernünk, hogy napjainkban bizonyos hidegség, közöny nyilvánul egyházunk iránt, a nők részéről is, holott mily sokszor a női lelkesedés volt egyházunknak legerősebb mentsvára. Más felekezetek nőtagjai mintha több buzgósággal, munkásabb lelkesültséggel ápolnák egyházuk ügyeit, s nem csak lelkük szárnyaló foházkodását és vallásos ézelmeik tisztaságát viszik oltárukra áldozatul, hanem általános tevékenységet fejtenek ki egyházuk anyagi ügyeinek támogatásában is. Hány felekezeti jótékonyági egylet működik a zsidók egyházában? A római katolikusok pedig felekezeti női egyleteikkel behálózták az országot, sőt az egész katolikus világot. Főrangú hölgyeik s mondhatni az egész közép s alsóbb osztály művelt nőtagjai a legnagyobb tevékenységet fejtik ki egyházuk érdekében s a mi fő. nemcsak jótékonyági missiót teljesítenek, hanem egyházuk védelmére őrtenek állanak, arra törekedve, hogy egyházuk létszáma ne veszítsen hanem inkább gyarapodjék. Nekünk, a kik nem fényben, ragyogásban s csillogó ércek sugárözönében imádjuk az Istent, hanem szivünk, lelkünk benső áhitatteljes megnyilatkozásában és minden erőnk s eszközünk hűveink összetartása és magatartása érdekében az Isten igéjén kívül a szó, a tett, a példaadás: még nagyobb súlyt kell fektetnünk a vallásos buzgalomnak, az élő hitnek, a felebaráti szeretetnek nemes tettekben történő nyilván-

vánulására, melyekben a gyöngéd női szív nemes érzéseinek, buzgalmának, egyház iránti munkás szeretetének kell megnyilatkoznia. El sem képzelik a mi kedves hölgyeink, hogy milyen nemes, üdvös hatása van a nők vallásos cselekedeteinek, jó példaadásának a népre, a mi egyszerű, igaz magyar népünkre. A vallásos cselekedetek megneemesítik az elfásult érzéseket, a durva erkölcsöket s az öntudatnak magasztos fényt kölcsönöznek. A vallásos, erkölcsös élet, a tiszta hitbuzgóság a női nemnek legszebb ékességei, melyek a szívet összekötik a legmagasztosabb eszménnyel, az Istennel, kinek közellétében boldogsággal telik meg a női lélek s derüs mosolyára elszáll a szívből minden sötét gondolat, minden neimtelen érzélem. Megtisztul önmagában a szív az Isten szeretetétől.

Örömmel tapasztaljuk, hogy nagyobb városainkban, főleg a fővárosban, hazánk szívében, a vallásos élet, a könyörületesség, a jótékonyág áldásos cselekedeteiben is üdvös módon gyakorolja magát. Meglátja az egyház árváit, szegényeit, elzűllésre hajlandó szerencsétlenjeit és a női szív melegével s könyörületességével siet segítségükre, megmentésükre. Minden ilyen jó cselekedet a legszebb imádság, melyet angyalok szárnylebbenései kísérnek az Istenség trónusáig. Ezen a téren kell egyházunk minden nemesen érző, egyházhöz hiven ragaszkodó nőtagjainak megvalósítani szívük, lelkük legszentebb eszményeit, személy és rangkülönbség nélkül, hogy az egyházunkban mindinkább tapasztalható közöny és hidagság, mely főleg az egyházpolitikai törvények életbeléptetése óta aggasztó módon szedi áldozatait, ismét a hitbuzgóság éltető melegével felváltva: az anyaszentegyházunk iránti hűség, munkás szeretet éljen, hasson, nemesítsen minden érző szívben, hívő lélekben s hatása legyen áldásos, mint az Istennek szeretete. A nő, az édes anya tanítsa gyermekét imádkozni az édes otthon bensejében, a boldog családi körben, s azután jó példaadással tanítsa arra, hogy az Istent bár mindenütt imádhhatja a tiszta szív, de a hitbuzgóságnak a népre is nemesen kiható ereje csak úgy van igazán, ha annak megnyilatkozását látja s mondjuk, hogy érzi is. Ezért kötjük szívükre a mi egyházunk minden tagjának a templom buzgó látogatását, a hol a közös áhitatteljes imádságnak közvetlenebb hatása érezhető; a hol az Ige szabadabban szárnyal s fogékonyabban hat a buzgóságoktól áthevült szívekre, lelkekre. Az a jóságos Isten, a ki mindenütt jelen van, a templomban egyszerre mindnyájunké. Az örök szeretet a közös imádság felhangzásában egyszerre érezhető melegséggel hatja át lelkünket. Ebben van a templomozásnak az igaz vallásosságra kiható, megmérhetetlen ereje.

És itt végére is jutottam amugy is hosszúra nyúlt fejtegetésemnek. Szíves bocsánat a hosszadalmasságért. A tárgy fontossága, melyet fejtegetésem alapjául felvettem, s e pillanat ünnepélyessége, melyek hatását mélyen érzem, mentse ki hosszadalmasságomat. És még csak egyet. Mi papok, hivatásunk égi eredetének, szentségének élénk tudatában, törekedni fogunk ezután is a mi Krisztusunk nyomdokain haladva, képességünket, tudásunkat, minden erőnket, egész életünket Isten országának szolgálatára szentelni föl. S bár az út, melyen haladunk, rögös, fárasztó, s bár, mi sokszor, a félreis-

merésnek, az igaztalan bántalmaknak fagyasztó szele hűti le keblünk melegét s oltogatja lelkesedésünk tüzet, de az eszményi cél szentsége hívogat tovább-tovább s mi kész örömet verejtékezünk Krisztusunkkal szólva „Az én terhem könnyű, az én igám gyönyörűsége”. De hogy az Isten igéjének általunk hintegetett magvaiból az út porába, vagy a köves földbe sok ne jusson: kérve kérjük egyházunk minden hű tagját, s főleg az eszményi célokért lelkesedni kész hölgyeinket, kiknek kezében van letéve a nevelés által egyházunk jövő életének fejlődési iránya, hogy a szépnek, az eszményi céloknak pártolásában fogjanak velünk kezét s járjanak elől mindenütt, a hol egyházunk érdekében tenni, munkálni szent kötelességünk. S főleg neveljenek egyházunknak vallásos, hitbuzgó, munkás, erkölcsös, Istennek tetsző polgárokat. Forgassák a multak történetének fényes lapjait s vessék szívükbe azokat az eszményi vonásokat, a melyek a mult idők vallásos életű nőalakjait gloriával fonva körül, halhatatlanokká tették. Az ideálok örök forrásához vezérő nemes törekvésükben követni fogja őket egyházunk minden hű tagja s a hiven teljesített munka bevégezése után áldásos életük emléke:

„...fenmarad s nőttön-nő tiszta fénye,
A mint időben térben távozik;
Melyre tekint fel az utód erénye:
Óhajt, remél, hisz és imádkozik.” (Arany)

Kovács Albert,
ref. lelkész.

Különfélék rovata

Főtiszteletű dr. Bartók György püspök ur megkezdte s folytatja kolozsvári iskolánk látogatását. Ez iskolalátogatásokat jelentős eseménynek kell tartanunk. Tudjuk, hogy magok a reformatorok sem kicsinyelték a gyermektanítás ügyét, mely reformatori tevékenységüknek éppen egyik vezérfonala volt. Főpásztorunk iskolalátogatási útját följegyezzük itt s hisszük, hogy e tény jelentőségét távolabbi egyházközségeink is megérik, megértik s lelkésztársaink és tanítóink egyaránt bizonyos termékeny consequentiákat fognak levonni.

Az Erdélyi Prot. Lap egyházi bajainkra többször mutatott rá s az egyházi élet erőteljesebbé tétele végett eszközöket is ajánlott. Eszközöket és pedig mérlegelve, válogatva. Sőt tényeket is konstatálhattunk. Ott főpásztorunk megkezdett s eddig is nagy erkölcsi sikerű egyházmegyei körútjai, egyházvizsgálatai s iskolalátogatásai. Itt rendszeres gyermekistentiszteleteink, protestáns esteink, a vidéken is mind inkább terjedőleg. Actio indult meg parochialis körök szervezésére és tért nyitni az egyházban a női tevékenységnek is, stb. Szóval: az egyházi élet emelése érdekében foly nálunk is a munka, nem idegesen, de a megfontoltság erejével. Azonban föltűnik most a Prot. Egyh. és Isk. Lap hasábjain »Figyelő» úr s az erdélyi egyházkerület életnyilatkozataival szemben vakságot simulal. Simulal, mert bizonynyal jól látja ő is azokat a tényeket, melyekre mi itt fönebb rámutattunk. Figyelő úr cikkének nincs ugyan semmi kiválóbb értéke és jelentősége s bizony hiú dicsekvés és hiú nagyzás volna, ha va-

laki azt állítaná magáról, hogy ő csak egy csöppel is okosabb lett — Figyelő úr cikkétől. Igaz, Figyelő úr nem is akarhatott tanítani. Ő csak registrarálni akart. Jól van; de registrarljon hát megbízhatólag. Mi a legcsekélyebb munkát is méltányoljuk; csak legyen a munkás hív a kevesen, a melyre vállalkozott. Ha »Figyelő« úr egyházi életünk föllendülésének jelenségeiről vállalkozott referálni, tehette volna tarlózását alaposabban, hézagtalanebbül. Így még azt hihetné a jámbor olvasó, hogy Erdélyben semmi sem történik. Azonhan nem a dolgokról való ilyen-olyan referálás a lényeges, de maguk a dolgok. Még se mulaszthatuk el »Figyelő« úr cikkére röviden reagálni, mert nem tagadhatunk meg »Figyelő« úr cikkétől bizonyos súlyt es tekintélyt, legalább azon a réven, hogy a cikk a Prot. Egyh. és Isk. Lap hasábjain jelent meg.

Dr. Bartók György püspök úr elnöklete alatt a szeretetház-bizottság f. hó 6-án ülést tartott. Jövő számunkban többet.

Dr. Gidófalvy István főgondnoki beszédét jövő számunk hozza.

Nagy Károly theol. tanárnak „*Árva Bethlen Katáról*“ a theol. disztermében f. hó 4. napján tartott nagyhatású felolvasását, valamint a hozzánk beküldött többi felolvasásokat is lapunk minél hamarabb hozni fogja.

Saecularisatio. A Pesti Hirlap ez évi jan. 31-iki számában felhívja a róm. kath. püspököket, hogy kövessék egyházi dolgokban az *1848-iki köznemeség példáját: hazafiasan mondjanak le a vagyonról, mely különben is haszonnalvezeti cimen van náluk.*

Egy elkezeit haldokló. A buzgóság szép dolog, de a túlbuzgóság nem szép, sőt többnyire káros is szokott lenni, és kifogás alá is esik. Élt Rákosd községben itt Hunyadmegyében egy Várad Soma nevű 56 éves református vallású ember, ki egyháza iránt mindennemű kötelességeit pontosan és keresztyéni módon teljesítette, mindaddig, a míg betegsége négy-öt héttel ezelőtt ágyba nem fektette. És azt az embert, ki míg öntudatnál volt és önakarattal birt, minden csábítgató kísértéseknek állhatatosan ellenállott bárhonnán jött is az, a vajda-hunyadi róm. katolikus zárda-főnöke — »*Sánta Angelusnak*« hívják a jámbort — azon réven, hogy neje ugyis katolika, a nevezet beteget halála előtt hat órával: önkényüleg felekezete vallására átvette, hogy ezen alapon aztán felekezete sirkertjébe másnap eltemesse, vagy temettesse, mert van ott nem csak egy pater, hanem több pater is, mint az rendesen történni szokott náluk. És ezzel ők egészen félre dobták az áttérésekről szóló 1868-ik évi országos törvényt, a mely legalább is 15 napi gondolkozási időt tűz ki az illető áttérni akaró elébe — és ezen kívül kétszeri személyes jelentkezést köt ki két tanu jelenlétében régebbi papja előtt, hogy ily módon legalább legyen tudomása neki is a történeendőkről. — Igaz, hogy a rákosdi 600 lelket számláló ref. papi-állomás jelenleg vakanciában, vagyis üresedésben van, ámde az alpestesi és hunyadi ref. lelkipásztorok, addig is a míg ez betölthető lenne, vállvetve minden lehetőt elkövetnek, hogy a népes egyházközségnek hivei semmiben lelki szükségét ne szenvedjenek. »Szükségesség«

vagy elhanyagolás esete tehát itt fenn nem forog: sőt többet mondhatunk, a temetés napján a beszoigáló lelkész, ki ide 8 kilométer távolra lakik — e községben, Rákosd községében időzött déltől estig — és az illetők elbizakodottságukban, vagy tán elfogultságukban, még annak sem érezték szükségét, hogy vele érintkezésbe lépve a kiegyenlítésre, az elsimitásra, közegyetértéssel valamely expedienst, valami kiegészítő útát-módot találjanak: e lelki-halászat, e halott átköltöztetése kérdésében. Azt mondhatná valaki erre, hogy a halottak eltemetése és azok vallása felett utólagosan vitatkozni nem érdemes dolog. Ámde egy haldoklónak a lelkét utolsó óráiban faggatni, kényszergetni, gyötörni, vallási vagy épen dogmatikai dolgokkal, akkor, mikor mint az rendesen történni szokott, a nagy fájdalomtól a beteg nincs is öntudatánál. Kérem vajjon keresztyéni, vajjon humánus dolog volt ez?! Tegyük még mindezekhez azt, hogy az elhaltak van két fia is özvegyén kívül, egy 15 és 17 éves fiu kik törvény szerint szintén az apjuk vallásán kellene hogy legyenek legalább 18 éves koruk betöltéseig — de a kik szintén el vannak már születésük első heteiben róm. katolikusá keresztelve és akkor elmondhassuk, hogy itt is nemcsak a szentesített törvény van megsértve, hanem a szentírásnak ezen szavai sincsenek figyelembe véve és követve: »a mely hatalmasságok vannak, azok Istentől rendeltettek, ép azért az emberek nekik engedelmességgel és tisztelettel tartoznak, mivel hogy viszont ők is — nemcsak az emberi törvénynek, de Istennek is felelősök«. Az olyan haláleset, mint a minő Augusztus császáré volt, ki állítólag így kiáltott fel halálos ágyán »Tandem vicisti Galilei« az ilyen keresztyének közt nem fordulhat elé, mert természetellenes, de törvény ellenes is. Éppen azért ennek valószínűleg folytatása lesz a törvény előtt is. (Nem csak valószínűleg, de okvetetlenül. Szerk.) *Thamó Gyula*, beszoigáló pap.

Vegyes házassági statisztika 1899. nov. hónapjában. Összes házasság volt 26,667. Ebből vegyes 2384°/. Tiszta reform. 1931. Azon 357 vegyesházasságból, hol a vőlegény róm. kath., a menyasszony reform., megegyezés szerint, 57 esetben az apa, 43 esetben az anya vallását fogják követni a gyermekek. Veszteség 14. Azon 371 vegyesházasságból, hol a vőlegény reform. a menyasszony róm. kath., megegyezés szerint, 40 esetben az apa, **112 esetben az anya vallását fogják követni a gyermekek. Veszteség: 72.** Azon 281 vegyesházasságból, hol az egyik fél reform., a másik nem róm. kath., 40 esetben történt megjegyzés. Ezekből 21 esetben a reform., 19 esetben a más vallást fogják követni. Nyereség: 2. A reform. egyház vesztesége november havában, a róm. kath. egyházzal szemben, Magyarországon: 86. Horváth-Szlavonországban vesztesége 3. Összesen: 98. Nyeresége más hitfelekezetekkel szemben, Magyarországon: 2. Horvát-Szlavonországban nyeresége: 2. Összes vesztesége tehát november havában: 85. *h.*

Protestáns Esték Kolozsvárt. A protestáns esték felolvasásait folytatták január 28-án. d. u. 5 órakor, a következő helyeken és műsorral: I. a theologia disztermében. 1. A theologia dalkar éneke. 2. Felolvasás: Dr. Török István ref. kollegiumi tanár által. »Templokok elfoglalása« cimen. 3. Szavalt: Bihari István I.

év. theol. által. Részlet: Petőfi Apostol c. költeményéből. II. Az alsó szén-utcai el. iskolában 1. Ének: az isk. növend. által. 2. Felolvasás, tartotta: Elek Gyula millenniumi isk. igazgató. »Isten, vallás és Haza« címen. 3. Ének: az isk. növend. által. III. A hidelvei népiskolában. 1. Ének: a földműv. dalkara által. 2. Szavalt: Szász Irma I. éves képezd. növ. által »Fiamnak« Arany J-tól. 3. Felolvasás, tartotta: Dr. Török Imre »A tüdővész ellen való védekezésekről«. 4. Szavalt: Tóth Gyula ref. theologus. IV. A külmagyar-utcai népiskolában. 1. Ének: a földműv. dalkara által. 2. Felolvasás, tartotta: Kenessey Béla ref. theol. igazg. tanár. 3. Szavalt: egy theologus 4. Ének: a hivek által. V. A város monostori részében. (Turgyán-ház, két-vizközt.) 1. Ének: a hivek által. 2. Felolvasás, tartotta dr. Kecskeméthy István ref. theol. tanár. 3. Szavalt: egy theologus. 4. Ének: a hivek által.

Gyászlap. Szakács János karatnai ev. ref. lelkész, volt kézdivásárhelyi tanító zajtalan munkás életének 81-ik, papságának 51-ik s boldog házasságának 43-dik évében f. hó 1-én, éjféle 12 órakor hirtelen eluny. Áldás emléken. — **Kusztos Gyula** ördögkúti lelkészársunkat nagycsapás érte, mihőn hitvesét, szül. **Fogarasi Esztert** ez év január havában a halál ragadta el. A csak 28 évet élt fiatal nőnek és anyának emléke legyen áldott!

Mennyibe kerül egy-egy középiskolai tanuló? Az 1897—98-ik iskolai esztendőben a magyarországi középiskolák költsége volt: 1,637,700 korona. Erre a tandíjból bevettek: 2,181,600 koronát. A tanulók száma az említett iskolai esztendő végén: 54,676, s így egy-egy tanuló 250 koronánál többre került. **h.**

A hajdu-nánási és kareagi reform. gymnasiumok V-ik és VI-ik osztályainak az 1899-900-ik évre a nyilvánossági jogot megadta a vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Nagy-körösi új reform. főgimn. épület. A nagykörösi reform. egyház, mint fenntartó testület, a gimnáziumi régi épület helyébe újat épített. Nagy-Körös város képviselő-testülete százezer szavazott meg az új épületre; a kormány 170,000 koronát adott építési segílyt. —**h.**

Keresztyén Evangyélita című vallásos újságot szerkesztenek Kecskeméti Ferenc és Szalay József. Az újság megjelenik minden hó 1-én és 15-én, Békésen Ez újság a Kecskeméti Ferenc Evangyélita, és Szalay József Keresztyén című újságának egyesítése. Ára 2 korona egy évre.

Jó pásztor. Ezen a címen keresztyén családi lapot szerkeszt Pozsonyban Kovács Sándor, theol. tanár. Megjelenik minden hónap 15-én. Ára egy évre két korona. Indokolt reményünk van, hogy a protestáns családi lap jelesen lesz szerkesztve s nagy elterjedésre számíthat.

Mátéka József, ref. lelkész Szász Domokos mellszoboralapra és szeretetházra 10 koronát küldött szerkesztőségünkbe e sorok mellett: »Kongruamból az első kiadás legyen a kegyelet és szeretet oltárára. Ez öszszeget a b. e. Szász D. mellszobrára és a szeretetházra küldöm« Eddigi gyűjtésünkhöz csatoltuk.

Szerkesztői és kiadóhivatali üzenet.

Ha intézkedéseink dacára se szüntenek volna meg a lapküldés körül tapasztalt rendtlenségek, vagy nem jutottak volna kézhez a reklamált példányok: újból értesítést kérünk

Ntisz. Pap István esperes úrnak. A hidalmási papi állomás múlt évi pályázati hirdetésének díjában a 4 koronát megkaptuk.

Hátrálékosaink kimutatását jövő számunkban folytatjuk.

Hivatalos rész.

KÖRLEVÉL.

valamennyi egyházmegyénk nt. esperesének, püspöki vizsgálat alatt álló egyház tt. tanácsának s a kollegiumok m. t. Elöljáróságának.

A múlt évben tartott egyházkerületi közgyűlések jegyzőkönyveinek ára, a három közgyűlés jegyzőkönyvének 1—1 példánya után összesen 3 kor. 20 fillérben állapított meg, minélfogva

	Kor. fill.
a vajdahunyadi ehm. 27 ehközs. által fizetendő	86.40
a gyulafehérvári	38.40
a nagyenyedi	99.20
a k.-kalotai	124.80
a sz.-szolnoki	198.40
a deési	80.—
a széki	108.80
a n.-sajói	41.60
a görgényi	105.60
a marosi	198.40
a kükküllői	112.—
a n.-szebeni	48
az udvarhelyi	160.—
az erdővidéki	44.80
a sep-i	115.20
az orbai	35.20
a kézdi	3.40
a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek által egyenként fizetendő...	3.20
a nagyenyedi kollegium által fizetendő..	6.40
a többi 6 kollegiumunk által egyenként fizetendő	3.20

Fölhívjuk ennélfogva a nt. Cimeket, hogy a fennebbi kimutatás szerint reájok eső összeget, legkésőbb f. évi február hó végéig, egyházkerületünk közpénztárába föltétlenül befizetni sziveskedjenek.

Kolozsvárt, 1900. január 29-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Dr. Kádár János,
titkár.

216—1900. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett *sztánzi* énekvezér-tanítói állásra pályázat nyittatik.

Javadalom: Lakás a szükséges gazdasági épületekkel és 800 korona ért. fizetés, a melyből 520 korona államsegély, a többi a canonica portió és a hivek által terményben adandó kepe értéke. A község Kolozsvárhoz közel fekszik, vasúti állomás.

Pályázati határidő: március hó 3. Folyamodványok Nt. Deési Gyula aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvárt, 1900. február hó 6-án.

dr. Bartók György,
ev. ref. püspök.

MEGHÍVÓ.

A rikánbelői ref. özvegy-árvai gyámintézet tagjait, a február hó 14-én d. e. 9 órakor Kézdi-Vásár helyen, a takarékpénztár épületében tartandó közgyűlésre tisztelettel meghívom.

A gyűlés tárgyai lesznek: Fájdalom, már csak néhai Kovács István halála következtében új pénztárnok választása; a pénztár áthelyezéséről intézkedés; az özvegyek és árvák számba vétele s az évi segély kiutalása s más felmerülhető ügyek.

Szőrcsén, 1900. január 30.

Péter Károly,
gyámintézeti elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre..... 12 kor.
félvre 6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Dr. Gidófalvy István főgondnok beszéde,

melylyel a kolozsvári egyházközségnek febr. 4-én tartott képviseleti közgyűlését megnyitotta.

Tisztelt Közgyűlés!

Ismét lepergett egy év a világegyetem folyton forgó orsóján.

Nem nagy idő az egyetemes időszámítás szempontjából, mert csak egy fordulás, de egy ember életében nagy idő.

Nem nagy idő a keresztyén egyház történetében sem rendszerint, — de a kolozsvári evangelium szerint reformált egyházközség életében az elmúlt esztendő nagy idő volt.

Nagy volt azért, mert sok fontos, nevezetes, szomorú és örvendetes dolog történt.

Sulyos idő volt, mely megrázta egyházközségünket, mint az erdélyrészi evangelium szerint reformált egyházközségek vezér-egyházközségét, mert váratlanul sok csapás és sok öröm érte egyházközségünket.

A mint a mult év hajnala derengett, elköltözött körünkől az örökkévalóságba Szász Domokos, régi lelkészünk, egyházkerületünk nagy tevékenységű püspöke, az egyetemes evangelium szerint reformált egyház hatalmas oszlopa.

Nem engem illet, hogy egyetemleges működését jellemezzem, azt megtették már többen, meg fogják tenni a maga idejében a történelem írók, a kik az erdélyi részek utolsó tizedének története megírásával foglalkozni fognak.

Eszméket termelt ő, magot hintett minden irányban; de a mint a természet gondoskodik arról, hogy minden elhullott magból termőképes alany ne lehessen, úgy járt ő is sok kezdeményezésével.

Ha minden almamagból almafa nőne, annyi lenne e világon, hogy mozogni nem tudnánk.

Ha minden eszme megtermékenyülne, annyi gondja, annyi dolga lenne az emberi társadalomnak, hogy időnap előtt kimerülne.

Ha minden kezdeményezés sikert biztosítana, elbizakodottá lenne az ember, felfuvalkodottá a kezde-

ményező; rendszeren a könnyen-nagy sikert aratók kerülnek az Isten házáat, ellentétbe jönnek a szeretet világgával, önzökké, elfásultakká lesznek.

Szász Domokosnak nem volt könnyű az általa elhintett magnak csak egy részét is termékennyé tenni. Épen azért volt ő nagy, mert minden talpalattnyi tért nagy és erős munkával tett termékenynyé

Nem fogok kiterjeszkedni minden alkotására, csak azokra, melyeknek hasznát mi is közvetlen érezzük.

Itt van a theologia, melynek tudományosan képzett tanári kara igen jól beilleszkedett körünkbe.

Itt van a Szeretetház! Ennek az eszmének élt Szász Domokos az utolsó években, és ha első sorban az árvákról is akart gondoskodni, másodsorban az eszme lebegett előtte, hogy a lélekszámban nagy és erős, de anyagiakban szegény kolozsvári, evangelium szerint reformált egyházközséget templomhoz, papilakhoz jutassa előnyösen olyan helyen hol ezt a hívek nagy száma leginkább igényelte.

Legyen emléke áldott, nyugalma csendes!

De elég a szomorúságból! Hagyjuk az elhunytakat pihenni, úgy is még ellenei is meghajolnak emléke előtt.

Az elhunyt püspök után nemsokára püspök jött. Egyházkerületünk dr. Bartók Györgyöt emelte e méltóságra. Ő viszi tovább azt a terhet, melyet az engesztelhetetlen sors Szász Domokos vállairól leemelt.

Még nem papja egyházközségünknek, de egyházközségünk méltósága, a püspöki állás nagy tekintélye, a püspök nagy tudása és akaratereje mintegy predesztinálják az egyházközséget urra, hogy őt egyhangulag meghívja ez állásra.

Mióta püspökünk, sokat dolgozott már velünk. Áldás volt munkáján, áldás lesz ezután is.

A mi egyházközségünk beléletét illeti, presbyteriumunk meggyőződött arról, hogy egyházközségünknek a kor igényeinek megfelelő szervezeti szabályzata nincsen.

Átérettük mindnyájan annak szükségességét, épen azért javaslatételre kiküldött presbyteriumunk egy huszonegy tagból álló bizottságot, mely szervezeti javaslatát elkészítette. Presbyteriumunk — egy szakasza kivételével — számos gyűlésen tárgyalva elfogadta és

hiszem, hogy Isten segedelmével ezen szervezeti javaslatot még ez év folyamán olyan időben lehetek szerencsés a tisztelt Közgyűlés elé terjeszteni, hogy azt az ideai egyházkerületi közgyűlés elé felterjeszthessük s ha ez is hozzájárul, úgy a jövő évi január 1-től kezdve az új szervezeti szabályok szerint fogja a kolozsvári evangelium szerint reformált egyházközség ügyeit intézni.

Hálával emlékezem meg a bizottság minden egyes tagjáról, különösen annak elnökéről, Sárkány Lajos, és előadója, Pokoly József presbyter atyánkfairól, kik a munka oroslán részét és azon — a már közkézen forgó szervezeti javaslat összeállítását eszközölték.

Magában foglalja e szervezeti szabályzat mindazt, a mi a törvényekben elszórvva, az utasításokban, a gyakorlatban megállapodást nyert; kiterjeszkedik a vagyoni ügyre, szegény-, árva-ügyre. Tartalmazza az ügyrendet, tanácskozási szabályokat és egy normál költségvetést.

Hiszem, hogy midőn majd a szabályok életbe lépnek, mikor mindenki tudni fogja mi a joga, mi a kötelessége, látni fogják, hogy abból a kis egyházi adóból hány iskolát, kiseddóvodát tartunk fenn, nem fogják megróni adózási rendszerünket, nem fogják sokan bevélni, hogy végrehajtás útján hajtassék be az egyházi adó az egyház szükségleteire, hanem mindenki készséggel fog hozzájárulni a közterhekhez, mert látni fogja, hogy mindenki megteszi kötelességét.

Méltóztassék t. közgyűlés ezen előkészítő munkálatokat tudomásul venni.

Nagy jelentőségű határozatot hozott egyházközségünk a múlt év végén, midőn a protestáns estélyek meghonosítását kezdeményezte.

Minden vasárnap öt ilyen estélyt tart, mindeniken arra munkál, hogy a felvilágosodást a tudomány, a szép és jó ismertetésével terjeszsze, az Istenbe vetett hitet megerősítse, a szeretet munkáját erővel és bölcseséggel végezze.

Tiltakozom az ellen az egész egyházközség nevében, hogy nekünk ezekkel az estélyekkel más célunk lenne, mint a mit vázoltam.

Sokkan hangoztatják innen is, túl is, hogy az erdélyi részekben — a különböző vallásfelekezetek tolerans hazájában — a felekezeti béke meg van ingatva.

Én nem tudom, nem látom ezt, és nem is hiszem, hogy akadna az erdélyi részekben akármilyen felekezetű ember, a ki bátorságot venne magának arra, hogy ezen pár százados békét megbontsa és itt, az erdélyi részekben a különböző felekezeteket egymásra uszítsa.

Itt, az erdélyi részekben mindig tisztelettel viseltünk egymás vallási meggyőződése iránt.

Áttérések egyik felekezetből a másikba voltak, vannak és lesznek. Ez el sem kerülhető olyan ország-részben, hol az emberek egymást nem felekezeti különbségek szerint becsülik vagy nem becsülik, hanem egészen más szempontok vezetik.

Bibliai alapon állva, a felvilágosodást és lelki műveltséget terjesztve, bizzunk erős várunkban, az Istenben, kérjük őt: világosítsa meg elménket, hogy az egyházközség nagy érdekeit szolgáló ügyekben a köz javára hozhassuk érdemleges határozatainkat.

Ezzel a kolozsvári evangelium szerint reformált egyházközség közgyűlését megnyitom.

Györgyfalvi és abafáji templomaink elfoglalása.

(Dr. Török István fölolvasása 1900. január 28-án a theologiai facultás dísztermében.)

Mélyen tisztelt közönség!

A református egyháznak sohasem voltak nyugodt napjai Magyarországon. A támadásoknak csak módja, rendje és alakja változott időnként. Nekünk csupán a védelem jutott, melyet a viszonyokhoz kellett alkalmazni. Fegyverek villogtak a férfiak kezében, imádkozni tanították a nők gyermekeiket, gályarabságot szenvedtek a papok, az ige és tudomány világosságát tündököltették a tudósok; fejedelmek, főurak, gazdagok és szegények nagy áldozatokkal teremtették meg az egyházközségeket, építették templomainkat, iskoláinkat, hogy nemzedékről, nemzedékre tántoríthatatlan maradjon szivünkben a hit és vallásosság, mely földi életünk holdóságának legfőbb része. Hálaérzettel vagyunk adósok ezekért a viszontagságos multnak, de lekötöztettek a jövő iránt is. Vallásos buzgóságunktól és áldozatainktól függ, hogy utódaink hálával gondoljanak mireánk is.

Szenteljünk néhány percet a multnak, Mária Terézia, korának, melyben egyik fő jelszó a katolicizmus diadalra juttatása volt. A katolikus közönség megértette e jelszót s hol ravaszsággal, hol erőszakosan fosztotta meg a reformatusokat nemcsak jogaiktól, hanem javaiktól, templomaiktól, papi lakjaiktól is. A nagy számu példák közül ma csak kettőt ismertetek, a györgyfalvi és abafáji templomok erőszakos elvételét.

A györgyfalvi templom elvétele ügyében 1753. márcz. 15—20-ig tartott tanuvallatások alkalmával a következő kérdésekre kellett a tanuknak felelniök:

Tudja-e a tanu, látta-e, hallotta-e, értette-e nyilván és bizonyosan

1-ször. Nemes Kolozsvármegyében, Györgyfalván, a györgyfalvi reformata ecclesia kötemplomát, parochialis házait és az azokhoz tartozó telkeket, földeket az 1748. 1749. és 1751-ik években egymásután, önkényes hatalommal, kik foglalták el a megirt falubeli reformatusoktól?

2-szor. Minő formában, minő rendben, miféle ürügy alatt vitték véghez, vajjon az elfoglaló személyek a templomba beérkezvén először nem azt mondták-e, hogy csak valami írást akarnak megnézni, azután a tempiomba bemenvén, annak egyik részét azonnal elrekesztették, az e végre titkon elkészített fákkal és deszkákkal, ezt mondván: Ezután azt kívánjuk, hogy e templomban a reformatusok is, a katolikusok is isteni tiszteletet tarthassanak, kiki a maga szokása szerint?

3-szor. Ily közös állapotban meddig volt a templom? A reformatusokat mikor és mi módon rekesztették ki abból teljesen?

4-szer. A papi lakást miképen foglalta el az, a ki most is benne lakik? Ezzel együtt micsoda egyházi javakat foglaltak el összesen?

5-ször. Számlálja el a tanu, hány és mekkora nagyságu harangokat, a papi lakáson kívül hány kőből

férőjü földet és hány szekér szénát termő kaszálót foglaltak el az egyházközségtől?

6-szor. Templomjuk, tornyuk, harangjaik, papi lakásuk és minden egyéb javaik elfoglaltatván a reformatusoknak: úgy van-e, hogy már sem papot nem tarthatnak, sem Istentiszteletra illőképen egybe nem gyűlhetnek?

7-szer. Az elfoglalt templomot, tornyot mostani elfoglalása előtt kik vagy kinek költ-égével újtották meg? A harangokat kik szerezték vagy öntötték?

8-szor. Az elfoglalt papi és kántori lakást, az ezekhez tartozó házas telkeket, melyeken az elfoglalás előtt a református egyház zsellérei laktak, vajjon nem reformatus birtokosok adták-e az egyházközségnek?

9-szer. Hány reformatus vallású paraszt házi gazda lakik György-falván? Katholikus vallású paraszt gazdák, kiknek számára erőszakkal foglalták el a templomot, hányan vannak?

10-szer. Vannak-e a faluban reformatus vallású birtokos urak, a katolikus valláson levő nagyobb birtokoson kívül?

Kihallgattak 39 reformatus gazdát, 8 katolikusot, a katolikusok mellett kihallgattak még 16 oláhot. A vallomások csekély eltéréssel megegyeznek egymással. A reformátusok és katolikusok mind magyarok, sőt az oláhok közt is vannak magyar nevéik. A vallatók az oláhokat mindig nemzetiségük szerint különböztetik meg, vallásuk szerint egyszer sem.

A reformatusok nevei: Váradi Mihály 80 éves, Gál István 60 éves, Mikó János 40 éves, Váradi István 60 éves, Bándi Zsigmond 75 éves, Fejérvári István 34 éves, Vajas Ferenc 101 éves, Adorján Péter 60 éves, Gál Ferenc 29 éves, Adorján György 30 éves, Szabó István 45 éves, Tóth Márton 50 éves, Nagy István 34 éves, Vajas György 31 éves, Székely Mihály 50 éves, Nagy Mihály 60 éves, Nagy György 42 éves, Szabó János 30 éves, Jaskó Mihály 33 éves, Bándi György 30 éves, Tóth István 63 éves, a györgyfalvi ref. egyház curatora, Szabó György 40 éves, Szabó Péter 38 éves, Gál György 36 éves, Gáspár István 30 éves, Lőrinc Mihály 60 éves, Lengyel Zsigmond 44 éves, Somódi Sámuel 40 éves, Gál Mihály 23 éves, Nagy-Biró, másképp Kóbori Mihály 56 éves, Váradi György 40 éves, Gál Márton 26 éves, Szócs András 40 éves, Lőrinc János 50 éves, Nagy Miklós 60 éves, Józsa Mihály 43 éves, Tóth István 35 éves, Józsa Gáspár 30 éves, Rác István 20 éves.

A katolikusok nevei: Gál Márton 32 éves, Halász József 30 éves, Gergely István 50 éves, Lőrinc István 48 éves, László József 40 éves, ifj. Szabó Márton 32 éves, ifj. Gergely István 40 éves, Gergely András 50 éves.

Az oláhok nevei: Kire János 80 éves, Jozsif Mihály 60 éves, Kioran Makave 70 éves, Kimpian György 40 éves, Marosán Vaszi 60, Mészáros Koszta 70, Bács András 43, Marsinán Vonul 30, Moldován Gábor 40, Kis András 36, Marosán Juon 40. Moldován Thoma 40, Orosz Tódor 28, Balázs Péter 40, Koszár Ilie 50 Kira Demeter 40 éves.

A györgyfalvi templom elfoglalása 1748-ban következőleg folyt le a vallomások szerint. Ő-esztendő utolsó napján délelőtti templomozás befejezése, a templom

ajtájának bezárása után nyomban megjelent a templom udvarán Haller Gáborné Károlyi Klára grófnő a leányával Thorockainéval, Mátyás paterrel s másokkal; a templomból kijövő paptól elkérte a kulcsot azon ürügy alatt, hogy csak valami régi írást szeretne megnézni a templom mennyezetén. Alig lépett a templomba, rögtön rendelkezett katolikus és oláh alattvalóinak, kik nyomában voltak fejszékkel, ásókkal, titkon előkészített fákkal, deszkákkal, a Komjátszegen készített oltárral, kereszttel, hogy az oltárnak helyet ássanak, a templomot rekeszszék két részre. Ellenkezni nem mertek a reformatus jobbagyok; a keresztet, oltárt felállították, a templomot két részre osztották; a székeket kidobatták onnan. hol a reformatusok szoktak ülni. a grófnő, leánya és a pater a templomban maradtak estig, míg a munkát bevégezték. Ekkor így rendelkezett a grófnő: azt kívánom, hogy ezután a katolikusok és reformatusok szerenként tartsanak Istentiszteleteket. Majd udvarába hívatta a reformatus curatort Tóth Istvánt, az egyházfit és egy katolikus embert s 40 frt. büntetés terhe alatt kölest szerzett, hogy egyik fél se háborgassa a másikat a templom iránt; más nap új-esztendő napja következőn, a templomban is kihirdette; 12 frt büntetés terhe alatt megtiltotta, hogy a reformatusok és katolikusok szemrehányást tegyenek egymásnak vallás dolgában.

A zselléreltek elvételéről Adorján György így vall: tudom azt is, hogy egyik zsellérelteken lakó embernek a méltóságos grófné az utcáról hajtatta be 4 ökrét s mindaddig nem adatta vissza, míg nem kötelezte magát, hogy a taxát neki fizeti. Így tett a többiekkel is. Az egyik négy vékás szántóföldet elvette s megengedte, hogy egy katolikus ember szántsa föl; elvette a temető helyet is. A többi földek műveletlenül állanak, a szénarét fűvét a német quartélyosnak kellett lekaszálni a falu részére.

Elvették a harangot is, melybe körülbelül másfél véka buza fért volna, azóta el is hasították, pedig kár, mert a környékben nem volt szebb hangú harang. Váradi István tanu azt vallotta, hogy az édes atyja másodmagával 36 rheenes frton vette; a szerzés módjára nézve azt vallották többen, hogy a református gazdák gabonát adtak össze, elvetették s a termés árából vásárolták. Nagy Miklós 60 éves tanu gyermekkorától emlékezett e harangra.

A templom közös használata úgy másfél esztendeig tartott, másfél esztendő óta teljesen ki voltak zárva a reformátusok a templomból; a kizárás okául azt hozták föl, hogy a reformátusok rendetlenkedtek, ráharangoztak a katolikusokra; Lőrinc István katolikus tanu szerint a vallatás előtt egy esztendővel nagy processióval kimentek kolozsvárról a katolikus papok, a templomot felszentelték, ettől fogva a reformátusokat teljesen kizárták, kik azóta nem is jártak oda soha.

Lőrinc Mihály vallomása szerint kétszer is kérték a templomba bocsátást úrvacsora vételére, de a pater semmiképen sem engedte meg. Szabó Györgyöt megverték, mikor a templomba kéredzett, Vajas György egyházfit pedig, mikor a templom kulcsa után küldött, kalodába zárták. A curator, az egész egyházközség is kérte a kulcsot, mire a pater azt felelte: menjenek Siciliába a gróf után s onnan kérjék a kulcsot.

A papi lakás elfoglalásáról szólva egyik tanu sém említi, hogy mikor halt el a ref. pap; de azt minde-
nik mondja, hogy fia teljesítette a szolgálatot a halál
után következő Szent-György napig. E nap bekövet-
kezése előtt egy héttel a katolikus pater, Mátyás,
betolakodott a papi lakásba, oda is költözött, mielőtt
az özvegy papné Tordára telepedett volna. Elfoglalta
a kántor lakását is.

[Vége következik.]

TÁRCA.

A vallásos elem Arany János költészetében.

Ki ne tudná, ki tagadná, hogy Arany János ki-
válóan nagy költő, a magyar nemzet egyik legnagyobb
költője? De egyszermind tudományos ember, a ki
ismeri a magyar irodalmat s a világköltészet remekait,
a ki sokat érzett és gondolkozott. S nagy ismerete,
mély gondolkozása Isten imáadásában csücsösödött ki.
Nemcsak szívében volt vallásos, hanem életében is,
mintaképe a puritán jellemű igaz kálvinistának. Köl-
tészetét is ez az egyszerű, de meleg, mély vallásosság
hatja át.

Gondolatok a béke-congressus felől című
magvas, szép költeményében az emberiségről szóltaiban
őhajlja, hogy:

Mikép egy Isten-atyja van
Az égben e családnak,
Kit (a művelteken kívül)
Minden népek imádnak:
Ugy lenne földön józan ész
Az egy közös hatalom,
Törvény igazság. a kitől
Jó büntetés, hatalom.

Gúnyosan csipkedi az ugynevezett műveltek hi-
tetlenségét.

E vele született vallásosságot élete körülményei
is ápolták, fejlesztették Szülői egyszerű szegény föld-
művesek voltak, de a legtisztább életűek, a kiknek be-
szédében. tetteiben a gyermek nem hallott, nem látott
soha semmit, a mi rút, a mi szennyes. Mikor a költő
született, 1817. márcz. 2-án, apja, Arany György, 49
anyja Megyeri Sára, 45 éves volt. Tíz gyermekök
közül a többi kis korában mind elhalt, a költőn kívül
csak a legidősebb, a költőnél 25 esztendővel idősebb,
Sára volt életben. De ő is már férjnél. Ugy, hogy a
gyermek egyedül nevelkedett komoly, tisztos öreg
szüleinél. E szülők igen vallásos emberek voltak. Ercsey
Sándor, a költő sógora s legbizalmasabb barátja mondja,
hogy az öreg Arany napjában kétszer is eljárt a tem-
plomba s buzgón olvasgatta a szent bibliát és egyéb
vallásos tárgyú könyveket. (Ercsey Sándor. Arany Já-
nos életéből. Budapest, 1883.) Mikor az öreg Arany
György családi életére gondolok, mindig eszembe jut
a nagy skót költő rajza:

Mikor aztán vége van a vacsorának,
A jó tűzhely körül mind egy kört formálnak.
A derék vén gazda maga elé teszi
A bibliát, mi rá nagyapjáról szálla;
Tiszteletteljesen sipkáját leveszi,

— Milyen ősbe-vegyült minden haja szála! —
S amaz édes hangok, a melyek Zionban
Zengedeztek egykor, zendülnek újonnan,
»Az Istent dicsérjük!« szól és fölkel nyomban.

S mind bele kezdenek egy hangos zsoltárba,
Együgyü, ártatlan szíveik a hárfá;
Annak húrjairól özőnlík az ének,
A »Te benned bízunk eleitől fogva!«
És zeng a dicséret ég s föld Istenének,
Majd gyermeki hangon, majd pedig harsogva.
Oh! e dalhoz képest, melyet a természet
Plántál szívbe, ajkra: a csodás művészet
Csinált akkordjai mind-mind elenyésznek!

Az apa, mint egy pap, most a bibliából
Kezd olvasni halkán. Talán Ábrahámról;
Vagy Mózesről olvas, hogy miképen öltött
Háborut nyakába s a népet vezette;
Vagy keserveiben a koronás költőt,
Midőn a bánat megsokasult felette;
Vagy Jób panaszait, nyomorát, fájalmát;
A bús Jeremiás epedő síralmát,
Vagy mik a szent lantnak még szépségi vannak.

S az evangélium arról szól szüntelen:
Bűnösért hogy szenved halált a bűntelen.
Hogy a ki a mennyben ült az atya jobbján,
Nem volt itt a földön, hol lehajlja fejét;
S hű apostolai szerteszét bolyongván,
Hálátlan népeknek hirdetéik ígét;
S ama legkedvesebb Patmósza száműzve,
Mint nézett jós szemmel a mennyei tűzbe,
Látva, megérezve: hogy Babylon veszve!

És im! mintha zengne az égnek szózata,
Térdeire borul könyörgve az apa;
És vele a család buzgón imádkozik,
Hogy még ily estvéket együtt tölthessenek;
Keserü könyben ne úszszanak zemeik,
Az örök kegyelem maradjon meg velek,
S míg egy körben forog az idő kereke:
Ez egyszerű háznak apraja, örege
Örüljön egymásban, vidám társaságban!

(Burns Róbert Szombat este a kunyhóban. Szász
Károly fordítása.)

Arany is a biblia történeteit hallotta először, ez
volt első olvasmánya s talán abból tanult meg olvasni.
Ez meglátszik egész költészetén. Styljében valami bibliai
zamat van s mindegyre fel-felcsillannak a bibliai képek
vonatkozások.

Ép így hatottak rá a templomi énekek, zsoltárok.
Az egyszerű, cicomállan, fehér falak közt nem vonja
el semmi Istentől az áhltatos lelket. Szívünkbe resz-
ket az orgona fenségesen bűgő hangja s szívből száll
fel a közös ének szent szava.

Mikor élete alkonyán a beteges, félsüket, félvak
költő gitárjában talál szórakozást, eszébe jutnak gyer-
mekkora, ifjusága félig magyar, félig német nótái s a
puszták törül metszett, édesdeden ömlő dalai. De
ekkor is:

Olykor egy-egy ének nyújt neki vigaszt;
A hitújítás kora szülte még azt.
Benne a tört szív bünt vallva, leverve,
Vagy erős hittal Istenhez emelve.

(*Tamburás öreg ur.*)

Ez a gyermek-szívből fogant s korán megizmo-
sult vallásos érzés kísérte végig egész életén. Nem

puszta érzés, talán megszokás, hanem mély meggyőződésből fakadt, öntudatos, erős hit.

Arany boldog családi életet élt. Sógora mondja, hogy hosszú házasi élete zavartalan boldogságban folyt le s a legpéldaszerűbb volt. S erről tanubizonyságot tesz mindenki, a ki ismerte. *Itthon* című költeményében kedvesen rajzolja boldog családi élete enyhét, csendjét. Mint a madár a fészkére, szomju vándor hűvösérre, mint a gyermek anyai körbe: vágyodik e nyájas körbe. Itt van az ő világa. Elfelejtí az élet boruját a csillogó szem, mosolygó ajk varázsán. Szíve gyermeké lesz. Kis örömet is nagynak érez. Felejtí nehéz gondjait s hittel vallja:

Gyermekszívvel, öntudatlan
Nyugszom meg e gondolatban:
Hogy övéit el nem hagyja,
Ki mindnyájunk édes atya.

S ki ne ismerné a *Fiamnak* cím megkapó szép költeményt? A sok nyüglődés, csalódás, az érzékeny szív bánatmai lelkére nehezedenek:

Hála Isten! este van megin',
Mával is fogyott a földi kín.
Bent magános, árva gyertya ég,
Kívül leskelődik a sötét

De aztán hittel, szeretettel szól

Ily soká, fiacskám, mért vagy ébren?
Vetve ágyad puha-melegen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem!

Az ártatlan gyermekszív tavaszkerthében a vallás virágait öntözgeti; mert drága kincs a hit, tünni és remélni megtanít. Az élet szenvedései közt balsamul a hit malasztja legyen az elrejtett néma könyeken. A sok igazságtalanságot: a becsület-hordta nyomort, meg típort erényt, a véték diadalát elfeledtetí, kibékít vele a vallás s a hit jó győzelmében:

Oh, remélj, remélj egy jobb hazát.
S benne az erény diadalát!

Mikor már-már kétségbeesik a csapások súlya alatt, Istenhez térül imádságában. 1849 nyarán a haza fájón borúlt lelkére.

Vigasztalan jövő előtte is. Remegett családjáért. Mi lesz velök? Sőt hogy az anyagi romlás és vagyoni pusztulás még sulyosabbá váljék, egy asztagba összerakott összes búzatermésébe a villám beütött, teljesen leégett s így egész évi kenyérnek valója oda lett. De a költő épen erre ocsudik fel meddön tépelődő bánatából. Maga írja *Bolond Istók*-jában:

... mikor én mindentől elhagyottan,
(Tavaly nyáron esett, nem költemény)
Kergetve önnön lelkemtől futottam,
És láthatáromon nem volt remény,
S kétségb'ésés örvényébe jutottam.
Kezem égre emelni nem merém:
Egy — asztagomba feddőleg hajított
Villám-üszök imádkozni tanított.

Általában Isten akaratában való megnyugvás, segédelmében, áldásában való bizodalom különösen jellemző vonása hívő lelkének. Nemcsak azt mondja:

Isten egészbé működik,
Egészre fordít gondot.

Hanem ezt is:

Bölcs Isten az, ki rendel;
Az ember tiszte, hogy legyen
Békében, harcban ember,
Méltó képmása Istennek.

(Gondolatok a békecongressus felől.)

(Folytatása következik.)

Versényi György.

A megváltó képe.

Profán kezek vászonra festék
Az örök Isten szent fiát.
Keresztre vert törékeny testét
És homlokán a glóriát.
Szemem reá tapadt a képre,
És nézem némán, hidegen.
Nem így van az Ó tiszta képe
Nem így, az én szívemben ide benn!

Hogy ismernék e képben Rája?
Hisz itt a földi oly kevés!
Mint hogyha szíve nem is fájna,
Míg gyötíri izzó szenvedés.
Nincs küzdelem a szent orcákon,
S szemén az eszme fénye hol?
Itt csak a megölt istent látom,
A diadalmas ember nincs seholl!

Más, más a kép, mit lelkem álma
Szent áhitattal rejteget:
Te az Erőnek ideálja,
Ki földre hoztad az eget!
Harcodnak nincs hamis vonása,
Fájdalmad óriás, igaz...
Mert ember-szíved dobbanása
A keresztfán is mindig *ugyanaz*!

A görcsös ajkak összezárva,
De egy mosoly mindent fedez;
Egy áruló »jaj« szörnyű ára
A millióknak üdve lesz.
S mig kín gyötör lángolva, égve,
A szemben egy sugár marad:
Ez megdicsőülésed fénye
Világmegváltó győztes Akarat!

Oh, *teste* örök szeretetnek!
Te, szétsugárzó búvalak!
A lelkemet azért ne fedd meg,
Hogy téged így álmodtalak!
Így rajzolt ember büszkeségem,
Előttem így vagy szent, csodás!
Magasztos áldozatra lelkem
Felgyújtani nem bírja senki más!

A te képed élő talizmán;
Biztat. vigasztal, fedd, tanít,
Hogy lelkemen maradjon tisztán
Mint szent, örök sugár, a hit!
S e hittel lássam drága véred
Aláperegni szüntelen,
Hogy a világban bármit érek,
Erős legyen az én szegény szívem!

Szabó Jenő.

Különféle rovat

A róm. kath. autonomiai kongressus végre megcsinálja a katolikus autonómiát — talán. Hiszen mindenki akarja ezt az autonómiát. Akarják a püspökök, akarják a laikusok és akarja a magyar kormány is. Igaz, hogy egyben-másban az autonómia elébe akadályt is gördítnek némelyek. Ezek a némelyek pedig a püspökök is, a laikusok is, meg talán a magyar kormány is. Ennélfogva elfogadta a congressus a huszonhatos bizottság javaslatát általánosságban és kilátásba helyezte, hogy elfogadja a kisebbségi javaslatot a részleteknél, addig is azonban elfogadott egy harmadik indítványt, a halasztási indítványt. E pillanathban pedig a congressus intervjúval foglalkozik. Kissé furcsa háborúnak látszik mindez. De hát nem is szükség, hogy minden autonómia oly monumentalis mozzanatokban vívassék ki, mint a protestáns autonómia. Fődolog a katolikus autonomiai törekvésnél az egyház tudvalevőleg »Istentől rendelt« hierarchikus szervezetének meg nem bontása. Még főbb dolog, hogy a vallás- és tanulmányi alapoknak nevezett állami vagyon független katolikus vagyonná tétessék. Vagyon nélkül nem kell autonómia, mondják a bölcsek ultramontánok. Persze. Jago is ily formán beszélt volt: »hozz magaddal pénzt, csak pénzt, minél több pénzt.« Talán nem kockáztatjuk absolutionkat, ha azt állítjuk, hogy ez autonomiai mozgalom nem annyira valamely nagy, vallás-erkölcsi evolutio, mint sokkal inkább csak politika és pedig első sorban is fináncpolitika. Ezen az alapon aztán mindenféle egyéb politika is. Csak a *pactumok* saisonját ne élnek. Részünkről azt tartjuk, hogy minden állami és állami eredetű vagyonnak egyetemes nemzeti föladatai vannak, nem pedig exclusiv pápista s így sokszor államellenes föladatai. E sérthetetlen elven túl aztán legyen a katolikusoknak olyan autonómiájuk, a minőt csak akarnak. Azt is óhajtjuk, hogy megszűnjenek végre a katolikusok »szenvedései« s Ugron Gábor levétele a kereszttről v lamelyik piktorunk által megfesthető legyen. Mert mégsem járja az, hogy egy olf parlamenti hazafi, mint Ugron Gábor, az ő katolikusága miatt oly végtelen szenvedéseket álljon ki. Már pedig ő maga mondja, hogy katolikus volta miatt szenvednie kell. Nő, nő. Különben ez nem is olyan nagymondás. Hogy a katholicismusban ismét a jésuiták vezetnek, hogy »jó katolikus« csak ultramontán lehet, hogy az egyének az ő lelkiismeretét nem a saját kebelében, de a vatikánban kell tartania, hogy az állampolgári tudatnak el kell mosódnia a római tudat mellett, hogy a nemzeti állameszmének öszsze kell roskadnia a pápai universalis monarchia eszméje alatt, hogy az ultramontanismus elföldeli az evangeliumot, kiforgatja lényegéből a kereszttyén vallást, magát a kereszttyén jótékony-ságot is csak piaci adásvevéssé süllyeszti s hittérítői működését lélekvásárlásban találja, hogy az ultramontanismus a népek értelmét, tiszta erkölcsét és anyagi jólétét is ki éli, hogy, például, szegény magyar görög katolikusaink hasztalan epednek a magyar anyanyelv liturgialis jogosultságáért, mert a pápista kultusz barokk styljába ez a hamisítatlan motívum nem illik bele (s még egyéb, még gonoszabb okok miatt is), hogy... de nem folytatjuk, csak elismerjük, hogy valóban is lehet oka valakinek az ő »jó katolikus« volta miatt fájdalmat éreznie.

Theol. fakultásunk ifjúsága nagy erkölcsi sikerű kirándulást tett Marosvásárhelyre, hol gazdag és értékes műsoros estélyt rendezett. Vásárnap délelőtt pedig Kossuth és Bem szobránál tartott ünnepélyt. Marosvásárhelyi értesüléseink egész elragadtatással szólnak ifjaink szerepléséről s nagy elismeréssel, magasztalással fíjaink vezetőjéről, nt. *Kenessey Béla*, theol. igazgató és egyházkerületi főjegyzőről, ki ez alkalommal M.-Vásárhelyt fölolvastat s aztán templomi prédikációt is tartott azzal a mély hatással, melylyel szavai mindig járnak szoktak.

Szociálisták az egyházban. A *Dunántúli Prot. Lap.* ez évi januári 4-ik számában, a fennemlített címen, a többek között ezeket is mondja: »A legtöbb helyen már az a jelszó, hordozza az egyházi terhet egyedül a birtok, s ha a tehetősebb nem enged, kész az egyháztól való elszakadás, az 50-enkénti jelentkezés. Általában már kész a tábor, csak játszik, csak íjesztget, s ha nem nyer; az esetben tömegesen bejelenteli kilépését és fedezetlenül marad a díjlevél, és üresen a templom. Más oldalról, ha birtokos hiveinket engedjük martalékkul, az esetben meg kész a felbomlás, mert, ha birtokos osztály eláll a kormányruđ mellől, nem tudom, honnét kerül elő a kongrua, s más egyéb fizetés Mert a főbaj a fizetés, az adó Hiszen 100-900% adó is van. *Mennyivel jobb helyzetünk lenne a francia rendszerral hol a polgárok kultuszadót fizetnek és az egyházak terhet az állampénztár tedezi. Nem is lesz e kérdésnek más megoldása, mint a kultuszadó* «

A vatikán sokat remélt a folyó »szent évtől.« De vérmes reményeit aggodalom váltotta föl. A zarándokok nem igen tódulnak Rómába. Pedig a pápaság az ő állítólagos roppant világhadseregét óhajtotta volna elleptetni. Ez a défilement azonban igen szegényesen üt ki. A királyi udvar pedig nagylelkűséggel szegényíti meg a szünet nélkül fondorkodó vatikánt. A királyi udvar ugyanis tekintettel a »szent évre«, lemondott ez évben a bálokról.

A Magy. Prot. Irod. Társaság f. évi február 18-án d. e. 11 órakor a ref. főgimnázium könyvtártermében (Lónyay-utca 4. szám, II. emelet) Igazgatóválasztmányi ülést tart. Tártyak: Jelentés az 1899. évi kiadványokról. — Jelentés az 1899. évi zárszámadások megvizsgálásáról. Jelentés az utolsó közgyűlés határozatainak végrehajtásáról. — Az 1900. évi kiadványok: Monografiák, Koszorú, — Indítvány könyvkiadóvállalat megindítása iránt. — Az 1900. évi pozsonyi nagygyűlés előkészítése. — Esetleges indítványok Választmányi ülés előtt 10 órakor a pénzügyi bizottság tart ülést számadások megvizsgálása és a költségvetés elkészítése végett. *Hegedüs Sándor*, a MPIT v. elnöke. *Szóts Farkas*, a MPIT. titkára.

Görög-keletiek vallásoktatása. A főváros 1000 korona segélyt ad a budapesti görög keleti szerb egyháznak a görög-keletiek vallásoktatásáért az iskolákban. A hitközség most 1899—1900. évre is kéri a segélyt; de mivel a főváros azon feltétel alatt adja az ezer koronát, ha a vallásoktatás magyar nyelven történik, most szigoruan utána néz, vajjon a hitközség vallásoktatói betartották-e e feltételt.

Az állami intézetekben tanító s állami fizetéssel honorált nemzetiségi kateketák tannyelvére is ily módon kellene fölfigyázni.

Vallástanárok nyugdíj ügye. A vallás-és közoktatásügyi minisztérium egy igen nevezetes és nagy-érdekű intézkedéséről értesültünk. A sepsi-szentgyörgyi kollegiumhoz közelebből küldött leiratában ugyanis a mult évi kerületi közgyűlésen megválasztott Tárkányi György rendes vallástanárt felvette a középiskolai tanárok országos nyugdíj-intézetébe. Annnyival is inkább örvendetes ez az intézkedés, mert az erdélyi gimnáziumok között a sepsi-szentgyörgyi rendszeresítette először a vallástanári tanszékét s így a kultusz-minisztérium intézkedése precedensül tekinthető jövőre nézve s ezzel véglegesen el van intézve az ezután megválasztandó vallástanárok nyugdíj ügye.

11,000 iskolakerülő. *Jász-Nagy-Kun-Szolnok*-vármegye területén 11,000 gyermek nem jár iskolába, minek oka az iskolák kevés száma. Igen, tudjuk, hogy a kormány éppen a magyar vidékeken hanyagolta el az iskola ügyet.

Az erlangeneni egyetemi épületek a kultusz-miniszter rendelkezéséből csak háromszor ölthetnek zászlódiszt, u. m.: királyszületése napján, a regensherceg születése napján és — *Ürnapkor*.

Németországból jegyzünk föl itt egy szomorú, sőt megbotránkoztató hirt és egy örvendetes dolgot. A megbotránkoztató hír az, hogy a hivatalos Németország (az egyházi és politikai egyaránt) protestáns gyülekezetnek szervezkedését Rómában akadályozni törekszik. Az örvendetes dolog pedig az, hogy hivatalos statisztikai kimutatás szerint a porosz egyház területén az 1880—1897. években több, mint 40000 katolikus lépett át az evang. egyházba, de csak 4000 protestáns lett katolikussá. Még érdekesebb, hogy az evang. egyházba lépések száma évről-évre rendszeresen növekedik.

Az anglikán egyház még mindig nyújt alkalmat a protestantizmusnak aggodalomra. Ugy látszik nem sok eredménnyel járt a canterburyi és yorki érsekek félév előtti ama tiltakozása sem, mely az anglikán istentiszteletben divatba jött tömjénfüst használata ellen irányult. A római irányzatu ritualistáknak nagyobb a ragaszkodásuk a pápistás ceremóniához, mint engedelmességük püspökük iránt. Igen sokan úgy vélekednek, hogy a püspököknek nincs joguk ily közszokást, mint az istentiszteleti tömjénfüst, megtiltani. A kik fölhagytak a mult évi adventtől kezdve a kifogásolt ceremóniákkal, azok sem protestálás nélkül hagytak föl. Nehány, főkép londoni pap, azt a különben az érsekek által is ajánlt expedienst választotta, hogy mellőzi immár személyek és tárgyak megfüstölését s meglegszik a templomhelyiségnek az istentisztelet előtti egyszerű megfüstölésével. Sok helyütt a laikusok a tömjénfüst mérsékeltebb használata miatt is panaszkodnak. Mintegy 30 pap határozottan ellenszegült az érseki mérsékléseknek s vigan üzi a tömjénfüst bőséges használatát. A papok ez engedetlensége miatt azonban a püspökök nem gondolnak fegyelmi eljárásra. A püspökök magatartása is sok kívánni valót hagy fönn protestáns szellem és erély tekintetében. A yorki érsek adventi pásztorlevele biztosít ugyan, hogy a ritualisták pápistás törekvései a püspökök *komoly* figyelmének tárgya. Megvalljuk, hogy a figyelem komolyságát másként képzeljük. Az ilyen istentiszteleti rómaiságokat a protestáns komoly figyelem nem tartja csak úgy könnyvedén »múló szeszélynek«. Igaz, hogy a canterburyi és yorki érsekek legalább egy bizonyos mértékig állást foglaltak a tömjénfüst ellen. De ez csak akademikus dolog, melynek a papok protestálva engedelmeskednek, vagy éppen számba sem veszik. Halifax lord pedig a laikusoknak azt a jelszót adta ki: »Kövessétek papjaitokat.« Az anglikán egyház mostani tömjénfüst processusában is hibás a püspöki kar, mert nem szegült elég erélylyel ellene a ritualisták eme tulajdonképi jelszavának: »viszsa a középkorba«. Hiszen a yorki érsek akademikuson csak »*vitakérdésnek*« nevezi azt, havajjon szabad-e a papnak önkénylőleg pápistás ceremóniákat vinni be a gyülekezeti istentiszteletbe? S ha a yorki érsek bevallja, hogy bizonyos papokban és világiakban megvan az az uralkodó tendentia, hogy az istentisztelet s főleg az úrvacsorai ünnep éppen a középkort jellemző külsőségekké tétessék, hát akkor itt nem hamleteskedni kell, de tudatos és határozott erélylyel cselekedni.— Még fölemlítjük itt azt a mind inkább terjedő törekvést, hogy az anglikán egyház szünjék meg államegyház lenni. Jó: csak aztán nehogy a katolikus egyház legyen államegyházzá.

Evang. reform. tanárok nyugdíjazása. Az országos felekezeti tanári nyugdíjintézetből az 1899-ik év folyamán az alábbi evang. reform. tanárok és tanár-özvegyek részesültek nyugdíjban.

1. Bihari Sándor m. vásárhelyi 2000 frt. 2. Csontó Lajos halasi 1620 frt. 3. Draskóci Gábor m.-szigeti 1680 frt. 4. Finkei József miskolci 1822 frt. 5. Gaal Endre halasi 1620 frt. 6. Jánosi Gábor szásvárosi 602 frt. 7. Kérészi István sárospatak 1620 frt. 8. Konc József m.-vásárhelyi 2000 frt. 9. Magi János h.-bőszörményi 1170 frt. 10. Molnár László kecskeméti 2020 frt. 11. Papp Mihály halasi 1474 frt. 12. Silling Elek halasi 1620 frt. 13. Szentimrei Szabó Tamás m. szí-

geti 1680 frt. 14. Wass Sámuel n.-kőrösi 1426 frt. 15. Zayda János n.-enyedi zenetdítő 511 frt.

Özvegyi ellátást nyertek: 1. Benő Jánosné Kis-újszállás 425 frt. 2. Lázár Imréné N.-Enyed 288 frt. 3. Nemes Ferencné Sárospatak 516 frt. 4. Papp Mihály Halas 504 frt. 5. Szatmári Józsefné Rima-szombat 432 frt. 6. Szathmári Sámuelné Szath.-Németi 474 frt. —*h.*

Helyreigazítás. A márkosfalvi egyhk. énekvezéri állomásának lapunk 5. számában megjelent pályázati hirdetéséből kimaradt a következő passus: »A megválasztott énekvezér a nyugalmazott énekvezérnek évenkénti 136 koronát évnegyedes részletekben tartozik fizetni«.

Szerkesztői és kiadóhivatali üzenet.

Nt. Deési Gyula esperes urnak. A györgyfalvi egyhk. részéről 10 koronát és a damos-jákótelki egyházközség részéről 4 koronát, mint a mult évi előfizetés hátralékát Nagytiszteleted útján kezünkhöz vettük.

Előfizetéssel hátralékos egyházközsegek. (Folytatás.)

Marosi egyházmegye: B. Madaras 10 kor. Bede: 10 kor. Csejd 5 kor. Cserefalva 10 kor. Gyalakuta (2 évről 20 kor. Ikland (1½ évről) 15 kor. M. Fele (1½ évről) 15 kor. Székes 10 kor. Szt.-Simon (2 évről) 20 kor. Vadasd 10 kor. Ny.-Szt.-Anna 8 kor. Ny. Szent Imre (2 évről) 20 kor.

Görgényi egyházmegye: Disznajó 6 kor. Komlód-Oroszfája 10 kor. M.-N.-Fülpös 10 kor. Tancs 5 kor. (Folytatjuk.)

Th. Gy. A kis barcsai egyház történetét ki fogjuk adni, ha beküldetik. Csak rövid és a lényegest tartalmazó legyen.

Hivatalos rész.

530—1900.

FÖLHIVÁS

valamennyi Nagytiszteletű esperes aához a kollegiumok m. t. Előljáróságaihoz és a püspöki vizsgálat alatti egyházközsegek tt. Tanácsához.

Ismételten előfordult sajnálatos tüzesetek alkalmából tapasztalta ig.-tanácsunk, hogy az egyházi épületek jó nagy része a valódi értéken aluli összegben adatott föl tűzbiztosításra, s hogy némely egyházközsegek mai napig sem tettek eleget abbeli köteleességüknek, miszerint az egyházi épületek tűzbiztosításáról föltétlenül gondoskodni kötelesek.

A további károsodások kikerülése céljából tehát, ismételten fölkérjük a Cimben jelzett hatóságokat, hogy az egyházi épületek tűzbiztosításait föltétlenül revisio alá venni sziveskedjenek s annak eredményében a hiányos biztosításokat egészítettessék ki, a tűzkár ellen nem biztosított épületek fölvételét pedig haladéktalanul eszközöljék.

Kolozsvárt, 1900. február 9-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Dr. Kádár János,
titkár.

55—1900.

FELHIVÁS

a n.-enyedi ev. ref. egyházmegye lelkészeihez.

Tekintettel a Protestáns Közlöny 1899 évi folyama 3-ik számában megjelent 107. sz. igazgató-tanácsi rendeletre — különösen annak utolsó előtti bekezdésére — felkerem a Tiszteletes lelkész urakat: sziveskedjenek hozzám legkésőbb e hó végéig bejelenteni, hogy a folyó évre minő és mennyi hivatalos nyomtatványokra van szükségük? — Mert különben — miután most ama rendelet szigoruan foganatba vétetik — nyomtatványokkal nem fogok szolgálhatni.

Egerbegy, 1900. február 6-án.

Barabás József,
egyhm. director és nyomtatványkezelő

703–1900. NYILVÁNOS NYUGTÁZÁS.

Néhai főt. Szász Domokos püspök aa. síremlé-
kére s a Szeretetház javára a következő adományok
folytak be:

	Kor. fill.
Özv. Bélteky Ferencné ..	2—
Kovács Mózes szederjesi lelkész gyűjtése	4:20
Fekete Benő és Kondász Ferenc gyűjtése	32—
Lőrincfalvi egyház	6 60
Versényi Miklós görcsöni lelkész	2—
Kelementelki egyház és Gönci Sámuel lelk.	6—
Cseresznyés Ödön balászfalvi körlelkész gy.	20—
Teleki József pókai lelkész gyűjtése...	26:20
Borbély Sándor ilosvai körlelkész gyűjtése....	4—
Mezőmadarasi egyház	20—
Szentkirályi Sándor m.-madarasi lelkész gy.	10:40
Vajdahunyadi egyház	5—
Nagy-moni	2—
Szil.-szentkirályi egyház	10—
Sepsi-szentgyörgyi	10—
Török Ferenc érmindszenti lelkész gyűjtése	5:40
Cseh Izsák eresztevényi községi tanító gy.	8—
Szell Jakab szőkefalvi lelkész gyűjtése	10—
Csekme Ferenc geryeszegi lelkész gyűjtése	2:80
Szász Ferenc kusalyi lelkész gyűjtése.....	5:30
Kövendi Kálmán m.-fülpösi lelkész gyűjtése	2—
Vadas Albert válaszuti lelkész	7—
Jonás Bálint k.-borsai	15—
Lészay Ferenc	200—
Dr. Bartók György püspök.....	100—
Szász Károly a.-siménfalvi lelkész	2—
Felenyedi egyházban lelkész és tanító gyűjtése	9:48
Lászlóffy Mariska	1—
Novák Ilona	1—
Br. Wesselényi Istvánné.....	40—
Benedek József igazgató-tanító gyűjtése	16:90
Barabás Samu lelkész és a m.-láposi egyház..	15—
Pap Dávid nagylaki lelkész gyűjtése ..	9—
Orbán Gábor balavásári lelkész gyűjtése	4—
Muzsnai egyház	7—
Szabó Pál diosadi lelkész és Szabó Katica ..	3—
Asztalos György torockó-szentgyörgyi lelk. gyűjt.	12—
Mátéka József bürgesdi lelkész gyűjtése	7:40
Simon Ferenc havadi	3—
Br. Bánffy Ernő	100—
Maroszásárhelyi egyház	40—
Dézsai László tanító...	1—
Németh Sándor lelkész ..	4—
Erdőcsinádi egyház és Bőjte Ödön lelkész....	4—
Péchy Árpád brassói lelkész gyűjtése	30—
Nagy Mózes szentgericei ev. ref. lelkész	1—
Dunky Ferenc	2—
Ferenci Gyula szilágyszegi lelkész gyűjtése....	3—
Kiss Pál sülelmedi lelkész gyűjtése	22:60
Muzsnai József m.-kereszturi lelkész ...	2—
Id. Borsos Sándor kolozsi lelkész gyűjtése...	13—
Kolozsvári Antal fejrődi	11:40
Bitai Kálmán inatelki	2—
Valler József mákói	2—
Kónya János lelkész és a vistai egyház	6—
M.-bikali egyház	10—
Régeni Ferenc lelkész...	2—
Kertész Sámuel.....	4—
Demeter Gyula nyárszói lelkész gyűjtése.....	5—
Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár	10—
Ferenc Gyula bankigazgató	5—
Kenessey Béla ehker főjegyző	20—
Faragó László	1—
Hanc Györgyné.....	4—
Dobai János szill.-ballai lelkész gyűjtése.....	12:80
Módi Elek gyűjtése	18—
Erdélyi Béla ny.-szentimrei lelkész	1—
Kecskeméthy Kálmán vérvölgyi lelkész gyűjtése	6—
Farkas Károly p.-kereszturi lelkész	10—

	Kor. fill.
Bóka György holtmarosi	10—
Tókos Jenő patakfalvi	4:82
Fábián Domokos	11—
Dali István sz.-csávási	16—
Péter Albert n.-rápolti	2—
Mátyás János kristyori gyűjtése	8—
Nagy Imre kendi-lónai pap gyűjtése	2—
Dr. Sárkány Lajos igazgatótanácsos...	5—
Löte József	10—
Kósa Károly m.-péterfalvi lelkész gyűjtése.	4—
Kovács Károly b.-bocsárdi	10:40
Solymosi m.-becei	3—
Tunyogi János m.-lapádi	12:80
Jakab Károly alamori	2—
Virág József kisenyedi	2—
Putnoki Lajos bolyavölgyi körlelkész...	4—
Bo. bath Pál vizaknai lelkész gyűjtése..	47 70
Timár Károly eh. főgondnok	4—
Nagy József esperes gyűjtése.....	32—
Schilling Lajos..	4—
Id. Varga Dániel	25—
Tóth István	2:10
Kilin Mózes ..	2:10
Mezey Albert főgondnok.....	40—
Rákosi Lajos lukafalvi lelkész gyűjtése	10—
Györke János f.-sófalvi lelkész gyűjtése	6—
Péter Antal mezőnagyecsnai lelkész gyűjtése	6—
Siklodi ev. ref. egyház.....	4:70
Borsai László biharefalvi lelkész gyűjtése	12:80
Gábos Sándor mohai lelkész gyűjtése.	13:12
Molnár Albert theol. tanár....	20—
Korbuly Bogdán	10—
Vinkler János.....	10—
Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank.....	40—
Szőcs Géza	20—
Májainé, Szőcs Fanni özvegye.....	20—
Dr. Viski László	10—
D. Deák József.....	10—
Rigó György gyűjtése m.-macskás és bodon- kúti egyházakban.....	10—
Gergely Lajos radnótfái lelkész gyűjtése.	6:15
Rác Péter m.-keceli lelkész gyűjtése.	2:20
Székelyudvarhelyi kollegium tanári kara.....	16—
Kovács Nándor márkodi lelkész gyűjtése.....	10—
Kiss Lajos körtefái lelkész.....	4—
Bőjte Sándor szolokmai lelkész gyűjtése.	4—
Kusztos Gyula ördögkúti körlelkész gyűjtése	6:40
Berde Sámuel lelei lelkész gyűjtése	11:10
Lomperti egyház	3:20
Szabó Lajos koltói lelkész gyűjtése.	8—
Péter Antal panagyfalusi lelkész gyűjtése....	11—
Kósa Károly m.-péterfalvi lelkész gyűjtése....	3—
Bányai Sámuel és fia	4—
Péterffy Lajos torboszlói lelkész gyűjtése	7—
Trozner Lajos tanár gyűjtése	6—
Bedőházi János tanár gyűjtése.....	8—
Kóbori János	30—
Lakatos Sámuel	5—
Gyulai D. Kálmán	10:30
Muzsi János h. tanár ...	20
Horváth József tanár gyűjtése	1:80
Székely Dénes gyűjtése	2:20
Csókai ev. ref. egyház.....	1—
Bodor János zágoni lelkész újabb gyűjtése....	5:40
Adorján László héjasfalvi lelkész gyűjtése	19—
Pokoly József theol. tanár és neje	10—

Fogadják a kegyes adakozók Igazgató-tanácsunk
mély köszönetét.

Kolozsvártt, 1900. február hó 6-án.

Dr. Kádár János,
elnök.

dr. Bartók György,
titkár.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.....
félvre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Sürgős teendőink.

(Ha úgy tetszik: négy indítványféle.)

Mindenki előtt kézenfekvő igazság, hogy a hol nem volt vetés, nem várható aratás; legfennebb a régi vetés nyomán végzett aratás idején elpergett szemekből gyarapodott kalászkok szedegetése. És mi mégis jó ideig vetés nélkül is dús aratást vártunk. Ha pedig nem ütött be: jajongtunk; panaszolánk felette, hogy egyre üresebbek templomaink. Pedig semmi egyéb nem történt, mint a mi a dolgok természetes rendje szerint történni szokott: a mint vetettünk úgy arattunk. Ha nem neveltük a gyermekereget vallásunkban kellő buzgósággal, nem lehet belőlük buzgó ref. gyülekezet sem, mely templomainkat megtöltse. Jól emlékezhetünk még, hogy a Bethlen-kollegium precesein (hétfő és szombat reggeli istentisztelet) az idősebb theológusok által tartani szokott könyörgésekből egyetlen alkalommal sem maradt ki e passzus: az egyház veteményes kertjei az iskolák! És mikor aztán gondjainkba kerültek e veteményes kertek, mégis olyan szives örömet adtak oda őket községnek, államnak, a melyik éppen hamarabb kérte. Mintha csak tehernek tekintettük volna azokat. A mit pedig egyházi életünkre nézve veszítettünk általuk: buzgóbb, fokozottabb vallásos neveléssel nem igyekeztünk pótolni. Sőt nem egyszer vitték el gyermekeinket kath. ünnepeken az állami iskolából a róm. kath. templomba; nem is szólva a kath. zárdákba került leánygyermekek vallásos neveléséről. Végre aztán felébredénk. Beláttuk, hogy templomaink ürességének, híveink egyháziatlanságának főoka az, hogy vallásos nevelésüket elhanyagoltuk. És azóta lázasan kapaszkodunk minden eszközhez, melylyel a reánk nézve szomorúan beszélő statisztikát kedvezőbbé tehetni véljük. Ha csak közeli évfolyamait is vizsgáljuk egyházi lapjainknak, az indítványok egész légiójával találkozunk. A többek közt: gyermekistentisztelet, vallásos estély, új tanterv, jobb tankönyvek, papi értekezletek a hívek levonásával, stb. stb. Hát az bizonyos, hogy mindenik foglal magában valami üdvöset. De az is bizonyos, hogy a mi szükséges és üdvös Kolozsvárt, nem mindig

válík be Kúdúba, és a mi kell Brassóban, aligha használható Woldorfon. Az a kérdések kérdése: mi egyformán üdvös és szükséges mindenütt? Feleletünk: a vallásos nevelés, és pedig abban a formában, mely a vallásórákon nyilatkozik meg. *Szaporítsuk meg a vallásórákat* kicsinyeknek és serdülőknak egyaránt. Tekintsük már egyszer a templomi istentisztelet mellett legszentebb kötelességnek a vallásórák buzgó megtartását. És sohase bizzuk gyakorlatlan, avatatlan kezekre. A vallásórák mellett a gyermekistentisztelet érdemelnek első sorban figyelmet. De különösen a vidéki eklézsiák szempontjából nézve a dolgot, határozottan állíthatjuk, hogy *helyes pedagógiai érzéssel a gyermekistentisztelet összes előnyei érvényesíthetők vallásórákon*.* Külön, gyermekistentisztelet helyett, mikor az idő engedi, vigyük templomba őket, hadd szokják meg kis koruktól, hogy szent ez a hely mindenkinek felett.

Sokszor hallottuk magasztalni a külföldi gyermekistentisztelet propagálótól a gyermekek arcán ülő áhitatot, meghatottságot, stb. Hát a külföldi gyermekistentiszteletet annak idején mi is szorgalmasan látogattuk, de a meghatottság s áhitat okát másban kerestük és találtuk, mint csupán magában a gyermekistentiszteletben. Abban t. i., hogy azokon a gyermekistentiszteleteken ott láttuk mindig, ha tartózkodási, illetve székhelyén volt a gyermekistentisztelet, a generál superintendenst, superintendenst, esperest, udvari

* Tisztelt barátunk túlhajtja a dolgot. Vallásnevelésünket kétségkívül nem csak didaktikus szempontból kell nézünk, de *építőbbé* kell tennünk. Azonban ne hagyjuk figyelmen kívül a vallásügyi nevelésben azt a nevezetes mozzanatot, melyet *szoktatásnak* nevezhetünk. Templomba járás csak templomba járás által, istentiszteleti élet csak istentisztelet által válík szokásunkká, második természetünké! Mert senki sem lesz jó úszóvíz víz nélkül. A templomba járás vallásos és egyházi szokása provokálás és rendszeres ismétlés által fejlik ki. Rendszeres s nem pedig csak hébe-hóba történő ismétlés által. Ez istentisztelet tulajdonképi helye is nem az iskola, de a templom. E kérdéssel lapunk már foglalkozott a múlt év elején. Kérjük barátunkat s szívesen látott munkatársunkat, hogy ne akarjon azokhoz tartozni, kik az iskola által minden földadatot megoldhatónak állítanak. Tehát ismeretet nyújtó, de egyszersmind építő vallásnevelés az iskolában és közös istentiszteleti életre szoktatás gyermekistentisztelet által a templomban! Szerk.

papot. Az ők megjelenése és foglalkozása a gyermekekkel a vallásórakon is ugyanazt eszközli vala. A gyermekekre, ifjura, serdülőre nagy jelentőségű, hogy ki mondja, ki tanítja nekik azokat a fenséges igazságokat, melyeket a fekete táblán levezetni nem lehet. Ezért mondók előbb, hogy a míg csak lehet, gyakorlatlan, avatatlan kezekbe ne adjuk a fogékony ifju szivek vallásos nevelését. Szaporítsuk meg a vallásórák számát és pedig falvakon különösen *tél idején*. A falusi pap megélhetése a legtöbb esetben attól függ, hogy mint végezheti el tavasszal mezei munkáit s mily gondosan gyűjtött be nyáron és ősszel. Akarva nem akarva kénytelen ezen évszakban órát mulasztani. Meg a falusi gyermeket is, a hogy haza kapta a szülő, munkához teszi.

A vallásos estélyekre vonatkozó megjegyzésünk a vidék szempontjából egy rövid történet. Nehány évvel ezelőtt egyik derék barátunk külföldi akadémiákról hazatérve, egy előkelő falusi eklézsiában kezdte meg a paposkodást. Meghonosította a vallásos estélyeket s nemsokára lapok is hirdették, hogy mily nagyszerű a hatásuk, mekkora áhitatot fakasztanak! De történt aztán valami más is, a mit már a lapok nem beszéltek el. T. i. az, hogy rövid idő múlva, urvacsora-osztás napján akadtak hívei közül, a kik az erdőre mentek favágni. Ezzel védelmezték eljárásukat: a mi drága jó tiszteletes urunk jóvoltából zenghetünk már dicséretet az Istennek este is, nappal már csak dolgozunk. A nép bajjal tud disztíngválni. Vigyázzunk. (E dologról is szoltunk s hangsúlyoztuk, hogy templomon kívüli *gyülekezeti* istentiszteletekre rendes körülményeink között nincs szükség. Szerk.) A vallásórák megszorítása lenne tehát első sürgős teendőnk. *A második énekgyűnkre vonatkozik.*

Istentiszteletünknek ez a kiváló faktora száználmasan el van hanyagolva. Talán ide is akar ütni Hock János, midőn úgy mer nyilatkozni, hogy: ők (kath. egyház) a haladás! Nem lenne szabad egyetlen gyülekezetnek sem lenni dalkar nélkül. Bár kétszólamu énekeket mindenik kántor kellene tanítson. Ugy szeretjük a külföldi példákkal előhozakodni, s a mi az ő istentiszteletüket oly magasztossá teszi: az egyházi vegyes dalkart ujjainkon felszámíthatnók, hogy hány egyházközségünkben honosítottuk meg. Még némely több ezer lelket számláló városi eklézsiánkban is megesik, hogy 5—6 egyházi éneknél többet egész évfolytában alig lehet hallani az ünnepeiken kívül. Gyülekezet énekéről igen sok helyt alig lehet szó. Jót állunk, hogy egy jól szervezett egyházi vegyes dalkar, okkal-móddal belevonva az illető község különböző elemeit, vonz mindig akkora publikumot a templomba, mint a vallásos estély valamelyik iskolahelyiségbe.

Szüntessük meg énekgyűnk száználmas voltát mielőbb! És mikor a gyermekeket is templomba viszsziük, énekeljen a kántor mindig olyan éneket, a mit a gyermekek is tudnak. Hadd legyenek már egyszer arra is büszkéek a szülők, hogy gyermekeik mily szépen énekelnek a templomban.

És felette fontos és sürgős teendőnek véljük továbbá az ugynevezett családbiblia elkészítését. Bibliái keresztyénségnek valljuk magunkat. Különösen a konfirmándusoknak évről-évre lelkére kötjük, — miként

nekünk is lelkünkre kötötték annak idején, — hogy olvassák minél szorgalmasabban a bibliát! De nem gondoskodtunk még sem a bibliának egy oly átdoldozásáról, melyet a család mindenik tagjának nyugodt lélekkel kezébe lehetne adni. Kihagyni a kihagyandókat és adni csak azon részeket, melyek a család mindenik tagjára vonzó-, felemelő- és építő hatásuak — ez lenne a „Családbiblia“ főkelléke! Sokan mosolyogva fogják kérdezni: hol vegyük reá a pénzt? Feleletünk: vannak dolgok, a melyekre okvetlen lenni kell pénznek. Aztán nem mondjuk mi, hogy azok a művek, melyeket a „Prot. Irodalmi Társaság“ kiadott, avagy esetleg egyházkerületünk támogatott, nem mind épületes dolgok, de merjük állítani, hogy a „Családbiblia“ van oly fontos, mint bármelyik, sőt az egyenlők (?) között első helyen! Talán még az angol biblia-terjesztő társaság is segédkezet nyujtana. Szellemi erőben nincsen hiány. Theol. professorok elég szép számmal vannak központban és vidéken egyaránt. Még a gyakorló papok között is akadnak alkalmas egyének. Egyesüljenek és csinálják meg mielőbb, ha már megszoktuk így nevezni, a: »Család Bibliát«, higgyék el, érni fog ez annyit, mint ezer tankönyv.

Igen sürgős teendő továbbá egy teljes sematizmus elkészítése. Szinte hihetetlen, de valóság, hogy híveink pontosan összeírva még nincsenek. Van ugyanis az erdélyi részekben összesen: 2621 polgári község. És benne foglaltatik ezekből Névkönyvünkben anyaegyház, filia, diaspora stb. címen összesen: 1396. Nem állítjuk, hogy mindenik polgári községben volnának híveink, de viszont lehetetlenségnek tartjuk, hogy a polgári községek közel felében (1225) ne lennének híveink. És ha nincsenek ma, lehetnek holnap, hiszen az egyre súlyosabbá váló kenyérkeresés üzi — hajtja az embereket a szélrózsa minden irányába. Hányszor esik meg, különösen azokkal, kik nemzetiségi vidékeken működünk, hogy átesz az oláh vagy szász pap (katholikus soha!) anyakönyvelendőket oly községekből, melyeknek névkönyvünkben nyoma sincs. És hány lehet az eset, midőn nem teszik át! Osszuk be bizonyos körök szerint az összes polgári községeket az egyes lelkeszi állomásokhoz. A kath. egyház már régen megcsinálta ezt. Névkönyvünk a közelebbi években sokféle módosításon ment át. Minden tíz évben egyszer módosítandó volna úgy, hogy bizonyos körök szerint foglalja magában az összes polgári községeket, hogy az azokban esetleg megtelepedett híveink ne legyenek pásztor nélküli nyáj, — farkasoknak prédája. Ezeket tartottuk szükségesnek elmondani ez alkalommal.

Benedek Károly,
alvinci pap.

Györgyfalvi és abafáji templomaink elfoglalása.

(Dr. Török István fölolvasása 1900. január 28-án a theologiai facultás dísztermében.)

(Vége.)

A reformatus curator és a többi ref. tanuk vallomása szerint templomuk elvétele után nem volt helyök, hova Istentiszteletre összegyűljenek. Ha egyszer-máskor átjött hozzájuk a rödi mester vagy az ajtoni

lelkész, a curator csürebén gyűltek össze. Mikor papot akartak választani magoknak, a katolikus pater tiltakozott ellene, felsőbb parancsolatra hivatkozott. A katolikus tanuk csak annyit tudtak e kérdésre mondani, hogy a reformatusoknak senki sem tiltotta meg az összejövetelt; Haller Gábor úr helyet is adott nekik, fát is ajánlott, hogy templomot építsenek.

Arra a kérdésre, hogy az elfoglalt templomot kik, kinek költségével újították meg, Gergely István katolikus arra emlékezett, hogy a templom a pogány járáskor pusztult el s a reformatusok újították meg. Kíre János 80 éves oláh tanu azt vallotta, hogy a templom mennyezetét Székely Lászlóné asszony készíttette; a curator azt vallotta, hogy az apja Tóth Márton curatorsága idejében újították meg a templomot, a zsendelyezést Gerendi János végezte az egyházközség költségén.

Egyhangulag vallották a tanuk, hogy az egyházközség zsellérteleit, földjeit reformatus birtokosok adományozták, meg is nevezik Rédei László grófot, Szilvási Jánost, Bethlen István grófot, kik három-három telket adtak, hol a ref. egyházközség zsellérei laktak.

A 9-ik kérdésre kevés eltéréssel mindenik tanu azt mondta, hogy van a faluban 40—44 reformatus, 7—8 katolikus gazda. A katolikus földesúron kívül reformatus birtokos urak most is vannak a faluban. Ilyenek: Bethlen Mihály gr., Nábrádi István, Szilvási Ádám és Sámuel, Darvai József, Kun László, Rhédei László gr., Darvai Ferencné.

A bizottság kikalgatta a Györgyfalváról Ajtonba és Patába költözött lakókat is, kik közül egyháztörténeti szempontból legérdekesebb vallomást tett Veszprényi Istvan 55 éves szabad ember. Azt vallotta, hogy 30 évvel korábban az ő atyja lekipasztorkodása alatt állott a györgyfalvi ref. egyház s biztosan emlékezett, hogy az egyháznak négy zsellértele volt.

E szerint Györgyfalvának első, legaiább vezeték nevérol ismert papja Veszprényi (talán helyesebben Veszprémi) volt,* ennek utódja lehetett Tétsi uram, kit a tanuk közül egyedül Kíra Demeter nevezett meg vezeték nevérol s kinek papsága idején vette el Hallerné a ref. templomot.

Hitfeleink sohasem kapták vissza a kőtemplomot s száz év mulva is fatemplomban kellett összegyülniök Istentiszteletre.

Az abafáji templom erőszakos elfoglalása 1752 márcz. 23-án következőleg foly le.

Meghalt a faluban egy 14—15 éves fiu, senki sem tudta, magyar-e, oláh-e, reformatus-e vagy katolikus? Egyik tanu szarint az ábrázatja is mutatta, hogy legelsőben azt mondták neki: *tács*, nem azt, hogy *hallgass*, de azért a földesur Huszár Sándor báró urfi a katolikus kántor utján sürgette a reformatus papot a fiu eltemetésére. E sürgetés következtében a pap elküdte fiait, hogy gyűlőre harangozzanak, a katolikus kántor utánok sompolygott s tudtokkal vagy tudtokon kívül a templom kulcsát kézre kerítette s egy oláh legénytól oly utasítással küldte az

* 1732-től 1733-ig volt egy Veszprémi István nevű papja Menyőnek. 1757-től 1777-ig volt egy Veszprémi István nevű papja Ér-Szodorónak.

udvarba, hogy csak a báró urfi kezébe adja. A kulcs kézrekerítése így volt kieszelve előre. A báró urfi bizva a sikerben előre összegyűjtötte a maga és Bornemisza Pál báró cselédjeit, a cigányokat, oláhokat s törökbúza vásárlás végett udvarában levő gyergyúi székelyeket körülbelöl 60 embert, baltákkal, ásókkal, kapával, karddal fölfegyverezve; ott volt Bornemisza Pál iródiákja Gyarmati, a vármegye porkolábjja Zetelaki Tamás, egy György nevű oláh hajdu karddal, csákánnyal, az öreg báróné, a kath. plebanus és a főispán titkára Gergely István. E tömeg már benyomult az utca felöl, az urfi és a pater a viz martja felöl a templom udvarára, hogy a magával hozott keresztet felállítsa, mikor a temetési menet a templomhoz közeledett. A reformatus pap látván e szokatlan tömeget, letétette a holttestet, be akart menni az udvarra, de a hajdu nem engedte; küzködés közben tiltakozott a kereszt felállítása ellen, kérdezte hogy van-e felsőbb parancsolatjuk? Mutassák meg neki. Azt felelték, hogy nem tartoznak megmutatni, mert a pap kisbirtokos, majd megmutatják a kinek illik; különben van parancsolatjuk ő felségétöl, a püspöktöl, a guberniumtól. A papot ellökdösték az ajtótöl, a papné Diga cigányné csúf szókkal illette s kitaszigálta, a pap fiait a hajdu kergette ki, a kisebbiket csákánnyal ütlegelte.

Ezután beásták a keresztet, bementek a templomba, a székek egy részét kihordták, a cigányok vajdája azt mondogatta: vessétek ki, mert ez az ördögök széke volt, azután széttördelték s az örködés végett éjjelre ott maradt cigányok, cselédek elégették. Úgy tudták a tanuk, hogy mindez az úrfi parancsára történt. Ezt vallotta az egyház curatora is, mint szemés fültanu.

A templom elfoglalása után ráizent a báró urfi a papra, hogy költözzék ki a papi lakásból, mert ha nem, mindenét a Marosba dobatja; ezért kellett a papnak kilköltöznie. A papi lakásokon kívül elfoglalták erőszakkal az egyház külső jöszágait is, mindenbe beleült a kath. plebanus. Elfoglaltak két szép szavu harangot, melyek közül egyik négy, a másik két vékás; a nagyobbikat egy legény alig birja meghuzni. Az egyház részére jövedelmező szénafü 16—18 szekér szénát terem, a papé 12-öt; van két 6—6 vékás szántóföldje is az egyháznak; ezeket is elfoglalták.

A ref. pap a Tholdalagi János gróf egyik major házába költözött. Mióta a templomot elfoglalták, nincs harangjok, nincs helyök, a hol Istentiszteletet tartsanak, csak úgy egy-egy kunyhóba hivatgatják össze egymást.

A tanuk idézni tudták a templom feliratait. A kelet felöl való ajtó szemöldökén van egy unicornis címer köre metszve ilyen felirattal: *Matthiás Huszár de Brenhida*. A mennyezet közepén ez van: *Nos Michael Apaffy Dei Gratia Princeps Transilvaniae* ect. Simon Márton asztalos megjegyezte, hogy hibás az irás, mert a Michael névben *k* betű van *c* helyett, egyébként emlékezete szerint az évszám 1676. tovább *Tekintetes úr Matskási Boldisár és hites felesége Nemzetes Nemes vagy Himes Mária építette és renoválta ezen kis munkát*. A nagyobbik harangon *Tholdalagi János*, a kisebbiken *Matskási Lászlóné, Teleki Erzsébet* nevei olvashatók.

A templomot az elfoglalás előtt a hivek közmun-

kájával, az egyház költségével, Matskási Krisztina asszony segítségével, ki akkor református volt, javították ki. — A torony szarvzatját Matskási László készítette, mindezeket meg is irták s a templom tetején levő gomb szárába tették, ott van most is.

A tanuknak arról is számot kellett adni, hogy Abafáján hány református, hány katolikus gazda lakik. A vallomásokból kitűnt, hogy 24—26 református, 3 katolikus gazda élt a faluban; egyik tanu névszerint is felsorolta őket. E nevek a következők: Csoma József, Kelemen György, Kocsis János, Simon György, Ikafalvi M. János, Szücs András, Tordai István, Tordai György, Barta Ferencz, Busi Mihály, Kocsis Gáspár, Barta György, Barta Márton, Simon Márton, Vasas Mihály, Csoma Zsiga, Csizmadia Gyurka, Gombkötő István, Molnár Mihály, Kocsis János, Katona Gábor, Kozma Ferencz, Kozma István, Ikafalvi M. József, Varga Dániel és Lázár István. Katolikusok: Barabás István, Kovács János és Demeter István. A tulnyomó többség hiában volt meg a reformátusok részén, templomukat elvesztették*, mint a györgyfalviak, pedig a vallomások kétségtelenül igazolták, hogy a templomot, a papi lakot reformátusok építették, újították, az egyház földbirtokait is ők adományozták; tehát jog, törvény és igazság szerint őket illették. De már régóta felül kerekedett a közkormányzat terén a jezsuita szellem s nem engedte meg a jog, törvény és igazság, sőt még a méltányosság érvényesülését sem. Hiba volna tőlünk, ha a jezsuiták hittérítői munkásságát gáncsolnók, mert az kötelesség volt; de nem hagyhatjuk szó nélkül a politikába való avatkozásukat. E miatt tiltották ki őket Erdélyből törvény erejével; II. Rákóci Ferenc idejében, a széchenyi országgyűlésen e miatt állapították meg a 6-ik törvénycikket, mely korlátozza hatáskörüket, kötelezi őket, hogy a társaság német tagjait távolítsák el az országból s mivel a magyarországi jezsuiták az ausztriai jezsuitáktól függenek, szakadjanak el azoktól négy hónap alatt, aztán lépjenek a magyarországi szövetséges rendek közé, különben az országban nem maradhatnak.

A jezsuiták nem nyugodtak meg e törvénycikk rendelkezéseiben. Nehány vármegyét rávettek, hogy folyamodjanak a fejedelemhez és a rendekhez a római katolikus vallást veszélyvel fenyegető törvénycikk megváltoztatása érdekében. Célt nem értek, de a jezsuita rend titkaiba beavatott II. Rákóci Ferencnek alkalmat adtak, hogy a folyamodókhoz intézett válaszában leplezetlenül nyilatkozzék a jezsuitákról.

Azt mondja a fejedelem, hogy a róm. kath. egyháznak nem lesz kára a rend elűzéséből, mert az egyház virágzott a jezsuiták előtt is; mert ezek a vallást a politika segédjévé teszik, a szent ügyek igazgatását leginkább külső apparátusra helyezik; nem tudjuk, vajjon inkább a magok hiúságát, vagy az Isten tiszteletét keresik-e. »Lehet, hogy néha az Istennek nagyobb dicsőségére; de máskor többnyire csak saját pénzvágtyukért, mindenütt az égietek hordják ajkaikon és a földieket szívükben; a vallást cégerül használják, hogy hasznot húzzanak belőlük.« Tovább ezt kérdi a fejedelem: »Miért nem lehetne a jezsuiták

* E két templom elfoglalásának hiteles adatai megtalálhatók az erdélyi ev. ref. egyházkerület levéltárában 40—1753. sz. a.

rendjét más régi egyházi rendekkel pótolni?« »Talán ezen felsőbbiséget nem tűrő s más papság fölé emelkedő rend, mely itt is affectálja az italismust, többet ér azért, hogy közvetlenül a pápának van alávetve és a helybeli püspököknek engedelmeskedni nem tartozik?« Vagy talán feleségeitekre csábítólag hat templomainak asszonyias, külső pompája? Vagy fiaitokat gyönyörködtetik az ő gyerekes színi előadásai? Avagy végre tenmagatoknak tetszik szerény ábrázatuk s szabályszerinti testtartásuk, méltóságteljes lépésük s elragadtatást színlelő arckifejzésük és saját tökéletességüket fitogtató erkölcsi szigorúságuk a gyontatószékekben, melylyel a vigasztalás után sovárgó lelkeket gyermeki szeretet helyett szolgálai félelemmel töltik el Isten iránt s így Krisztus szelid igájából zsarnoki jármot kovácsolnak lelkiismeretünk kinzására, míg saját dolgaikban készek maguknak minden bünt megbocsátani. Vagy talán a szentség külszine, melybe oly ügyesen burkolják testüket, hitette el külsőségre irányzott szemeikkel azt, hogy az egyház tisztasága általuk jött létre és az velük együtt fog is elveszni?«

„A mi a fiaitok iránt e szerzet részéről tanusított atyai gondoskodást illeti, úgy látszik nem tudjátok, hogy a nemzetiség szelleme (mint ők nevezik: „spiritus nationalitatis“) kiűrtásával a haza s szülők iránti szeretetet elnyomni kötelességüknek tartják“

»Ehhez járul e szerzetnek kielégíthetetlen düle az anyagi javaknak különböző címek alatti összegyűjtése körül... Kapkodnak az örökségek után, minek mi magunk is tanui voltunk Ugyanis (hogy ne mindennapi példát idézzünk) Pater Kiss jezsuita boldog emlékü nagyanyánk halála után övéihez egy gazdagon megtöltött szekrényt küldött e fölirattal: *Pater Kiss egyházi beszédei.* A beszédeket azonban, az ékes-szólás megannyi remekeit, a hallgatóság lebilincselésére csodálatos módon arany lánczokká, drága kövekké s gyöngyökké átváltozva találta mostoha atyánk, (Thököly Imre), ki a küldötteket utközben meglepve s a szekrényt felnyitvatva, napvilágra hozta a lelkiismeretes gyontató atya csalását s megmenti a kincseket, mik épen elegendő segélyforrást szolgáltatnak a háború folytatására.*

Sok ilyet mond el még a buzgó katolikus fejedelem. Nekünk elég annyi is, hogy megértsük a Rákócy forradalom után bekövetkezett idők szellemét; de jó, ha időnként föllevenitjük ennek emlékét, mert csak így tarthajuk ébren szívünket, lelkünket vallásunk és egyházunk védelmére

A ref. theologia Enyeden.

(*Sacre Coeur Kolossvárt.*)

Ily czimen egy közlemény jelent meg egyik kolozsvári lapban.

A cikk képtelen tartalma és helytelen következtetése daczára is általános feltűnést keltett.

Siöttünk a dolog mibenlétének utána járni s tudósítónkat a legilletékesebb helyre az erdélyi ref.

* Ez idézeteket lásd Zsilinszky Mihály. A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai című munkájában. IV. k. 205. a. s köv. l.

egyházkerület püspökéhez küldtük tájékoztatást szerezni.

A püspök ur azon kezdte, hogy az ilyen kellő tájékoztatást nélkülöző közlemények világgábocsátása *nem szolgálja az erdélyi ref. egyház érdekét* s csak arra alkalmas, hogy az író akarata ellenére is — nyugtalanságot bizalmatlanságot, gyanakodást és gyanúsítást ébreszen, a mitől pedig az erdélyi ref. egyházat különösen most, minden jóakarójának oltalmaznia kellene.

A mikor egy szerencsétlen harmincz éves küzdelemnek aktái a theologia kérdésében, végre lezárva vannak, ezt az ádáz tusát megújítani akarni: *merénylet volna a kerület életérdekei ellen*. Tőle e gondolat éppen olyan távol áll, mint a kerület többi vezérférfiaitól.

Püspöki székfoglalójában határozottan nyilatkozott e kérdésre nézve is és a mit akkor mondott, az püspöki programja volt, melyhez tartja magát, míg a kerület kormányzására ily minőségében befoly.

Elég baja van a kerületnek, melyeknek megoldása csak a jók és nemesek egyetértő munkássága által remélhető; a meghasonlást és visszavonást a kerület ki nem bírná!

A mily hibás a tervezett leány nevelő intézetet a theologia kérdésével hozni kapcsolatba, épp oly téves azt a *Majláth püspök akciója kontrájának nézni*. Erről szó volt még Majláth püspök Erdélybe jövetele előtt, a szeretetház tervének első tárgyalásai idején az egyházmegyében Általában meg kell jegyezni, hogy az erdélyi ref. egyház működése szabad és körén kívül levő akcióktól független, saját céljait és saját feladatait munkálja, melyet saját hivatása s a haza érdeke elébe szab. A tervezett magasabb leánynevelő intézet által az erdélyi protestánsok régen érzett közszüksége nyerne kielégítést, de felállítására már bevezetett intézményeket nem alterálhat.

Téves továbbá az a következtetés is, a melylyel a theol. fakultáson felállítandó új tanszék ügye a két előbbivel hozatik kapcsolatba. Az a kombináció pedig, a melyről az említett lap szól, merőben légből kapott.

Tudosító.

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1900 február 15—16.

Elnökölt: Br Bánffy Dezső, ehker. főgondnok aa. Jelen voltak: Dr. Barthók György, püspök aa. Zeyk Dániel, főgondnok, Kenessy Béla, főjegyző, Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Br. Bánffy Ernő, Deésy Gyula, Szász Dénes, Becsek Lajos, Dr. Sárkány Lajos, Parády Kálmán igtanácsosok, Deák József pénztárnok, Maksay János, számvevő, Dr. Deák Albert ügyvéd, Dr. Kádár János, titkár.

Elnök aa. az ülést megnyitva jelenti, hogy Gr. Bánffy György és Simó Lajos eházkerületi főgondnok aai, valamint Sándor János igtanácsos aa. egészségi okokkal mentették ki távol maradásukat. Szolgált tudásul.

Ezután jelzi Elnök aa. hogy az erd. róm. kath. püspök hivatalos címzése tárgyában kiküldött bizottság befejezte munkáját s a jelen ülés első tárgyát éppen e munkát ismertetése és megvitatása fogja képezni. Fölkérte ezért Dr. Kolozsvári Sándor egyet. és Pokoly

József theol. tanár aait, mint akik szaktudásukkal a bizottsági munkát elkészítésében is tevékeny részt vettek, hogy a jelen ülésen és az ügy tárgyalásánál jelen lenni sziveskedjenek. Igtanácsunk Elnök aa. intézkedését helyesléssel vette tudomásul. Erre Pokoly József theol. tanár aa. olvasta föl a bizottság által elkészített felirati tervezetet, mely Igtanácsunk által teljartartalmulag elfogadtatott és annak az egyet. Convent utján a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltóságához leendő felterjesztése kimondatott, oly megállapodással, hogy a mennyiben a felirat kívánt eredményre nem vezetne: az országgyűlés képviselő házában fog eházkerületünk a sérelmes miniszteri rendelet ellen orvoslást keresni.

Ezekután indítványozta Elnök aa., hogy Dr. Kolozsvári Sándor és Pokoly József aainak őszinte köszönet szavazzassék azért a mélyreható és értékes munkálkodásukért, melylyel a felirati tervezet alapos elkészítését lehetővé tették. Igtanácsunk az indítványt helyesléssel elfogadta, mire nevezett aai az üléstől távoztak.

A folyó ügyek ellátása során Parády Kálmán, tanügyi előadó aa. ismertette azokat a kimutatásokat, melyeket a kántori állomások teendőinek mikénti ellátása felől kért be Igtanácsunk az egyes eházközségektől. E kimutatásokból megnyugvással vettük tudomásul, hogy habár szegénysége miatt közel 200 eházközségünk kénytelen az állami vagy községi tanítók segítségét igénybe venni a kántori teendők ellátása céljából, mindazonáltal e tekintetben fennakadás csak szorványosan mutatkozik, mert a szerződöttetett állami vagy községi tanítók, igen kevés kivétellel kellő lelkiismeretességgel látják el szerződésileg elvállalt teendőiket. Ez alkalomból kifolyólag általános útasításul megállapította Igtanácsunk, hogy az ily szerződéses énekvezérek részére mindannyiszor szabályszerű díjlevél állíttassék ki, a melyben a szerződő énekvezér kötelességei is részletesen ki legyenek tüntetve.

A nagyenyedi tanítóképzőbe magántanulóul való fölvetéért folyamodó 5 leány-növendék kérését kedvező ellátásban részesítette Igtanácsunk, de ez alkalomból kifolyólag elvi határozatképen kimondotta, hogy a jelentkező leánynövendékek nagy számára tekintettel, több ily kivételes fölvetelt nem engedélyez mindaddig, amíg az egyet. Convent, fölterjesztésünk alapján, e kérdésben általános érvényű határozatot nem hoz.

A hadadi és szátleleki egyházközségek felekezeti iskoláinak államosítása a megállapított feltételek értelmében engedélyeztetett.

Ugyszintén megengedte Igtanácsunk Zayzon Mihály végzett theologusnak, hogy a nagy-enyedi tanítóképezőben, rendes vizsgálat útján, tanítói oklevelet szerezhessen.

A zilahi collégium fölterjesztése alapján ajánlatlan terjesztette Igtanácsunk illetékes elintézés alá Németh Gyula nyug. tanár aa. az iránti kérését, hogy nyugdíjának megállapításánál a múlt évben részére folyósított 100 frtos körpotlék is beszámíttassék.

Sándor Mózes udvarhelymegyei tanfelügyelő azon intézkedése ellen, melylyel a dobai eházközség magániskoláját eltiltotta, fölebbezést intézett Igtanácsunk a közokt. miniszteriumhoz, följejtven abban azokat a

kényszerítő körülményeket, melyek ezen iskola fentartását szükségessé teszik.

A számvevő referádája alapján jóváhagyta Igtanácsunk a sepsi-szentgyörgyi Collégium és a marosvásárhelyi eházközség 1900. évi költségeloirányzatát, ez utóbbit azzal a meghagyással, hogy az eházközség malom-számadásai a legközelebbi 3 évről terjesztessenek föl, megtekintés végett.

Megállapította és igazolta továbbá, Igtanácsunk a „Magy. Takarékpénztárak Központ. Jelzálogbankja” és a »Magyar Ált. Hitelbank« által kiállított számlák helyességét, kimondván egyuttal, hogy a közalap kikölcsonzéseit mindaddig megszünteti, a míg a költsönök visszafizetése útján befolyó összegekkel a Magyar Ált. Hitelbanknál fennálló lombard-kölcsöntartozásunk egészben törlesztve leend.

A nagy-enyedi Collégium előjáróságának amaz elhatározása, mely szerint Nagy-Enyeden felállítandó Bethlen-szobor alapja javára, 10 év alatt kifizetendő, 1000 koronát ajánlott föl, jóváhagyó tudomásul vétetett.

Feszty Gyula budapesti műépítész 2 budapesti házunk bérletéről a folyó évi május hó elsejére lemondván: Br. Bánffy Dezső főgondnok aá. kéretett föl, hogy az új ajánlattevőkkel Budapesten tárgyalni s belátása szerint intézkedni sziveskedjék.

Tudomásul vette Igazgatótanácsunk a Bethlen-collegium előjáróságának amaz elhatározását, mely-

szerint a Szotyori-alapítvány kamatait ösztöndíjképen Bihari István I. éves theologusnak ítélte oda.

Deési Gyula esperes aá. indokolt előterjesztésére fölkéretett főt. Püspök aá. hogy az alsójarai ev. ref. egyházközség ideiglenes segédlelkészül, egy alkalmas theologus ifjut küldjön ki s ugyanez alkalomból megszavazott Igtanácsunk 200 korona segélyt ezen egyház részére a parochiális épületek rendbehozására.

A Dr. Gecse-féle emberszereteti intézet vagyoni állapotáról előterjesztett számvevői jelentésből tudomásul vette Igtanácsunk, hogy az 1902. év végén az alapvagzóna 1 millió váltó forintot fog elérni, minélfogva elérkezik ideje annak, hogy az alapító-level rendelkezései értelmében az alapítvány jövedelmét a hagyományos 4 testület, t. i. a m.-vásárhelyi collégium, Maros-Vásárhely városa, az erdélyi ev. ref. Egyházkerület és a belügyi kormány élvezetébe vegye. köteles lévén mint 4 testület arra, hogy a részébe jutandó alapítványi kamatjövédelmet emberszereteti és culturalis célokra használja föl. Minthogy az irt időben az alapítvány kezelésének szervezete is megváltoztatandó lesz, szükségesnek tartotta Igtanácsunk Br. Bánffy Dezső főgondnok aá. elnöklete alatt egy bizottságot kérni föl a kérdés előkészítésére, fölkérvén az összes érdekeltet arra, hogy a bizottságba 2—2 képviselőt válasszanak s azoknak neveit jelentsék be a főgondnok úr ő nagyméltóságához.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

A vallásos elemek Arany János költészetében.

(Folytatás.)

Tompának is, mikor ez vigasztalhatlan volt kis fia halálán érzett rettentos fájalmában, vigasztalólag ír (Nagy-Körös, 1858 nov. 28.), a jó Istententől mindazon áldást kérve barátjára, a mi sorsukat enyhíti s életüket ismét holdoggá teheti. Aztán így szól: „Mert van, — a legbensőbb meggyőződés hangján mondom — van Istennek ily áldása, csak bízni, remélni kell. Nem akarok papi szakmádban vágni, praedicatiót tartani neked; de ne vedd rosszul tőlem, ha ismét a hit balzsamához útasítlak. Petőfivel hasonló esetben talán nem mertem volna tenni; de ha a te öt kötet költeményed elolvasom, esküdni mernék rá, hogy az alaphang, a hit, sohasem fog szivedben elnémulni. Ehhez útasítlak, édes barátom; ez adjon neked enyhülést, vigasztalást, reményt a jövőre. Sokat, irtózatot sokat szenvedett, haldokló barátjához még az utolsó pillanatokban is ezt írja: „Ne féljete! Isten megsegít.“ (Pest, 1868 jul. 5.) Mikor forrón szeretett leánya, Széll Kálmán szalontai pap fiatal felesége, élete legváltóságosabb pillanatán van, apai szive remeg, aggódik, mintha előre érezné a bekövetkező nagy csapást. De görcsösen kapaszkodik hitének deszkaszálába: „Várjunk és imádkozzunk.“ (Levele Ercsey Sándorhoz. Pest, 1865 jul. 13.) Sőt élete végén a költő, mikor teljes

megvakulás fenyegette, egy töredékül versbe kezd. *Vak-ságban*, melyből csak ennyit irt meg:

Köszönöm, oh Isten, köszönöm azt neked,
Hogy hatvan évemig *láthatám* remeked,
Ezt a szép világot.

Épen úgy meg van győződve, hogy Isten védi, vezetí nemcsak az egyes embert, hanem a népeket. A *Széchenyi emlékezete* című felséges ódája elejétől végig mélyen vallásos. Rajzolja a büntől, átoktól veszni ndult nemzetet, így kiált fel:

Nép, a hazában nem volt már hazátok;
Sírt még hogy adna, állt az ős ugar.,
S mint lepke a fényt elkábulva issza
Úgy lón nekünk a romlás — élvezet;
Egy-két kebel fájt még a múltba vissza:
Nem volt remény már, csak emlékezet.
De, mely a népek álmait virasztja,
Elhagyni a szelid ég nem kívánt;
Széchenyit küldé végtelen malasztja
E holttembe érző szív gyanánt,
Hogy lenne életöszton a halónak,
Bénült idegre zsongító hatás,
Reménye a remény nélkül valónak.
Önérzet, öntudat, feltámadás.

A nagy Dante hatalmas trilogiájának olvastára is magasztosulva áll meg:

Az ember. a *költő* (mily bitang ez a név!)
Hítvány koszoruját, reszketvén, elejti
És, mintha lábait szentegyházba tenné,
Imádva borúl le, mert az Istent sejtí.

E mélység fölött az értelem mér-ónja,
Mint könnyü pehelyszál, fönnakad, fölleben:
De a lélek érzi, hogy az örvény vonja,
S a gondolat elvész csodás sejtelemben,

Nem ismert világnak érezi nyomását.
Rettegő örömmek elragadja kéje.
A leviathánnak hallja hánykodását.
Az *ur lelke* terült a víznek föléje.

Lehet-e e szellem az istenség része?
Hiszen az istenség egy, és oszthatatlan;
Avagy lehet-e, hogy halandó szem nézze
A szellemvilágot, teljes öntudatban?
Évezred hanyatlik, évezred kel újra,
Mig egy földi álom a világba téved,
Hogy a *hitlen* ember imádni tanulja
A köd oszlopában rejlő Istenséget.

S mint bizik Istenben, magasztalja nagyságát,
jóságát, háládatos a vett jótéteményekért. Tisza Domokosnak, a korán elhunyt tehetséges ifju költőnek tanítója volt. Szeretettel ragaszkodik hozzá. Nevenapjára (*Domokos Napra*) szívből eredő jó tanácsokat, egész paranesist ad. Lelkére köti:

Áldjad a jó Istent, ki megáldva téged,
Adván Őreidül szerető szüléket,
Adván eszközöket, elhárítani pályád'
— Annyi más futónak nehéz — akadályát.
Áldjad Istent, hanem óvakodj', a mivel
Ő álda meg, *saját* érdemül róni fel.

(Folytatása következik.)

Versényi György.

Emberék.

Egyik tenger pénzzel
Indul a világba,
S hogy kevés a pénze,
Már féluton látja.

Másik az eszével,
Kérkedik keményen
S épen bölcsesége
Hagyja cserbe szépen

És van, aki mások
Jó szavára számít,
— Hátha megsegítnék
Egész a halálig.

De csak akkor látja
A segítség: átok

Hogy megnyitott előtte
Az utolsó árok

Am akik szívükkel
Indulnak a harcba
Bele nem fáradnak
Küzdelembe, bajba.

Lábuk meg se rogygyan,
Fejük meg se szédül
S meg sem is ijednek
A villámos égtül.

Mert a lelkük nincsen
Hidegséggel telve,
Mert szívükben ott van
Az urnak szerelme!..

(H.-Szoboszló.)

Juhász Sándor.
vallás-tanár.

Beh szeretnék...

Beh szeretnék édes apám
Én is angyal lenni!
Fenn a légtér, magas égtér
Angyalok közt lenni!

Az angyalok édes fiam
Nemcsak égtér laknak:
A földön is járnak-kelnek,
Közöttünk is vannak!

— Ki védtelent megvédelmez,
Segíteni kész másan,

Öröme, hogy más szemében
Örömkönyvet lásson;

Élte könyvét jótettekkel
Teles-tele írja:

Annak neve az angyalok
Névsorába írva!

— Az angyalok édes fiam
Nemcsak égtér laknak:
A földön is járnak-kelnek,
Közöttünk is laknak!

Standner Mátyás.

Különfélék rovata.

Br. Bánffy Dezső, öngyméltósága a mult hét második felében pár napot Kolozsvárt töltött el. Dolgozott. Vezette az egyházunk magas érdekeit illető tanácskozásokat, értekezleteket. Valóban példaadó az a nagyértékű odaadás, melylyel öngyméltósága az elnököfgondnoki állásnak kiválólag éppen terheit keresi és hordozza.

Jelen számunk melléklete hozza azt a fölíratot, melyet igazgató-tanácsunk az ismeretes »erdélyi püspök« cím ügyében a kormányhoz fölterjeszteni határozott. A döntő erejű fölíratot Pokoly József theol. tanár szerkesztette. Igazgatótanácsunk méltán szavazott köszönetet dr. Kolozsváry Sándor egyetemi tanárnak és Pokoly József theol. tanárnak.

Majláth Gusztáv püspök esodálkozása. Majláth Cuztláv gr., midőn meghallotta, hogy az erdélyi reform. egyházkerület igazgató-tanácsa felterjesztést tett a kormányhoz az *erdélyi püspöki* cím kérdése ügyében, nagyon »esodálkozott,« hogy az erdélyi reformátusok egyházi dolgaik mellett, még olyan dolog feszegetésére is ráérnek, *melyek jogos voltát a törvény és történelem elismeri...* Micsoda törvény és micsoda történelem? Csak semmi szimulálás! Közel az idő, mikor a valódi történelem s a meg nem hamisított törvény fognak szólani. Akkor majd komolyabban is esodálkozhatnak.

Démenti. Lapunk jelen száma egy démentit hoz mely a kolozsvári »Ujság« püspökünket is igen kellemetlenül érintő ama hírére vonatkozik, mintha a kolozsvári theológiának Enyedre visszavitele tervezetnék. Csaknem fölösleges, mégis megjegyezzük, hogy nem az illető »Ujság« cikke, de Tudosító cáfolata tartalmazza az igazságot. Ez a cáfolat a hitelre méltó.

Gyászlap. Szabó Pál, diósadi ev. ref. lelkész, a szilágyszolnoki ev. ref. egyházmegyének tizenkét éven keresztül volt esperese, 1848—49. honvéd huszárhadnagy, Bem tábornok testőr csapatának parancsnoka, Szilágymegye törvényhatósági bizottságának tagja, 1900 február hó 11-én éjjel 11 órakor, életének 76-ik évében meghalt.

Két fia és két leánya gyászolja a páratlan jó apát. Temetése, a mostoha idő dacára, messzünnen összesereglett paptársai, barátai, tisztelői s gyülekezetének igaz részvéte mellett febr. 14-én d. u. 3 órakor vette kezdetét.

A diósadi nép-dalárda szívet megható énekét a nagyszámú közönség zokogása kísérte. A háznál Szász Ferencz kusalyi lelkész imában esdekelt vigasztalásért, a templomban Veres Sándor zsbói lelkész II. kir. XXIII. 17. felvett textussal kérdé: »*micsoda temetésnek jegye ez, melyet látok? felelének, az Isten emberének koporsója ez*« és felidézte halottaiból a a hazának. anyaszentegyháznak, családnak hű szolgáját — és mindenkit meggyőzött, hogy valóban az Isten emberének koporsója az, mely Szabó Pált örökre elzárta testi szeméink elől. — A sirnál Patay Lajos m-goroszlói lelkész kérte Istent, hogy adjon hű szolgájának örök nyugalmat. a ki elfáradott, a ki halálig szolgálta az Urat, halála előtt néhány órával is szólt az Istenháza-ban a gyülekezethez, fájdalom ez volt az utolsó szolgálat! Az Isten emberének emléke legyen áldott!

Sz.-Ballá, febr. 15-én 1900. **Dobay Lajos**, sz.-ballai ev. ref. lelkész.

Protestáns esték. Febr. 18-án délután 5 órakor a theologia disztermében a rendes heti összejövetel szép számú közönség jelenlétében folyt le. Az ünnepélyt a theologia ifjuságának dalkara kezdette meg. Ezután dr. Sárkány Lajos ref. coll. igazgató értékes felolvasást tartott »br. Baldácsi Antal«-ról. Felolvasó igen érdekesen ismertette báró Baldácsy élettörténetét, családi viszonyait s ama nagy jóté-

konyságot, melyet Baldácsy gyakorolt. A felolvasás végeztével Herepei Ilona k. a. Tompa Mihálynak »Lorántffy Zsuzsanna emlékezete« c. szép költeményét szavalta szépen, nemesen, egész ihlettel. A szavalatot hosszasan tartó tetszésnyilvánítás követte. Miután Nagy Károly ref. theol. tanár megköszönte a közönségnek érdeklődését, a theologia dalárdája »Isten áld meg a magyart« énekelte el. Protestáns estéink ugyanazon időben mint eddig is, még négy más helyen is tartottak. Ugymint: Az alsó-szénuteai ref. leányiskolában. 1. Ének: az isk. növend. által. 2. Felolvasás Tartja: Benedek Ilona: Bessenyei Boldizsárné: „Vallásos-erkölcsi nevelés a családban és az iskolában“ címen. 3. Szavalt: Király Zoltán, református V gymnasiumi tanuló. »Harminc pénz«, Szász Bélától. 4. Ének: az iskolai növendékek által. III. A k-magyar-utcai ref. népiskolában. 1. Ének a földműv. dal-kara által. 2. Felolvasás: Tartja: Kenessey Béla, ref. theol. fak. igazg. tan. 3. Szavalt: egy theologus. 4. Ének: a földműv. dal-kara által. IV. A hidelvei ref. népiskolában. 1. Ének: a földműv. dal-kara által. 2. Szavalt: Makkai Erzs. polg. l. isk. növendék. »A hazáról.« 3. Felolvasás. Tartotta: dr. Versenyi György, fels. leányisk. tanár. »Tompa, mint vallásos költő« címen. 4. Szavalt: Nagy József, polg. fiu isk. növend. »Bucus- br. Eötvöstől. 5. Ének: a föld. dal-kara által. V. A város monostori részében. 1. Ének: a hívek által. 2. Felolvasás Tartotta: dr. Kecskeméthy István, ref. theol. fakultási tanár. 3. Szavalt: egy theologus. 4. Ének: a hívek által. A délelőtti órában a theol. diszteremben az iskolásnövendékekkel istentiszteletet Molnár Albert theol. tanár tartott. A megelőző vasárnapon pedig Székely Miklós theologus.

A felekezetenélküliség, a vegyesházasság és teendőink. A *Dunántúli Prot. Lap* ezen a címen vezércikket közöl Gózon Gyula, szentgáli lelkész tollából. Cikkében azt mondja, hogy nemcsak lelki fegyverekkel, azaz egyházi fegyelemmel, belmissioval, fokozott lelkeszi működéssel, hanem anyagi eszközökkel is kell küzdeni ezen bajok ellen.

Ezért a következőket ajánlja:

1. Egyházi adózási viszonyunk reformálását s igazságosabb s egészségesebb alapokra fektetését.

2. A stóla eltörlését.

3. A stólának a megváltását.

Ez ajánlott eszközöknek is meg lesz a hatása. Mindenesetre az ilyen közvetlenebb s kezünk közt levő eszközök fölhasználásában is foglódniunk kell. Azonban mégis csak gyengék maradunk. Egyházunk anyagi föltételeinek kérdését az állami kötelezettség bevonásával lehet megoldanunk, nem feledvén e tekintetben a katolikus precedenst.

Népiskolai könyvtárak. Vlassics miniszter elrendelte, hogy az állami népiskolák növendékeit 50 fillér könyvtárdíjat eredeti céljára fordítsák. A tanfelügyelők figyelmét felhívta, hogy mindenütt iskolai könyvtárakat szervezzenek — és pedig ha lehetséges — népkönyvtárakkal kapcsolatban.

A francia kormány, úgy látszik államférfiúi belátással bánik el a vallás és tudomány leple alatt forradalmi politikában utazó, látszólag jámbor, de tényleg veszedelmes assumptionistákkal s ezek híveivel. Az assumptionisták congregatioja hazaellenes üzemek miatt föloszlattatott. E törvényszéki ítélet ellen azonban több főpap nyilvánosan protestált. Ennélfogva a miniszterium az aixi érseknek, még öt püspöknek, az avignoni papnak fizetését fölfüggesztette. Brisson a parlamentben javaslatot tett, hogy más congregatiók vagyionáról is hivatalból leltár vétessék föl s az illető szerzetek vagyona saecularizaltassék. A francziák fölismerték ismét a pápa kétszínűségét. Mert a pápa nyíltan a köztársaság mellett áll, titokban pedig szerzeteseivel alá aknázza a köztársaságot. Minden kormánynak be kellene látnia, hogy Róma változhatlan törekvése a fennálló államformákat vagy hatalmába keríteni, vagy, ha ez nem lehetséges, akkor aláaknázni s fölforgatni. Az ultramontanismus persze merészen tagad;

hiszen ujabban a nyilvánosság előtt azt is tagadni merik, mintha azt az államellenes rendeltetésű másfélmillió frankot az assumptionistaknál találták volna meg. Holnap talán már azt fogják állítani, hogy de bizony éppen a protestánsoknál foglalták le azt a pénzt.

Magyar ujság a századoknak. Segesvárt, Nagy-Küküllő-vármegye székhelyén második év óta *Nagy-Küküllő* címmel egy igen élénk és hazafias ámbiczióval szerkesztett heti ujság jelenik meg. Ez az ujság Nagy- és Kis-Küküllővármegyékben, hol még most is ritkaság számban vehető az édes haza nyelve: a magyar — igen fontos és semmi esetre sem kicsinyelhető kulturmissziót teljesít. S éppen azért méltó hogy az irányadó körök figyelme ezen ujság felé forduljon és fennállását mindenáron biztosítsák. Ugy hallottuk — s a mennyire viszonyainkat ismerjük, hisszük is, hogy úgy van — hogy a sok év óta Segesvárt megjelenő idegen nyelvű ujságokat saját nemzetiségű feleik és bankjaik folytonos anyagi segítségekben részesítik. Ez igen szép tőlük, sőt nemcsak szép, de követésre méltó példa is volna nekünk is. Ha ugyan be tudnók látni s kiszámítani bírnök mi is, hogy semmi más módon nem lehet hatatosan fejleszteni a magyar kulturát, minr egy olyan ujság útján, a mely szívvel-lelkekkel magyar, de nem annyira vad, hogy a mi jó, azt még ha nem magyartói jön is, el ne ismerje. A *Nagy-Küküllő* — igen helyesen — ezt az irányt követi. Ostorozza a rosszat és elismeri a jót, bármely oldalról jöjjön is létre az. Méltó tehát mindenki figyelmére s méltó az igazi hazafias közönség pártolására. A *Nagy-Küküllő* nem keresi a hecceket, nem vágyik országos hírnévre (pedig hazafias intencióinál fogva méltó volna reá), hanem saját körében nemes hivatással teljesíti áldásos működését. A *Nagy Küküllő* élen, a kitartó szorgalmáról, erélyes és pontos eljárásairól ismeretes *Dancs* Bertalan kis. tanfelügyelő áll, mint felelős szerkesztő. A főmunkatársi tisztet pedig *Gyöngyössy* István kir. polgári leányiskolai igazgató, a Kis-Küküllő egyik megalapítója, kinek az ujságírás terén is igen sok érdemei vannak és *Csulak* Lajos kiválóbb székely íróink egyike töltik be kitartó ügybuzgalommal, hazafias lelkesedéssel. A *Nagy Küküllő* kiadóhivatala igazi hazafias áldozatkészséggel tartja fenn már második év óta ezt a kitünően szerkesztett ujságot. Hozza meg áldozati filléreit a magyar közönség is. Az E. M. K. E. sem kellene elfeledkezze az ilyen, valódi kulturmisszióra hivatott ujságokról. Két-háromszáz koronával igen sokat segítene. A magyar bankok és takarékpénztárak is juttathatnának néhány koronát ezen — úgy mondható — leghazafiasabb jótékony célra. A *Nagy-Küküllő* előfizetési ára negyedévre csak 2 korona, mely áldozatot még a szegényebb sorsu ember is meghozhatja.

Hálás köszönet. A fogarasi püspöki vizsgálat alatti egyházközség pénztára 600 koronát volt szives adományozni közelebb az Oláh-Ujfalusi ref. egyházközségnek, a még 11 évvel ezelőtt az építéskor összeomlott tornya újra építésére.

Magasztos jótétemény ez, melyet cselekedett ez egyházközség, a vele nem is szomszéd, hanem csupán egy felekezeti s nemzeti eszmék által egyező egyházközséggel szemben.

Ez adomány tehát egyfelől a testvéri szeretet meleg érzetét mutatja, másfelől azt, hogy tudta a nevezett egyházközség tiszt. kebli tanácsa, hogy oda nyujtsa segítő jobbát, mint jószívű adakozó, — kit az Isten kedvel, — a hol legnagyobb a szükség, hogy a szegény és kevés népességből álló egyházközségnek rég megkezdett temploma felépíthetessék.

Fogadja a nemes egyház t. t. kebli tanácsa egyházam nevében hálás köszönetem!

Megemlítem egyuttal, hogy ezelőtt négy évvel szétküldött kérés szavunk kevés meghallgatásra talált. Egyházkerületünkben. Vajha a fogarasi tény a t. paptársaimat is a nemes tett követésére buzdítaná, hogy mi is megépíthetnők ama Siont, mely nélkül még ez ideig szűkölködött ez egyház! Egyszermind kérem a kérés íveket vissza küldeni, hogy elszámolhassak.

Oláh-Ujfalun jan. 29. 1900. *Bogdán József*, körlelkész.

Nagyméltóságú Minister Ur!

Nagyméltóságod a múlt 1899 évi április 11-én 1185 eln. sz. a. a következő körrendeletet intézte az ország valamennyi törvényhatóságához »Több törvényhatóság hivatalos levelezésében a Gyulafehérvárott székelő r. kath. püspököt majd »gyulafehérvári róm. kath. püspöknek, majd pedig »erdélyi latin szertartású kath. püspöknek« ezimezi, holott a szóbanforgó püspököt, a püspökség alapítása óta, a fennmaradt királyi kinevezési okmányok s egyéb okirati emlékek tanúsága szerint, mindenkor az »erdélyi püspök« (»Episcopus Transsylvaniae« vagy »Episcopus Transsylvaniensis«) ezim illette meg, miért is utasítom a törvényhatóságot, miszerint az említett püspökhöz intézett hivatalos levelekben jövőben minden hozzáadás, avagy változtatás nélkül az »erdélyi püspök« ezim használandó.

Az erdélyi róm. kath. püspöknek a »róm. kath.« jelző elhagyásával megállapított emez »erdélyi püspök« ezime, — valamint ezen ezimnek épen a m. kir. vallás és közoktatásügyi minister által egyedül jogos ezim gyanánt való megállapítása, — nemkülönben az országos közhatóságoknak ezen ezim kizárólagos hivatalos használatára való utasítása sérelmes az összes nem róm. kath. egyházakra s főleg reánk erdélyi protestánsokra nézve s mi a magunk részéről a törvényesen bevett keresztyén vallások és egyházak között egyenjogúságot megállapító országos törvényeink megsértését látjuk benne és épen azért kérjük Nagyméltóságodat, hogy említett körrendeletét hatályon kívül helyezni méltóztassék.

Álláspontunk megvilágítása végett fel kell említenünk, hogy semmi észrevételünk nincs az ellen, ha a róm. kath. egyház a maga keblében »erdélyi püspöknek« nevezi az erdélyi róm. kath. püspököt; semmi nemű sérelmet nem érezünk, ha államunk törvényei, vagy kormányrendeletei s intézvényeiben a hazai latin és görögyszertartású egyház körén belől a »róm. kath. vagy »lat. szert. kath.« jelző mellőzésével használtatik az »erdélyi püspök« ezim, mint p. o. az 1885. évi 7. törv. czikk értelmében egybeállított főrendiházi tagok névsorában is foglaltatik: azonban midőn az említett ezim nem felekezeti összefüggésében, hanem abból kiszakítva, önálló közjogi jelentőségben és alakban jelenik meg, — a mikor az állam és hatóságai a törvényesen bevett vallások közötti egyenlőséget biztosító törvények daczára nem interconfessionális álláspontot, hanem az egyik vallásnak felekezeti álláspontját foglalják el a többi vallások sérelmére, — ezt hallgatással nem mellőzhetjük, hanem a vallás egyenlőséget biztosító törvényeknek az állam és hatóságai által való megtartása érdekében fel kell emelnünk szavunkat.

Hogy az »erdélyi püspök« ezimnek a »róm. kath.« jelző elhagyásával kötelezővé tételét sürgető törekvésben s így azon ezim kizárólagos használatát elrendelő körrendeletben is mennyire a feleke-

zeti és nem a közjogi felfogás jut érvényre, ezt alább részletesebben kifejtjük. De már most is egyelőre felhívjuk Nagyméltóságodnak becses figyelmét egy másik, — mostan kifejezett állításunkat teljes mértékben igazoló körülményre, t. i. hogy a nagyváradai lat. szert. kath. püspökség, mely az erdélyi róm. kath. püspökséggel egykoru, mások szerint majdnem egykoru és a mely hétszázados életén át sohasem viselte a »lat. szert. kath.« jelzőt, 1776-tól fogva, a mikor a nagyváradai gör. szert. kath. püspökség alapított, hivatalosan és állandóan »nagyváradai lat. szert. kath. püspökségnek« nevezetik. Ezen több, mint 130 esztendőn keresztül, az illető latin szert. kath. püspökök sohasem tettek lépéseket arra, hogy az újabb nagyváradai püspökség keletkezésével módosult ezimök megváltoztattassék, hogy a »nagyváradai püspök« ezim minden hozzáadás vagy változtatás nélkül használtassék az állam és hatóságai által, pedig közjogilag több okuk és joguk lett volna a lépések megtételére, mint az erdélyi róm. kath. püspököknek. De nem tették, mivel kánoni joguk szerint a görög szert. kath. püspök is püspök, ennél fogva az egy helyről nevezett püspökök megkülönböztetésének szükségét látták fenforogni. Azonban a protestánsok püspökei, kik nem hivatkoznak az apostolok utódlására, a róm. kath. egyház felfogása szerint, nem püspökök. És habár több mint 300 év óta Erdélyben három protestáns püspök van, a róm. kath. püspökön kívül, a kik közül az ev. ref., az ág. hitv. ev. és a róm. kath. mindhárman erdélyi püspökök, a mikor az interconfessionális állam szempontjából kell, hogy a hivatalos ezim az egyes püspököket egymástól megkülönböztesse és pedig az egyenjogúság megsértése nélkül mégis az erdélyi róm. kath. püspökök közel kétszáz év óta szakadatlanul törekvesznek, munkálkodnak azon, hogy maguknak az »erdélyi püspök« ezim kizárólagos használatát biztosítva, kánonjogi felfogásukat a vallások egyenjogúságát biztosító állami törvények felé emeljék, illetőleg azok rovására diadalra juttassák.

Közel 200 év óta folyik már Erdélyben az erdélyi róm. kath. püspököknek ily irányú törekvésével megindított harc. És hogy a mi egyházunk csak most szólal fel ebben a kérdésben, annak nem az az oka, mintha eddig hallgatólagosan elfogadta volna az illető püspökök álláspontját, vagy az ezt diadalra segíteni kész róm. kath. irányzatú s a protestánsokkal szemben hol ellenséges, hol barátságtalan régebbi kormányok ide vonatkozólag követett gyakorlatát: hanem egyszerűen azért, mivel az »erdélyi püspök« ezim kötelező használatát az országos hatóságok részére csupán abszolút kormány rendelte volt el, először 1854-ben, melynek rendelkezései az alkotmányosság ujja éledésével érvényüket veszítették és mivel azóta egyedül Nagyméltóságod volt az, ki a már hivatolt körrendeletével, az abszolút osztrák kormány álláspontját elfoglalván,

majdnem ugyanazon szavakkal méltóztatott kötelezővé tenni az »erdélyi püspök« czim használatát, mint 1854. gf. Thun tette volt.

Nagyméltóságod idézett körrendeletét, tehát az annak alapul szolgáló döntését is, okmányokra alapította. Azonban méltóztatnék megengedni, hogy felhívjuk becses figyelmét az okmányok egész sorozatára, melyek arról tesznek tanubizonyságot, hogy a Gyulafehérvárott székelő róm. kath. püspököt jogosan és törvényesen lehetett más czimmal is illetni már abban az időben, a mikor még a reformációval az erdélyi egyházi ügyek új alakot nem öltöttek. Bizonyára elkerülte Nagyméltóságodnak figyelmét az erdélyi interconfessionális törvényekben megállapított vallásegyenlőség sajátos természete is, mely nem engedi meg, hogy a reformáció előtti erdélyi püspökség és a ma fenálló erdélyi róm. kath. püspökség között, s amannak megszűntétől, ennek keletkezéseig lefolyt 160 esztendő, annak vallási és egyház politikai iránya ignoráltassék. Meg kell említenünk azt is, hogy a Nagyméltóságod által hivatolt királyi kinevezési okmányokkal és egyéb okiratokkal szemben az erdélyi országgyűléseknek oly törvényei és határozatai vannak, a melyek a Gyulafehérvárott székelő róm. kath. püspöknek »*róm. kath. püspök*« vagy »*erdélyi róm. kath. püspök*« voltát és czimét is határozottan magukban foglalják, és viszont vannak oly törvényei is, melyek a vallások egyenjoguságát sértő kormányrendeletek érvénytelenségét megállapítják.

Azok a királyi kinevezési okmányok és egyéb okirati emlékek, melyekre Nagyméltóságod körrendeletében hivatkozni méltóztatott, részben a reformációt megelőző időből valók, részben pedig az általunk most említett törvényekkel szemben, azok ellenére vagy azoknak figyelmen kívül hagyásával keletkeztek.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy a szóban forgó kérdés és a Nagyméltóságod által hivatolt okiratok megvilágosítása végett kissé részletesebben foglalkozzunk ezen ügynek történeti részével.

Mily czimmal alapított az erdélyi róm. kath. püspökség a XI. században: azt ma senki sem tudja megmondani. Azonban alapításától fogva 1556-ig, a mikor megszűnt és javai szekularizáltak, leggyakrabban »erdélyi püspökség« czimen fordul elő, a mely mellett szintén sokszor használtatik az »erdélyrészi fehérvári püspökség« vagy a »fehérvári püspökség« („*Episcopatus Ecclesiae Albensis Transilvaniae*“ vagy „*Episcopatus Albensis*“) is. Ugyan ez áll a püspökre és az egyházmegyére nézve. A gyulafehérvári székesegyházi káptalan hasonlóképen a kettős jelzővel fordul elő, de itten már gyakoribb a »fehérvári káptalan« czim, mint az »erdélyi káptalan.« Nagy számmal tudnánk a különböző okmánypublicatiókból és a még ki nem adott okiratokból példákat idézni, a melyek fenti állításunkat kétségtelenné teszik. És ezen okmányok bennünk azon feltevést támasztják, hogy az »*episcopus Transsylvanus*« a közéletben mindennapi rövidítés az »*episcopus ecclesiae Albensis Transilvaniae*«-ból, a mit a rövidségen kívül indokolt még

az a körülmény is, hogy volt más fehérvári püspök is, t. i. az »*episcopus ecclesiae Nandor-Albensis*.« De bármint álljon is e dolog, annyi bizonyos, hogy pápák, királyok, érsekek, püspökök, több ízben maguk az illető erdélyi püspökök, káptalanok, konventek, vajdák, ispánok és vármegyék: szóval az összes egyházi és világi hatóságok használták 1556 előtt az »erdélyi püspök« czimen kívül és a helyett a »fehérvári püspök« czimet, mely II. Ulászló király IV. decretumának a záradékában is feltalálható.

Mind ezek az adatok, melyeknek részletes felsorolását szükségtelennnek tartjuk, a mellett bizonyítanak, hogy még a reformatio előtt sem volt a Gyulafehérvárott székelő róm. kath. püspök címe mindenkor és kizárólag csak az »erdélyi püspök« czim; — hogy a »*gyulafehérvári*« és »*erdélyi*« püspök, püspökség s káptalan-cím s elnevezés akkor egyenlően jogosult illetőleg egyaránt használt volt; — tehát hogy a nevezett püspöknek adandó »erdélyi püspök« kötelező címet a reformációt megelőző okiratokra nem lehet alapítani.

Az 1556. évvel nagy változás állott be az említett püspökség történetében, Erdély közjogi s közelebről valláspolitikai életében. A szászsebesi országgyűlés Bornemissza Pál püspököt az országból kitanácsolta s a püspökség javait és jövedelmét az állami kincstár számára lefoglalta. (Szilágyi S. Erd. orsz. gyűl. Emlékek I. 571—2.) Ezzel Erdélyben a *róm. kath. püspökség* egy időre megszűnt. (L. alább a szövegben az 1692. és 1697. évekből vett idézetet.) Báthory Zsigmond újból felakarta ugyan állítani 1597-ben a »*fehérvári, püspökséget*« (Szeredai: Not. Capit. Albens. 223—8.), azonban az alapító levél kiállításánál alig ment többre, minthogy a püspöknek designált Naprágyi Demetert az 1601. évi jan.—febr. hónapban tartott kolozsvári országgyűlés 29. t.-czikke (Szilágyi S. i. m. IV. 587.) Erdélyből száműzte s egyuttal kimondotta, hogy »ezután is soha *efféle püspökség* ide ne szállhasson, se püspöksége ne observáltassék.« Ennek megfelelőleg rendelkezett az Appr. Const. (P. 1. T. 1: art. 9.) mely rendeli, hogy »a négy recepta religion levők közül... a Reformatata Evangelica, Lutherana vagy Augustana, Unitaria vagy Antitrinitaria religion levőknek tulajdon Püspökjök, magok vallásán levők legyenek, a Catholikusoknak vagy Pápastáknak pedig Vicariusok« stb.

Erdély a XVI. század második felétől fogva négy egyenjogu, egyenlően bevett vallásfelekezetet ismer. Törvényeiben az állam kormányzatát a három nemzet egyenjogusága mellett a négy bevett vallás egyenjoguságára fektette. Ezen egyenjoguság mellett semmi körülmények között sem lehetett szó valamely kizárólagos jogosultságu »erdélyi püspök« címről, azért az Appr. Const. idézett helye is vallása után nevezi a püspököt, így nevezi a róm. kath. vicáriust is, ki az állam által ugyanazon jogokkal ruházott fel, mint a protestáns egyházak püspökei. Nem lévén egy valláson többé Erdély politikailag jogosult keresztyén lakosai, megszűnt

az „erdélyi püspökség“ közjogi érvénye s helyébe az egyes püspököknek felekezetük után való denominatiója lépett.

Az országgyűlési emlékek a róm. kath. püspökökre nézve is kétségtelenné teszik ezen helyzetet. A már említett 1601. évi 29. törv. czikk a róm. kath. püspök, Naprágyi Demeterre célozva „*efféle püspökről*“ beszél, a mi alatt nem »erdélyi püspök«, hanem »erdélyi róm. kath. püspök« értendő. Midőn az erdélyi róm. kath. rendek 1640-ben I. Rákóczy György, 1665—67-ben Apaffy fejedelmekhez, illetőleg az országgyűléshez folyamodnak, (Szilágyi S. i. m. X. 290; XIX. 489—506.) nem az „erdélyi püspökség“ visszaállítását kívánják, hanem maguknak, vallásukon levő, tehát »róm. kath. püspök« engedélyezését kérik. Az 1692. évben a róm. kath. és a többi három bevett valláson levő rendek között a vallásügyben folyt tárgyalások alkalmával soha sem az »erdélyi püspökség« felállítását kívánják a róm. kath. rendek, hanem hogy »*nekik is hasonlóképen Püspökük lehessen*, mint a többi bevett és be nem vett vallásokon levőknek“ (Szász K. Sylloge 147.) és az egész tárgyaláson végig vonul az a felfogás, hogy a püspök a saját felekezetéé, s hogy a püspökök egyenjogúak legyenek. Ezen felfogás uralja a főkirályságoknak 1697. évi jul. 30-án kiadott rendeletét (Schematismus Cleri Dioec. Trans. 1848. XXVI. 1.) midőn Illyés András *róm. kath. püspököt* távozásra szólítják fel. Ez az erdélyi közjog álláspontja ebben a kérdésben.

Az erdélyi törvényekben gyökerező ezen jogállapottal szemben fel szokták hozni, hogy az „erdélyi püspök“ ezim használata tekintetében, sőt az „erdélyi püspökség“ összes viszonylataira nézve a jogfolytonosság fentartatott azon tény által, hogy a magyar koronás királyok a „*de facto*“ megszűnt püspökség címére mindig neveztek ki „erdélyi püspököket“ egészen addig az ideig, míg az „erdélyi püspökség“ ősi székhelyén vissza nem állítottatt. De hogy ez a felfogás teljességgel nem az erdélyi közjog, hanem tisztán a kánoni jog alapján álló, azt első pillanatra bárki is beláthatja.

A független Erdély souverain törvényhozásának rendelkezése következtében az „erdélyi püspökség“ egyenesen, mint „róm. kath. püspökség“ szünt meg. (Lásd az 1692 és 1697 évről a szövegben alább közölt idézetet. Szász K. Sylloge 208. —9.; Schematismus 1848. XXVI.) Megszünt pedig „*de iure*“ és nem csak „*de facto*“, mert az akkor független Erdély törvényhozásának erejét teljességgel nem másíthatta meg az a körülmény, hogy a magyar királyok címzetes „erdélyi püspököket“ neveztek ki. Bár mi történt is e kérdésben Erdélyen kívül, ez a magyar királyok által is önálló s független államnak elismert Erdélyt belügyeiben, souverain törvényhozásának intézkedéseit törvényi érvényükben nem érintette. A magyar királyok által eszközölt „erdélyi püspök“ cím osztogatás a független Erdélyre nézve semmi jelentőséggel nem birt és a vallások egyenjoguságáról alkotott közjogi alaptörvényeit,

az ezeknek alapján kifejlődött egyházi állapotokat nem illethette, annál kevésbé módosíthatta.

Azonban talán a magyar királyok legfőbb kegyuri jogára hivatkozva merülhet fel vélemény, mely ezen közjogilag egyedül helyes álláspontot figyelmen kívül hagyja. Csakhogy ismét reá kell mutatnunk arra, hogy a Habsburgházból származó uralkodó család fenhatóságának Erdély felett való megállapítása a hosszas egyezkedések után létrejött, szerződéses alapon nyugvó, Leopoldinum Diplomával, Erdélynek ezen nagy fontosságú közjogi alaptörvényével történt, a melynek első pontja az erdélyi közjog vallásügyi törvényeit az Appr. és Comp. Constitutiók egészével elfogadja, a vallásügy statusquoját elismeri, azoknak megtartását ünnepelesen biztosítja, a mi által tehát a címzetes püspökök kinevezésében fentartatni állított jogfolytonosság önmagától erejét veszti s elenyésszik.

Ezen Diploma kiadása után történt, hogy Illyés András címzetes „erdélyi püspök“ 1697-ben Erdélybe jött, de a főkirályság a Leopoldinum Diplomában megerősített erdélyi alkotmányra hivatkozással, Jul. 30-án kelt iratában, távozásra szólítja fel, mondván: mivel „*circiter száz esztendővel az előtt a kegyelmed rendin szerint való Catholicus Püspökség* ez hazából kimenvén, annak be nem jövése pro Ratione Status legibus sancita tartatott ez hazában. azért... kérjük ez hazából kimenni ne nehezteljen, hogy a kegyelmed itt benn létével az ő Felsőgek Diplomája első punctuma... ne háboríttassék meg.“ (Schematismus 1848. XXVI.)

Ha a Leopold-féle diploma és vallásügyi pót-diploma kiadások közötti időben, 1692 ápril 22. kelt, a négy bevett vallás nevében aláírt és esküvel erősített vallásügyi egyezmény első pontját elolvassuk, (Szász Károly Sylloge 208—9), a mely szerint: »Az püspökség iránt így egyeztünk A mint Erdélyben aze előtt a *Romano Catholicus Püspökség volt és ebből a hazából kirekesztetett volt*, olyanformájú püspökséget ennek a hazának állapotja nem szenvedvén« stb. tehát hogy a róm. katolikusoknak püspöki teendők végzésére felhatalmazott vicariusok legyen: ezen szerződéses okmány, valamint a függetlenség korából keletkező erdélyi egyéb hivatalos okiratok, törvények világosan bizonyítják, hogy az erdélyi közjog csak »erdélyi *róm. kath. püspököt*« tehát csak ilyen ezim és nem »erdélyi püspököt« ismert és ezt a közjogot erősíti meg ünnepelesen az egyoldalulag meg nem másítható Leopoldinum Diploma.

Az az erős róm. kath. reactio, mely hazánk XVIII. századbeli történetét annyira jellemzi, melyben az államkormány s közvetlen hivatalos hatóságai jártak elől, nem törődve a Leopoldi hitlevél ünnepelesen biztosításával, 1715-ben, az erdélyi rendek megkérdése nélkül felállította a róm. kath. püspökséget Gyulafehérvárott. III. Károly király idevonatkozó oklevelei, nem különben a későbbi püspöki kinevezések, valamint az országos főkirályságok mindennemű iratai, melyek e püspökséggel vagy püspökével foglalkoznak, az „erdélyi püspök“ ezimet használják. A püspökök így nevezik

és írják magukat és az országgyűlési névsorban a főkormányzók mindig ezen czímet teszi az akkori püspök neve mellé.

Ezen tagadhatatlan és sajnálatos jelenség könnyen arra a következtetésre ragadja az erdélyi közjogi viszonyokkal kellő ismeretségben nem levőket, hogy a már említett jogfolytonosság mellett az „usus“-ra, a jogi szokásra s az ez által szentesített, még törvényeket, talán ünnepélyes alaptörvényeket megszüntetőnek állított jogállapotra hivatkozzanak.

Legyen szabad felemlítenünk, hogy az a kor, melyből ezen okiratok keletkeznek, a valláseggyenlőséget csak papiroson ismerte, a gyakorlati életben azonban, az azt biztosító törvényekkel együtt folytonosan sértegette. A tulnyomó részben protestáns Erdély rekatholizálása volt nemesak a róm. kath. klerusnak, hanem az uralkodók belpolitikájának is egyik legkedvencezbb, legnagyobb buzgalommal gondozott pontja. A Bécsben székelő főkormányhatóságok, valamint a folytonosan mind inkább róm. kath. felekezeti színüvé tett erdélyi főkormányzók egyházpolitikáját nem az erdélyi közjog, nem a vallások egyenjogúsága, hanem a kánonjog s a róm. kath. vallásnak uralkodó vallásá tétele irányította. A kormány kánonjogi álláspontja nyilatkozott meg abban, hogy br. Sorger r. kath. püspök tiltakozása után (Országos levéltár. Erd. főkormányzók 1732—253 sz. a.) a protestáns püspököktől, dacára az Appr. Const. rendelkezésének, a püspöki czímet, következetesen megvonta. A kánonjog nyilatkozott meg abban, hogy a vegyes házasságok csakis róm. kath. lelkészek előtt voltak, királyi rendelet értelmében, köthetők s az ily házassági perek egyedül a róm. kath. szentszék elé utasítottak. A kormány kánonjogi álláspontját mutatja az hogy a róm. kath. hitből való kitérés, mint apostasia, polgárilag büntetett, hogy később is csak a zaklatásokkal teljes hatheti oktatás után engedtetett meg; ellenben a protestánsok térítésére állami támogatással terítési alap s más a philanthropia mezébe öltöztetett intézetek létesítettek. A kormány kánonjogi álláspontját mutatja az, hogy a vegyes házasságból született gyermekek, nem egyszer királyi parancsra, szakítottak el a szülők kebeléről; — hogy a protestánsok templomait, kollegiumait erőszakkal elvették; — hogy a róm. kath. színezetű censurát a kormány-közégek gyakorolták; — hogy a protestánsok a közhivatalokból a lehetőségig kizárattak; — hogy a régiebb és újabb országos törvényeket figyelembe nem véve, a protestánsok sérelmére, ezen törvényekkel ellenkező királyi és főkormányzói rendeletek bocsátattak ki. stb. stb.

Igen! Mi is ismerjük is valljuk, azt a régi jogi elvet, hogy „usus facit legem“ s még ha eltekintünk is attól, a magyar jogtudományban már teljesen tisztázott kérdéstől, hogy Werbőczynek a szokás törvényrontó erejére vonatkozó állítása nem a magyar, hanem az idegen jogra vonatkozik és semmi esetre sem érinti az alkotmány sarkalatos alaptörvényeit, ünnepélyes diplomatikus szerződés-

seit, mondjuk: ha ettől eltekintünk is, kérdjük egész tisztelettel vajjon a most hivatolt kormány-cselekedetekben megnyilatkozó szokásra áll e amaz elv; vajjon a törvényekkel szemben tapasztalható hatalmi abusus ususnak mondható-e?

A mikor a protestánsok püspökeinek, a törvény ellenére is, megtiltatott a püspöki czim viselése, a mikor a kormány Erdélyben más püspököt nem ismert mint a kánoni jog szerint apostoli utódlás alapján átszálló római és görög szert. kath. püspököt: akkor a kormány szemében sajátos jelentőség volt az „erdélyi püspök“ czimnek és felc'evenítette azt. Ettől az időtől fogva nem hallunk többé soha az ősi „fehérvári püspökről“ említést és az ezen kor kormányai sohasem használják az erdélyi közjogban gyökerező „erdélyi róm. kath. püspök“ czímet. Nem volt reá szükség, mert nem volt más erdélyi püspök, csak a róm. katolikus. De csak az erdélyi főkormányzók, az erdélyi udvari cancellária, a bécsi állam-miniszterium s a kath. status szemében. És vajjon ezeknek a szokása-e az az „usus“ mely „facit legem“? Aligha! Hiszen Werbőczy szerint „a szokás az a jog, melyet erkölseivel hoz be az, a *ki közhatalmával törvényt alkothat.*“ (Consuetudo est ius quoddam, moribus illius introductum, *qui auctoritate publica legem condere protest.* Trip. Prol. T. 10. §. 1.) Már pedig a törvényalkotásra hivatott országos karok és rendek tulnyomó többsége más elveket vallott, más nézetet volt, mint a kormány és ennek hivatalosan is kifejezést adott.

Két törvényczikelye van Erdélynek a novel-láris Articulusokban, melyek a szóban forgó püspökséggel foglalkoznak, t. i. az 1744:7. t. cz. és az 1751. 1. t. cz. Ezekon kívül az országgyűlések csak jegyzőkönyveikben s felirataikban foglalkoznak az illető püspökkel.

Az 1744. 7. czikk szerint: „valamint a róm. kath. valláson kívül levő más három vallás szabadsága teljes és törvények által korlátozva nincsen: épen úgy sem most nem vitattatik, sem jövőben vita tárgyává nem tehető a *róm. kath. püspökségnek*, a káptalannak és a kánonoknak az eddig kibocsátott rendeletek által történt visszaállítása, minthogy azok a rendek beleegyezésével hozattak és fogadtattak be.“ („Sicuti tres a Romano-Catholico Religione diversae plena et omnimoda Libertate, nullisque circumscriptis legibus essent, ita non disputatur aetate nostre, nec disputabitur successivis quibusvis Posteritatum quoque nostrarum temporibus *Episcopatus Romano-Catholici*, et Capituli, Canoniorumque restitutio, iuxta resolutiones hactenus emanatas, cum illi assensu Statuum et Ordinum sunt introducti et acceptati.“)

Tehát a megszünt, a reformatio korától fogva Erdélyben törvényileg megszüntetett püspökség visszaállítván, első törvényesítése, becikkelyezése idejében nem mint »erdélyi püspökség«, hanem mint »*róm. kath. püspökség*« szerepel, nem az »erdélyi püspökség«, hanem a »*róm. kath. püspökség*« cikelyeztetik be. Mig a király, a főkormányzók okirataikban »erdélyi püspökről« beszélnek: az orszá-

gos törvény »*róm. kath. püspököt*« ismer. A törvényhozás és a kormányhatóságok nézetei ellenében állanak egymással, mert míg az utóbbi a kánoni jog alapján a róm. kath. püspök egyedüli püspökségét igyekszik minden irányban érvényre juttatni: addig az országgyűlés, az erdélyi közjog alapján, a vallások törvényileg biztosított egyenjogúságát a külsőségekben is megőrzi. Ezt fejezi ki az 1744. 7. teikk akkor is, midőn a róm. kath. püspököt kizáró és más, a róm. katolikusokra sérelmes törvényt ezen indokolással szüntet meg, hogy »azok a többi vallások sérelme nélkül praeiudicálnak a róm. kath. vallásnak,« („in quantum Religioni, Romano-Catholicae absque laesione aliarum Religionum praeiudicant“). Már pedig ha az erdélyi róm. kath. püspök közjogilag is, mint „erdélyi püspök“ szerepel: ez csak a többi vallások sérelmével történhetik, mivel ez által a vallásegyenlőség rovására, az állam hozzájárulásával és támogatása mellett az a kánonjogi elv nyer megerősítést, állami sanctiot, hogy a többi vallások püspökei nem püspökök, -- hogy a nem róm. kath. vallásu keresztényen polgárokra, mint eretnekekre vagy schismaticusokra nézve a róm. kath. püspököknek kánonjogilag igényelt fenhatósága az állam által hallgatólag elismertetik; vagy a legjobb esetben: hogy *az állam interconfessionalis kérdésekben inkább respectálja a kánoni jog alapján álló róm. kath. felekezeti felfogást, mint a közjogi, teljes egyenlőséget biztosító törvényeket.*

Az 1751. évi 1. teikk már feliratában is magán viseli a törvényhozók felfogásának megnyilatkozását, midőn az „*erdélyi róm. kath. püspök*“ által birt jóságoknak a fiscalítások sorából való törléséről beszél. Ugyanezen törvényeikk a szövegben határozottan azt mondja, hogy III. Károly király az „*erdélyi róm. kath. püspökséget*“ hozta be s telepítette le Gyulafehérvárott. Később is »ugyanazon püspökről«, »említett püspökről« beszél s midőn két ízben »erdélyi püspököt« említ ezen törvényeikk, ekkor is a törvényeikk rubrumában s a bevezetésben használt »erdélyi róm. kath. püspök« cím uralja és határozza meg az egész törvénynek tulajdonképeni értelmét.

Hogy a hol »erdélyi róm. kath. püspök« említettik a törvényben, ott *megkülönböztetésről* van szó, ellenben mikor egy törvényben két ízben ama megkülönböztető rubrum és bevezető állítás után »erdélyi püspök« fordul elő, itt a *tulajdonképeni czim* használatik ez oly önkényes és erőszakolt felfogás és állítás volna, a mely a kérdés komolyságával nem fér össze és alkalmas volna arra, hogy hasonló distinctiókkal a legsarkalatosabb törvényeket meghamisítsuk. Az 1744. évi törvényeket Mária Terézia királynő világosan *fundamentális törvényeknek* nevezi, tehát az egyszerű törvényeknél sokkal fontosabb érvényűeknek. És ezen törvények között a 7. teikk az, mely az 1715-hen királyi rendelettel felállított püspökséget határozottan mint »*róm. kath. püspökséget*« eikkelyezi be. Ily fontos közjogi actusoknál a »megkülönböztető« és »tulajdonképeni cím« feszegetése épen nincs helyén, mert

hiszen a cím a tulajdonképeni, az egyedül jogosult cím az, mely egy állást, egy hivatalt vagy annak betöltőjét minden mástól a leghatározottabban megkülönböztet, félreérthetetlenül kifejezvé, hogy az illető tényleg mi vagy ki. Ha tehát a Gyulafehérvárt székelő róm. kath. püspök címe az »erdélyi püspök«, ez azt jelenti, hogy ő tényleg és jogilag »erdélyi püspök.« És vajjon lehet-e valakit mástól határozottabban megkülönböztetni, mintha azzal a címmel jelöljük meg, a mely a ki s mi voltát teljesen magában foglalja? Ha Erdély közjoga szerint az említett püspök „erdélyi püspök“ és nem »erdélyi róm. kath. püspök«: az „erdélyi püspökség“ resituáltatott volna és nem a „róm. kath. püspökség“; akkor az »erdélyi püspök« és nem az „erdélyi róm. kath. püspök“ által birt jóságok töröltettek volna a fiscalítások sorából.

De hogy az erdélyi országgyűlések állandóan az „erdélyi róm. kath. püspök“ címet használják és a »róm. kath.« jelzöt nem hagyják el, ezt a két idézett törvényeikk kivül az országgyűlési acták is igazolják.

Az 1791. évi orsz. gyűlés 92. ülésén a jegyzőkönyv szerint »*a kath. püspök ur ő excellentiája* jelenti: . . . reméli, hogy a statusok a *Catholikus püspökséget* az 1744-beli VI. articulusban és abban említett kir. rendeletekben gyökereztetett jussában méltóztatnak meghagyni« (L.: Orsz.-gyűlési jegyzőkönyv 92. ülés 7. szám) stb. Az 1837—8. és 1841—2. évi országgyűléseken, épen úgy, mint az 1791. évin is, kemény harcok folytak a miatt, hogy a király a róm. kath. püspököt a rendek ajánlási joga dacára főkormányzéki tanácsossá nevezte ki. Ezen ügyben nem volt szükség a megkülönböztetésre és mégis úgy az országgyűlési határozatok, valamint a feliratok „*róm. kath. püspökről*“ szólnak. („Nos. . . . *Episcopum Romano-Catholicum et modernum nationis Saxonicae Comitem pro legalibus intimi Consilii commembris, legitimis adeoque vi huius officii Regalistic agnoscere minime posse*“ 1842. aug. 4-iki felirat. Irománykönyv 176. l.)

Bárki meggyőződést szerezhet az országgyűlések aktáiból, hogy az országgyűlési határozatokban kijelentésekben, feliratokban mindig, kivétel nélkül »*róm. kath. püspök*«, vagyis röviden „*kath. püspök*“ ezim használatik az erdélyi karok és rendek által, de sohasem az »erdélyi püspök« cím. Ellenben ugyanonnan és más egyéb okiratokból is kitűnik, hogy a hol a kormány, vagy főkormányzék-től származó irat s munkálat fordult elő, p. o. az országgyűlési tagoknak a főkormányzék-től egybeállított névsorában, királyi leiratokban vagy a hol az illető püspök maga teszi ki a czimét, p. o. homogialis nyilatkozatok aláírásánál. (P. o. az 1791. évi I. t.-czikkben »Ignatius comes de Battyán Episcopus Transsylvanus,«) ott mindig szinte kivétel nélkül, az „erdélyi püspök“ ezim használatik. Az itten található kivételek közül, mint jellemzöt kell felemlitenünk V. Ferdinánd királynak 1837. augusztus 1-én 4021. sz. a. kelt okiratát, melylyel Kovács Miklós „*erdélyi róm. kath. püspököt*“ főkormányzéki tanácsossá nevezi ki.

Ezen eltérés és különbség abban leli magyarázatát, hogy a róm. kath. egyházpolitikát foly-

tató kormány a protestánsokat és a nagy részben általuk és javukra is hozott törvényeket lehetőleg ignorálván, a visszaállított püspökséget egyenesen, mint a reformációt megelőzőnek teljes mértékben való folytatását tekintti, sőt a régebben használt „fehérvári püspök“ cím teljes mellőzésével s az »erdélyi püspök« cím erőszakolásával a protestánsok püspökeit nem létezőknek tekinteni s ki akarja emelni a róm. kath. egyház és püspöknek a protestánsok felett állását. Ellenben az országgyűlés állandóan féltékeny gonddal őrködik a vallások egyenlősége és az ezt biztosító törvények felett s azok ellen soha sem vét.

Az erdélyi országgyűléseken a karok és rendek nem fogadják el azt a felfogást, hogy a kath. püspökség restitutiója, »restitutio in integrum« volna, tehát hogy régi címe is életbe lép. Ezt másfél század törvényhozása lehetetlenné teszi, mert az alatt több erdélyi püspökség keletkezett, a melyek jogilag egyenlők, tehát egyenlőképen felekezetük, vallásuk után címzendők. Ezen mit sem változtat a magyar királyok által kinevezett címzetes erdélyi püspökök egész sora sem. Azokat az erdélyi közjog nem ismeri. De ha még ismerné is, az ilyen címzetes püspöknek nem volt valóban püspöki megyéje, képzelt megyéje felett nem volt iurisdicciója, nem volt beneficiuma s ennél fogva nem volt officiuma sem a kánoni jog alapján, tehát nem levén titulusa a felszentelésre, püspökké fel sem szenteltetett; csak címzetes és pedig magyar címzetes püspök volt, kinek mint „*fehérvári püspöknek*“ — így tanítja Pázmány Péter — (Péterffy S. Concilia I. 78—79) kinevezése a magyar királyt illette meg, de a ki viszont, mint címzetes püspök az 1608. k. e. 6. t.-cikk értelmében nem birt a királyi tanácsban ülési joggal, mint a hogy birtak a megyés püspökök.

Míg a régi »erdélyi« vagy »fehérvári« püspök lassankint ide jut, az alatt Erdélyben az új „erdélyi róm. kath. püspök“ és püspökség későbbi alapjai az Appr. Constitutiókban lerakatnak. Ezen új püspöknek más a megyéje, más a kormányzati hatásköre, más egy ideig még a hivatalba állításamódja is.

A régi püspöki megye nem terjedt ki egész Erdélyre, minthogy a kalotai főesperesség, a brassói és szebeni káptalanok más egyházi főhatóság alá tartoztak, ellenben a tulajdonképeni Erdély határain túl Kraszna, Közép-Szolnok, Szatmár, Ugocea s egy időben Máramaros megyéket is magában foglalta. Az új püspökség nem terjed Erdély határain túl, de itten nincs alóla kivett terület. — Míg a régi püspöki megyét maga a püspök, káptalanjával a kánonok szerint igazgatta: addig az új püspökségben ott van az Appr. Constitutiókban: P. 1.; T. 1.; Art. 3.) gyökerező, arra alapított, róm. kath. status és ennek statutumai is a püspök és a kánonok mellett. — Míg a régi püspökséget a király tetszése szerint töltötte be, addig az új püspökség betöltésénél, szintén az Appr. Const. alapján, eleinte, a XVIII. század első felében a róm. kath. status hármaskijelölési joggal élt. (Appr. Const. P. 1., T. 1.; Art. 9. — Veszely K. »Az erdélyi róm. kath. püspöki megye Autonomiája.« 107—115. l.)

Nyilvánvaló tehát, hogy az új püspökség lényegesen más, mint a régi. A változásnak, a különbségnek alapja éppen azokban az erdélyi választási törvényekben van, a melyeknek megsértésével a kormány az »erdélyi püspök« címet, a róm. kath. püspöknek a többi vallások püspökei felett való praeminentiáját folytonosan erőszakolta. Az erdélyi róm. katolikusok igyekeztek ama törvényekből felhasználni azt, a mi előnyükre válik, s hogy egyebet ne említsünk, így fejlődött ki a régi »róm. kath. statusból« az erdélyi róm. katolikus autonomia. De viszont, a hol képzelt igényeikkel szemben megszorításokat tartalmazott az, a tulterjeszkedés ellen, ott a határozottan róm. kath. felekezeti színezetű kormány által támogatván, az egyenjogúság megbontására törekedtek, mint azt az »erdélyi püspök« címnek közel kétszázados története bizonyítja. A törvények megvédését az országkarainak és rendeinek agy többsége hiven teljesítette s a törvényhozás körében sikeresen eszközölte is, mindazonáltal mind ez nem akadályozta a kormányt abban, hogy kedvenc katholicizáló politikáját továbbra is ne folytassa.

Az »erdélyi püspök« cím kérdésének jelen századbeli történetéhez térve, meg kell említenünk, hogy az 1791 évi 56. t. c. a protestánsok püspökeinek is elismerte „*püspök*“ címét, mindazonáltal a kormány nem egy ízben bocsátott ki olyan rendeletet, melyben őket a „*superintendens*“ cím használatára utasította. Ezen kormányrendeleteket a protestánsok felpanaszolván az országgyűlésnek, az erdélyi rendek 1842. év szept. 12. kelt s a vallásügyi sérelmek ügyében az uralkodóhoz intézett feliratukban ezen sérelem orvoslását is kéri. Az orvoslás ugyan nem következett be, sőt tíz év múlva az abszolút korszak idejében, a helytartó-tanács 1852. nov. 15. kelt 25710. sz. rendeletében újból eltiltja a prot. „*superintendenseket*“ a püspök cím használatától.

Nem szükséges, hogy Nagyméltóságod előtt bővebben reámutassunk arra a körülményre, hogy ugyan az a kormány, melynek szelleme ezen tilalomban megnyilatkozik, teljes mértékben a róm. kath. egyházi érdekek szolgálatában állott s ennek legpraegnansabb kifejezése gyanánt az u. n. osztrák concordatumot megkötötte. De igenis fel kell említenünk, hogy amaz 1852-iki tilalom után és épen abban az időben, mikor az abszolút osztrák kormány a concordatum megkötése iránt a római pápai curiával alkudozott, az akkori erdélyi róm. kath. püspök, dr. Haynald Lajos, 1854. jul. 26-án 1273. sz. a. megkereste az osztrák vallás- és közoktatásügyi minisztert s miután felfejtette, hogy a róm. kath. püspökségek és püspökök mily jelentőséggel bírnak a birodalomra nézve, felemlíti, hogy ő püspöksége minde n nemű jogainak megőrzését kötelességének tartja és egyuttal — tekintettel arra hogy *más erdélyi püspök nincs, mint ő, illetőleg a róm. katolikus* —: kéri, hogy az »erdélyi püspök« cím kizárólagos használatát az illető püspök javára rendelje el.

Az osztrák kultuszminiszter dr. Haynald kérését jelentéstétel végett az erdélyrészi helytartó-ta-

nácshoz letevén, ez 1854. aug. 21. kelt 14711. számú jelentésében a döntést a miniszteriumnak hagyta fenn, mindazonáltal reá mutatott arra, hogy a püspök, a püspökség alapításánál az 1751. évi 1. törv. cikkben „*Episcopus romano-catholicus Transsylvaniaensis*“ címen neveztetik. Dacára ezen figyelemzetetésnek a nevezett ministerium dr Haynald kérése értelmében döntött 1854 okt. 24-iki rendeletével, (Az idézett okiratok az említett cs. k. ministerium levéltárából.) melynek alapján az illető helytartótanács 1854 nov. 12-én 20952. sz. körrendeletével utasította a hatóságokat, hogy: „Tekintettel arra, hogy a latin szert. kath. egyház püspöke Erdélyben a püspökség alapítása óta mindig az „*episcopus Transsilvaniae*“ vagy „*Episcopus Transsilvaniensis*“ címet viselte és ugyanezen cím a jelenlegi püspök dr. Haynald Lajos urnak a pápai bullák és brévékben épen úgy megadatik, mint elődeinek: ezért a vallás és közoktatásügyi magas ministerium 1854. okt. 24-iki rendeletében elrendelendőnek találta, hogy jövőre az «erdélyi püspök» vagy «erdélyi püspökség» cím minden hozzáadás, vagy változtatás nélkül használandó; a hatóságoknak tehát ehhez kell magukat alkalmazniok.“

Nagyméltóságú Minister Ur! Az elmondottakban igyekeztünk Nagyméltóságod előtt az «erdélyi püspök» cím kérdését történelmileg és jogilag minden oldalról megvilágítani. Nagyméltóságod láthatja, az adatokból meggyőződhetik, hogy a Gyulafehérvárott székelő róm. kath. püspöknek «erdélyi püspök» címe a XVIII. századtól fogva csakis azon uralkodók s kormányok rendeleteiben s okirataiban rendeltetik, illetőleg használtatik, a melyek a protestáns egyházak iránt ellenséges vagy legalább is barátságtalan indulattal viseltettek, s a melyek a róm. kath. vallás érdekeit még a törvények mellőzésével is előmozdítani feladatuknak tartották. Ellenben azon két országgyűlési törvény, mely a nevezett püspökkel és püspökséggel foglalkozik, valamint az országgyűléseknek, mint olyanoknak irományai, jegyzőkönyvei a püspökség újból való felállítása óta «erdélyi róm. kath. püspöknek» nevezik az illető püspököt.

Az 1868 évi 43. t.-c. 14. §-a szerint »Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban ugynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházihatóságok vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát jogegyenlőségét, egymásközötti viszonyait s illetőleg hatáskörét biztosítják, nem csak sértetlenül fentartatnak, hanem egyszersmind a görög és örmény katolikus és a keleti görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek.« Az itt említett vallásügyi törvények közül az 1791 évi 53. t.-cikk szerint: »A leopoldi kegyelmes hitlevél által megerősített hazai törvények erejénél fogva bevett négy vallás (a római kath. vallásra sérelmes törvénycikkek az 1744. évi 6. és 7. törvénycikkek által már meg levén szüntetve) jogaik és szabadságaik egyenlőségében szabad gyakorlatukban továbbra is megtartassanak, — *ellent nem állván az ezekkel ellenkezőleg kiadott rendeletek*«.

Ezen törvényekből kétségtelen, hogy az erdélyi róm. kath. püspöknek oly címe, mely nem csak hogy a hazai érvényes törvényekben nem gyökeresik, sőt ezek épen ellenkezőleg határozottan és világosan más címmel élnek; — oly címe, melyről apodicticusan ki lehet mutatni, be lehet bizonyítani, hogy az a törvényekkel ellenkező, ezért a törvények erejénél fogva, legalább ezen részökben érvénytelen kormányrendeleteken nyugszik; — oly címe, mely alkotmányosságunk új korszaka óta csak is elnézésből és tévedésből kerülhetett a királyi kinevezési okmányokba és egyéb okiratokba — mondjuk: az erdélyi róm. kath. püspöknek olyan címe, mint az »erdélyi püspök« cím, a jogegyenlőséggel bíró, ebben fundamentális törvények által biztosított különböző vallások és egyházak sérelme, — az érvényes vallásügyi állami törvények megsértése nélkül jövőre fenn nem tartható.

Ellenvethetik ugyan, hogy itten csak egy egyszerű, ártatlan címről, talán épen történeti címről van szó; de mi azt el nem fogadhatjuk. Hogy Nagyméltóságod kötelező körrendeletet bocsátott ki az országos hatóságokhoz ebben a tárgyban: ez nyilvánvaló cáfolata annak, hogy itt tartalom nélküli avagy holmi elavult címről van szó, a mely mellesleg említve, a törvények ellenére közel kétszáz év óta állandóan erőszakoltatik. Itt annak az eldöntéséről van szó, vajjon az állam és hatóságai minek tartják a Gyulafehérvárott székelő róm. kath. püspököt: „*erdélyi püspöknek*“ -e vagy „*erdélyi róm. kath. püspöknek*“. Miután pedig lehetetlenség másképen gondolkozni, mint hogy ő „*erdélyi róm. kath. püspök*“, mivel az Appr. Constitutiók szerint, vagy legújában 1893-ban uralkodónk, Ő császári és apostoli királyi Felsége által megerősített egyházi törvényeink erejénél fogva *nekünk, evang. reformatusoknak is van erdélyi püspökünk*: azért az »erdélyi püspök« címnak a róm. kath. püspök részéről való igényelése, ki kánoni joga alapján ma sem ismer és nem is ismerhet el mást, mint kath. püspököt, püspöknek, nem a hazai közjoghoz való ragaszkodásból történik. Viszont midőn Nagyméltóságod az említett püspöknek a vitatott czimhez való kizárólagos jogát elismerte s a törvényhatóságokat ugyan ilyen szellemben utasította, daczára hogy *törvényeiknél fogva több erdélyi püspök van*, daczára annak, hogy a nagyváradi két különböző szertartású püspökség megkülönböztetését Nagyméltóságod is szükségesnek véli és fentartja: ezt mi nem tekinthetjük másképen, mint az erdélyi róm. kath. püspök kánonjogi felfogásának, a hazai közjog rovására adott engedményt s a felekezetieskedésnek az interconfessionális államban a valósággyenlőség sérelmére a kormány által előmozdított diadalát.

Teljes mértékben meg vagyunk győződve Nagyméltóságod jóakarató szándéka felől, melylyel az erdélyi róm. kath. püspök helyes czimzése tárgyában az országos törvények és a kormányrendeletek, valamint a különböző állami és közhatósági okiratokban mutatkozó zavar és bizonytalansággal szemben egy állandó és biztos gyakorlat

megállapítását méltóztatott ezéložni: azonban ismételen kénytelenek vagyunk felhívni Nagyméltóságod figyelmét arra, hogy az 1899. év Ápril. 11-iki 1185 eln. sz. a. kiadott körrendelete megállapítása előtt bizonyára elkerülték Nagyméltóságod tekintetét azok a történeti és törvényi előzmények, azok a már közel kétszáz év óta folyó küzdelmek, melyek ezen cím kérdésével szoros összefüggésben állanak.

Nem hihetjük, hogy Nagyméltóságod azok felől kellőleg tájékoztatván, fenti értelmű körrendelét kibocsátotta volna és meg vagyunk győződve, hogy ha Nagyméltóságod az általunk felsorolt adatokat becses figyelmére méltatja s azoknak valóságáról a kétségtelen hitelességű forrásokból személyesen meggyőződik, említett körrende-

letét, mely a törvényekben használt ezimektől eltérő, alkotmányunk legszentebb alapkövében, a törvényesen bevett vallások egyenjoguságába ütköző, nem csak a hazai róm. kath. egyház sklórus körén belülre vonatkozó, hanem az államra és hivatalos hatóságaira is kötelező, tehát közjogu jelentőségű ezimet állapít meg az yi erdél róm. kath. püspök részére, ezen körrendeletét hatályon kívülhelyezni méltóztatik.

Ebben a reményben bizva fordulunk most Nagyméltóságodhoz, még egyszer kérve sérelmes körrendeletének hatályon kívül való helyezését, mit ha Nagyméltóságodnál el nem érhetnénk, sérelmünk orvoslása végett az ország törvényhozását is megkeresni vallásos és polgári köteleességünknek fogjuk tartani.

Egyebekben kiváló tiszteelünknek őszinte nyilvánítása mellett maradtunk

Nagyméltóságu Minister Úrnak

Kolozsvártt, 1900. év február hó 15. napján

az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsa üléséből:

Br. Bánffy Dezső,

ehker. főgondnok.

Dr. Bartók György,

ref. püspök.

Hivatalos rész.

158—1900.

KÖRLEVÉL

az összes egyházközségek presbyteriumához és lelkészeihez.

A »Prot. Közlöny« 1896-ik évi 46-ik számában közölt és az Egyházkerület Igazgatótanácsának ugyanazon évi október 31-én tartott üléséből 3923—1896. szám alatt kiadott »Szabályrendelet« az ünnepi követségekre (legáció) vonatkozólag, részletes és világos utasításokat ad. Mégis többfelől érkezett panasz, hogy a Szabályrendelet pontozataira nincsenek mindenütt kellő figyelemmel.

Ugyanazért fölhimom az egyházközségek t. presbyteriumait és lelkészeit, hogy a Szabályrendelet reájuk vonatkozó pontjait mindenütt és mindenekben szorosan megtartani igyekezzenek. Különösen szem előtt tartandó: hogy

1. A »Szabályrendeletben« felsorolt ifjakon kívül mint ünnepi követ senki sem küldhető ki és nem fogadható el.

2. A legációba menetelre följosított ifjak közül egy-egy ifju egy iskolai évben csak *egyszer* hívható ki és bocsájtható ki, valamint bármely egyházközség egy évben — a gyakorlatnak megfelelőleg — csak *egyszer* veheti igénybe a kihívás jogát. Ekkor is az ünnepet megelőzőleg legalább egy hónappal be kell, a th. fakultás igazgatójánál, a kikérést jelenteni.

3. Ha legatust járató valamelyik egyházközség egyik vagy másik ünnepen a legációra jogosult ifjak szolgálatát igénybe venni nem akarja: ott — önként érhetőleg — a lelkészi teendőket magának a lelkésznek kell elvégezni s ünnepi követségre fel nem jogosított ifjakkal elvégeztetnie nem megengedhető.

4. Ugyan azért minden legatusnak az illető intézet igazgatósága által aláirt »igazolólévelet« kell az egyházközség lelkészehez benyújtani, melyet a lelkész átvesz s megfelelő szám alatt a papi hivatal igtató könyvébe vezet.

Kolozsvártt, 1900. febr. 10. *Dr. Bartók György,*
püspök.

280—1900.

KÖRLEVÉL,

az erdélyi ev. ref. egyházkerület valamennyi n. t. espereséhez és tiszt. lelkészehez.

Több előfordult eset alkalmából fölhimom n. t. Esperes és t. lelkész afiai figyelmét, hogy a lelkészi

állomások betöltésénél a pályázók által a Zsinati Törvények 205. §-ának harmadik bekezdése értelmében, ugyanazon törvények 188 §-a szerint, egyházkerületi elnökségileg kiállított minősítvény minden esetben föltétlenül melléklendő, továbbá a pályázat kihirdetése után kelt szolgálati bizonyítványt, s a testvér egyházkerületekből jelentkező pályázóktól az Utasítás 166. §-a alapján a pályázhatásra vonatkozó püspöki engedély is csatolandó. Természetes, hogy az egyházi Törvények 190 §-a szerint az egyszer megnyert minősítési fokozat érvényét el nem vesztvén, nem kell minden esetben újonnan kiállított minősítvény.

Kolozsvártt, 1900. Február hó 20-án.

Dr. Bartók György,
ref püspök.

103 1900.

KÖRLEVÉL,

az erdélyi ev. ref. egyházkerület valamennyi egyházközségének nagytiszteletű és tiszteletes hivatalához

A magyar királyi központi statisztikai hivatal a hitélet 1899. évi statisztikájához szükséges adatok be- küldése iránt — kölcsönös megállapodás alapján — közvetlenül az egyes lelkészi hivatalokat fogja megkeresni.

Fölkérem azért a Nagytiszteletű és Tiszteletes lelkész afiat, hogy a kézhez veendő kérdő ivateket pontosan kitöltve a kitüzendő záros határidőre a nevezett hivatalhoz mulhatatlanul eljuttatni sziveskedjenek.

Kolozsvártt, 1900. február hó 17-én.

Dr. Bartók György,
püspök.

285—1900.

PÁLYÁZAT,

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebeleztet *ikland-haáli* IV. oszt. papi állomásra pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott jó lakás, veteményes és gyümölcs-kerttel; 6 hold 585 □ öl területű I. oszt. szántó és kaszáló 31 kor. 36 fillér tiszta jövedelemmel; kamarai javadalom; 79 kor. 12 fillér, tűzifa és munkatétel értéke 52 kor. kepeértéke: 393 kor., államsegély: 1160 kor. 33 fillér, összesen: 1715 kor. 82 fillér.

A folyamodványok folyó évi márcz. 28-ig nt. Ravasz János esperes urhoz küldendők Ny. Szeredába.

Kolozsvártt, 1900. febr. 21. *Dr. Bartók György,*
ref püspök.